
3 1761 06558432 8

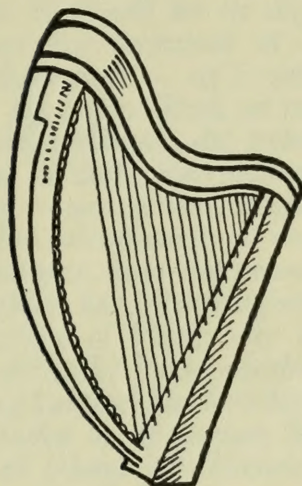
199

IRLAND

IRLAND

REDIGERET AF

KAI FRIIS-MØLLER

V. PIOS BOGHANDEL · POVL BRANNER
NØRREGADE · KØBENHAVN
MCMXVIII

H. H. THIELES BOGTRYKKERI. KØBENHAVN

FORORD

PROBLEMET IRLAND HAR TIL ALLE TIDER været det vanskeligste i den engelske Rigs-Politik. Under Krigen har det antaget en saa kritisk Karakter, at det gentagende til Trods for de uhyre Begivenheder paa Slagmarkerne har formaaet at beslaglægge hele Verdens Opmærksomhed — og i den sidste Tid har Krisen tilspidset sig i den Grad, at man maa vente en snarlig definitiv Afgørelse af „det irske Spørgsmaal".

Da Kendskabet til dette Spørgsmaals Oprindelse og senere Forgrening — saavel som til den keltiske Folkeaand, der er Sjælen i Problemet, — vanskeligt lader sig hente i dansk Literatur, hvor det væsentlig er behandlet i spredte Avisartikler, har Pios Boghandel ment det belejligt at tilvejebringe et Værk, der saa alsidigt som muligt skildrede det irske Folks racebestemte Særegenhed som politisk og kulturel Faktor i det britiske Verdensrige. Det er lykkedes os at formaa Skandinaviens ypperste Kendere af Irland og Irlænderne til at belyse Emnet aandshistorisk, filologisk og politisk.

Jeg takker enhver af disse Medarbejdere, og takker Mr. SHAW DESMOND, Danmarks irske Adoptivsøn, der har suppleret deres specielle Artikler med en vidtfavnende Oversigt over de stridige Modsætninger i Nutidens Irland, gennem hvis Brydning Fremtidens Erin skal formes.

Vor anden irske Bidragyder, den verdenskendte Fører for Unionist-Partiet, JOHN REDMOND, naar ingen Tak

længere, idet han, som man vil erindre, døde i Vinter — ganske kort efter, at vi havde modtaget hans Manuskript. Ingen har med større Iver end han arbejdet for i Farens Stund at skabe den union sacrée *mellem Irlands og Storbritanniens Folk, der Krigsaarene igennem er forblevet ubrydelig, til Trods for alle politiske Tvistemaal — og alle tyske Intriger.*

September 1918.

KAI FRIIS-MØLLER.

INDHOLD

IRLANDS SJÆL

AF

VILH. GRØNBECH

ET UNDERLIGT FOLK ER DISSE KELTER — OG har de altid været. Der var en gang, da de erobrede verden. I tidernes morgen, — før historiens dag var kommen over Vesteuropa og Italien, — sad de oppe ved Rhinen og nød hvilen, sådan som nu hvilen kan være i slige tider, måske med en og anden lille udflugt over Kanalen som afveksling. Men et skønne århundrede slår det ned i dem, at verden er vid, og de har kun set så lidt af den, — og ud bærer det i riger og lande, gennem Frankrig ned til Middelhavet og videre ud i verden. År 390 står de foran Rom: staterne i Norditalien er væltede over ende, Rom får samme skæbne; mens Romerne sidder på Capitol og tænker over hvad der er ved den sag at gøre, benytter Kelterne tiden til at gennemstøve Syditalien. Det er den første verdenshistoriske oplevelse som den lille bondestat ved Tiberen har, efter at den lykkeligt er bleven republik; i dens ludfattige fornsaga er Brennus der smider sværdet i vægtskålen, en uundværlig figur. — Et århundrede senere overrender Gallerne Hellas, myldrer op ad vejen under Parnasset for at mønstre skattene i Apollons gamle helligdom, Delphi. Og efterretningen om Hellas' ubudne gæster kan ikke have været gammel i Lilleasien, før de selv står der med samme umættelige appetit på æventyr og guld. Men Kelternes besøg forløb altid meget kort. Romerne sad på Capitol, så mange der nu var plads til, og så deres by brænde. Kelterne fandt, at belejringer var noget besværligt noget, især overfor borge, hvor gæssene var så nattevågne som de

romerske, og Romerne kom til opdagelse om, at guld ved en slig lejlighed ikke var spildt, selv om det skulde opveje et høvdingesværd ud over den aftalte sum, — og dermed er Kelternes saga ude i Syditalien, ja, deres skæbne beseglet på hele halvøen. I Delphi fik deres besøg en lige så brat ende. Der havde de at gøre med Apollon selv, der allerede nogle århundreder før havde vist de rovlystne Persere, at han ikke forgæves hed fjærntrammeren, også når han rullede med klippetoppe, og hvad han havde gjort den gang, kan han jo meget vel have gentaget i lignende nød. Men selv om de skumlere har ret, der siger, at det der faldt blandt Kelterne, her som i Rom var af metal, — sikkert er det, at Kelternes lykke var endnu mere stakket i Grækenland end i Italien. Således er den døende Galler til evige tider mindesmærket over Kelterne som erobringsfolk.

Som naturligt er, ser vi Kelternes historie i stærk forkortning. For de folk der havde dem gående i huset og på marken, var sikkert tiden, den tid der for os er et glimt, mere end lang nok. Og der er flydt meget blod i enkeltkampe, inden den sidste landviking var puttet ned i jorden eller bragt til ro oven på jorden som tæmmet svigersøn eller husmand. Men perspektivet er rigtigt nok for os: efter virkningen tæller det keltiske landnam kun lidt i historien. I Syd- og Østeuropa går politik og kultur videre, som om intet var sket, og i stamlandet Gallia betyder jo tiden omkring Kristi fødsel Kelternes afsked og Romernes indtog. Frankerne fortsætter Cæsars nedbrydningsværk, og Angelsachserne fører det videre på den anden side Kanalen.

Men endnu engang kom Kelterne, eller nærmere betegnet Irerne, som erobrere over fastlandet, denne gang med fredens våben. Før de germanske folk ret anede noget om den nye gud, der skulde komme og smælte Europa sammen til eet, havde Irerne gjort overgangen til kristendommen, og det med en sådan enfold, at de

nye tanker drev dem ud over nabolandene som brændende prædikanter. Apostlene vandrede ud til Skotland, til England, over Kanalen til Friser og Franker og helligede Gud med stærke ord og underlige gerninger. Hjemme byggede de store klostre med skoler og biblioteker, hvor Sydens lærdom fandt en kærlig pleje. I det syvende århundrede stod der irske klostre helt nede i Schweitz og Norditalien som vidnesbyrd om den kristne erobrerånd, der havde hjemme oppe på den grønne ø. Så mægtigt var dette åndsarbejde, så egenartet, at det en tid lang kunde se ud, som om Europa skulde få to kristne kulturer, en keltisk ved siden af den romerske. Men Rom sad ikke stille og så ånden virke oppe i Nord, og allerede inden Karl den Stores dage er kampen afgjort, og irsk åndsliv udslettes som selvstændig retning inden for middelalderens kulturarbejde.

Kelterne var altid noget for sig selv, og derfor har de aldrig opnået den ære at komme rigtig med i historien, som den skrives af mænd og læses af drenge. Det er skade, ti utvivlsomt vilde de være blevet knøsenes helte, således som de legemliggør det ideal der inspirerer ungdommens fantasi. Den unge drømmer om sig selv som helten, der kan det ualmindelige, men er for stor til at gøre det almindelige, og derfor er mærket til en stolt, men vemodig død, — og en sådan drøm er de betydningsfulde århundreder i Gallien og Britannien, da det moderne Europa blev til. Grækere og Germaner begyndte deres løbebane med samme romantik som Kelterne; men medens disse blomstrede sig ihjel, lærte de andre den kunst at erobre jorden ved ganske prosaisk at slå rod. Til ungdommens idealbillede hører det at føle sig omgiven af en verden af fjender, og den drøm har Kelterne også opfyldt: Angelsachserne har trængt dem, og nordiske vikinger har plaget dem, — og den unge vil i keltiske sagn genfinde den heroiske vemod, som gør hans egne dødsfantasier så nydelsesrige for

ham selv. Og lignelsen med ungdommen kan måske strækkes et lille stykke til. Kelterne — i hvert fald de Kelter hvis åndelige liv vi kender noget til, — tog altid mere hensyn til deres indre fornødenheder end til omgivelserne, ganske som det går med den unge, hvis tragedie næres af en dyb forståelse af eget livskrav og suveræn uvidenhed om hvad omverdenen har at byde; han kæmper for blot at være sig selv, og aner ikke at sejren tilfalder den der kan drage fordel af modstanderens ejendommeligheder og kan møde ham på hans egen grund. Derfor bliver han sin fjendes stærkeste forbundsfælle.

Kelterne mangler organisation, siger historikeren tørt. De har aldrig kunnet bygge en stat op, fordi de enheder staten skulde bygges af, var alt for bevægelige. En irsk Harald Hårfagre kunde ikke nøjes med eet eller flere Hafrsfjordslag, han måtte begynde hver ny dag med at samle riget sammen, fordi stammerne og slægterne i Irland var så selvstændige, at de trillede fra hinanden i samme øjeblik den forenende nødvendighed slappedes. I et land der i den grad består af enkeltviljer, er mulighederne for nye sammenstillinger så ubegrænsede, at man aldrig når til at fastsætte statsmønstret, om man så prøver sig frem med omgrupperinger et årtusinde igennem. Hver dag bringer sit motiv, der gør at gårsdagens venskaber blegner for nye kærlighedserklæringer, og så kommer høvdingens magt til at afhænge af, om Mac Adam i dag er ven med Mac Abel eller med Mac Kain. Men bag denne tilbøjelighed til at leve livet i kalejdoskopiske venskaber og fjendskaber må ligge dybe sjælevaner, så dybe vel, at de næppe ret lader sig udrede af fremmede. Man kan tale om selvstændighedstrang, — men selvfølelse havde vore forfædre også, og den førte dem til faste statsdannelser. Noget nærmere virkeligheden kommer man vel, når man føjer til, at Ireren føler en glæde over livets nærværende realiteter, som fordunkler alle vage billeder

af fremtidige muligheder. Når han ser sin datter løbe bort uden faderlig velsignelse, når han gotter sig ved at drive naboklanens præmietyr ind i sin egen stald, når han farer op ved gildet for at hævde sin slægts ære i mandjævningen, så er det oplevelser der viser deres livskraft ved straks at sætte mægtige ord og bedrifter i verden. I dybeste betydning er han øjebliksrealist; han kan ikke nøjes med veksler på fremtiden, han må mærke på sig selv at han er levende, og liv er oplevelse, noget der fylder og driver.

Derfor — så mærkeligt det i første øjeblik kan lyde, — netop fordi Ireren er så fuldt optaget af det nærværende, er han så tro mod sig selv og sit land. Det er landet, naboerne, naturen i hans hjemegn der fylder ham; hvadenten han kæmper med sine naboer eller han drikker med dem, det er dog dem han lever for. Den samfølelse som i andre nationer omsættes til politisk solidaritet, den bærer han i sig, den oplever han i basketagene lige så godt som i samlagene. Land og folk udgør stemningsgrunden i hans sjæl, og derfor er han uforanderlig, i grunden den samme i sind nu som for tusinde år siden. Folk og land er ikke alene en nødvendighed, de lever som en rigdom i ham, og derfor glider de verdenshistoriske begivenheder af på ham.

Man bliver ikke så let færdig med det keltiske temperament ved hjælp af nogle formler. Kelteren er flygtig, har man sagt, — ja, men sejg tillige. Han mangler karakter, — ja, undtagen den karakter at blive sig selv lig gennem århundreder. Han lever for dagen, — ja, fordi han i sig har århundredet. Han luer op i begejstring, men mangler udholdenhed, — ja, helt undtagen den udholdenhed at kunne blive ved at begejstres.

Man lærer aldrig mennesker at kende ved at se på dem, det højeste man kan nå til ad den vej er at sige et bonmot om dem, kalde dem romantiske eller karakter-

løse, ord der ingen mening har i sig selv. Man bliver ikke klogere af at se på den fremmedes øjne, man skal lære at se med dem. Det er ikke nok at iagttage hvordan hans blik hænger ved dette og hint, man skal selv opleve hvad det udvortes som øjnene inddrikker, omsætter sig til i sjælen bagved. Kan man give sig hen i den fremmedes blik udad og lade hans verden omforme en selv, til man bliver ham lig, vil man en dag overraskes ved at der ikke er noget at forklare.

Desværre, hvordan Rom spejlede sig i Brennus' øjne, og hvorledes Roms legioner tog sig ud for Vercingetorix, det får vi aldrig at vide, ti Gallerne vandrede heden uden at efterlade nogen sidste bekendelse. Men vi kan gå til Irland; der bor et keltisk folk, som ikke har været tilfreds med at *have* levet og elsket; i en århundredlang literatur har Irerne bekendt deres kærlighed, og besunget den verden der frydede øjet.

En sær verden er det at falde ned i uforberedt. Alt har helt andre mål end vi er vant til. Jætter findes der alle vegne, og vi ved, at de gamle riser her i Norden både var høje og drøje og alt andet end harmoniske i træk og lader; men når en irsk jætte kommer anstigende, må vi både bøje nakken endnu et godt stykke tilbage og spærre øjnene endnu et betydeligt stykke op. Oceanet er en andedam for ham; han skridter ud, så at hele havet er synligt mellem hans ben; helten, der flyver op på hans skjoldrand for at hakke løs i ham, er et fnug, der flagrer ud i luften for jættens åndepust. Et gab kan han slå op, så stort, at fartøjer kan krydse rundt i det, hvis de da ikke løber på grund på lungerne, der hopper vildt nede i dybet. Og hans udseende! Ja, læseren føler med den gamle munk der har præntet beskrivelsen, og som midt i sætningen er bleven så betagen, at han ude i randen af manuskriptet har skyndt sig at nedkradse et: „Hjælp, Herre Jesus!" før han vover sig videre. Og disse jætter kæmper med mennesker og overvindes af dem, så stort er heltemålet i Irland.

Det lille menneskebarn der pustes bort fra skjoldranden, han kommer igen og igen, og han giver sig ikke, før der er blevet vindstille i den store krop; og så vender han trods sin forklarlige træthed i eet spring fra kamppladsen hjem til kongsgården et par mil inde i landet; ti han vil ikke stå tilbage for sine kammerater, der er blevet sendt hjem af jættenæven med uforrettet sag. Det er Cuchullin, Irlands stolthed, ynglingehelten fra Ulster, alle kvinders længsel. Lamslåede af beundring stirrer pigerne efter ham, når han farer af sted på sin stridsvogn: håret står som en sky om hovedet på ham, længst inde ved hovedbunden brunt, på midten højrødt og yderst som det pureste guld; i hvert øje funkler syv øjestene som juveler. Han er frygtelig, når han stormer i kamp: alle muskler danser i kroppen på ham, så at læggene sidder foran på benene; det ene øje kryber ind i hovedet på ham — ikke engang en trane kan nå med sit næb at hale det ud igen, — og det andet stikker frem på en lang stilk. Han løber ud ad vognstangen og kæmper fra spidsen, ja han springer frem og tager fodfæste på den damp der står ud af hestenes næsebor. Når han vender hjem hed fra kampen, kan ingen komme ham nær; det eneste middel er at sende kongsgårdens fruer nøgne imod ham og passe det øjeblik han slår blikket ned, til at kaste ham i en balje koldt vand, fra den første i en anden og fra den anden i en tredie; den første kommer i kog, og den tredie bliver endnu godt lunken; men da går Cuchullin også som et almindeligt menneske ind i hallen. Han var kun seks år, da han forlangte våben og dermed sæde blandt krigere. Han valgte netop en dag, der ifølge spådommen vilde bringe væbneren det største ry og det korteste liv blandt Irlands helte, og alle indvendinger slog han ned ved at sige: „Een dag og een nat er nok for mig, blot min ære vil leve evig!" Så fik han sit ønske opfyldt, skønt det holdt hårdt at udruste ham; ti sytten stridsvogne brast under ham, inden han blev kørende. Sin brud og hendes

elskov vandt han i femtenårsalderen ved at fælde hele hendes slægt, der stod vagt om jomfruburet. Da han ruster sig til sin dødsfærd, fyldes landet med røg og ild, alle våben falder ned af knagen, hans hest fælder blodtårer; men intet kan standse ham. Han bliver hård at kue: hele slagpladsen er grå af hjærnemasse, fjendernes blodige lemmer ligger så tæt som dugdråber i Maj. Da endelig hans indvolde vælter ud, surrer han sig fast til en stensøjle for at dø stående; ud af hans stivnende hånd falder sværdet og hævner sin herre ved at hugge en arm af banemanden.

Man tænke sig denne Cuchullin jage af sted som et fremfarende vejr — og møde Sigurd Fafnersbane. Sigurd rider trav, støt og roligt; han stiger af i nærheden af dragens vej, binder sin hest til et træ, graver snildelig en grav, hvori han kan sidde og støde sit sværd i ormens hjærte, når den kommer skridende til vands, — så går han til hulen, læsser skatten på Granes ryg og begiver sig videre ud i verden. Med sikkert fodfæste i det nærværende rækker han stadig ud efter fremtiden som den dådsære en mand opholdes ved. Da Brynhild opdager, at hun, som ikke kunde nøjes med mindre end den ypperste helt i verden, har fået den næstypperste, som måtte lade sin ven ride gennem luen for sig, da er deres skæbne knyttet i en knude, som kun døden kan hugge over, — og støt går Sigurd sin gang uden at vende sig om ved at mærke hvordan skæbnen haler ind på ham. *Hans* hest står og luder over sin herres lig, hans minde fejres ved en kvindes gråd, der lyder gennem kongeborgen, til alle gæssene i gården skriger, og til hans hæder rejser den forsmåede Brynhild et mægtigt bål for sig selv og sine tærner.

Sigurd er Nordens ideal, som Cuchullin er Irlands. I begge er der samme hunger efter at leve til bunds, og begge måler udelukkende livet efter hvad det bringer af ære og ry; men fællesskabet tjener netop til at fremhæve, at de lever i to forskellige verdener. Nordboen,

som er hjemme i Sigurds verden, vil blive underlig til mode ved pludselig at plantes om på Irlands sletter. Først vil han le himmelhøjt ved at se Cuchullin jage af sted med brun-rød-gyldne lokker og fælde 300 mand i første sammenstød; men lidt efter vil latteren utvivlsomt forvandle sig til uhygge. Naturligvis mener han, at sådan som han selv ser verden, sådan er den, og naturligvis må han drage den slutning, at fejlen ligger i Irerens øjne, — indtil det går op for ham, at Ireren ser noget som han selv aldrig har fået øje på. Så vældig er verden for Ireren, at hans oplevelser ikke kan nøjes med mindre end disse ord og billeder, som forekommer andre folk groteske, så stor er verden, at mennesket næsten må sprænge sig selv for at rumme dens vælde.

Men underligt nok, den Kelter som må spærre øjne op så store som bryggerkedler for at kunne tage imod verdens storhed, han standser ofte hvor Nordboen går forbi uden at ænse. Ireren ser det bitte små, en lille blomst, og han bøjer sig ned og kærtegner den med ord, han kan tage den op i sig og give den ordets evige liv uden at stryge øjeblikkets sarthed af den. Han dvæler over sit eget hjærte som han dvæler over blomsten, og fornæmmer længslens sagte åndedræt med samme følsomhed som giver ham ævnen til at mærke det lindeste pust i naturen. Han kærtegner kvinden, som han kærtegner blomsten, sådan at hendes sagteste hjærtebanken også får sit evighedsliv i hans sange. Han kender kvindekummer og kan udtrykke den i et par linjer som disse: „Heller elske og forstødes end at elskes halvt igen".

Hvor øjnene bliver nye, når Ireren lærer os at se; hvor lyset er blevet hvidt, og hvor græsset er blevet grønt, sådan at verden bliver helt opfyldt af lys og farve, og ikke blot noget med farve på. Hvor føler vi solen, når den står op, og kløften åbner sig som en fold for de opstigende stråler! Og hvilken skiften af lys og farve i denne nye verden: lyset lægger sig blændende hen

over havet, så at bølgekammene, der nys var et mylder af skarpe linjer, bliver flader af glans, hvor lys afskygger lys. Og atter: stråler verden så grøn som vi aldrig har tænkt os, hvor er så det grå blevet gråt, noget der lægger sig over alt hvad der stikker op, og presser det sammen: „Øksne brøler, sommeren skrider under, solen tager af, kolde vinde får kraft, jorden sukker, havet hyler, grågåsen klager på rimkold vinge". Og hvilken kraft i vinterstormene, når hver fjord er et hav og hver dam en sø!

Denne verden er ikke en flade, hvor mennesker arbejder sig frem snart solbeskinnede, snart regnpiskede, den er noget som lever omkring mennesket, nedenunder, ovenover, på alle sider, ja og så ind i ham. Der er ingen grænse mellem sjælen og naturen, det banker af samme liv fra det inde i ham helt ud i den uendelighedsfjærne dis. Havet har virkelig stjålet den elskede, taget ham ud af kvindens hvide arm og slynget sin mørke om ham; ti den hulken der nu høres i havets brænding, er den samme som lyder i hendes halvkvalte røst; hun ser med sandhed sig selv i den hjort hun møder brølende af forladthed i bjærgpasset. Hvor har den irske munk i St. Gallen følt verden i sig, da han i randen på sit manuskript nedkastede versene:

Great woods gird me now around,
With sweet sound merle sings to me:
My much-lined pages over
Sings its lover minstrelsie.

Soft it sings its measured song,
Hid among the tree-tops green:
May God on high thus love me,
Thus approve me, all unseen.

(Dr. Sigersons oversættelse).

Linjerne flød sammen, da droslen sang, blikket søgte ud til de store skove der kransede klostret, og i det — korte eller lange — nu, da sommerdagens stilhed fyldte

munken, smæltede hans fjærne hjemland og St. Gallens skove sammen til en levende drøm.

Så dyb og bred er denne Irerens verden, at han aldrig finder dens ende, atter og atter støder han på nye åbenbarelser. Han sejler ud på æventyr, og midt på havet lægger hans fartøj sig stille som for anker; han stiger over bord for at løse de usynlige tove og daler ned i de ni havdøtres bolig. Der sidder han og ser livet glide uden skygger, til hans ry driver ham ud at sejle igen. Da han på hjemfarten styrer over det sted, hvor hans søn er født i havdybet, og videre frem mod hjemlandet, lyder der en stadig sang bag ham, hans skib ledsages af havmøernes malmbåd, — og hans søns lig ligger og vasker i brændingen til velkomst. Eller han sejler ud og ud over det grænseløse hav, og op over horisonten stiger de eviges ø; blide toner røber hvor den ligger, men den selv skjuler sig i den lysglans den kaster hen over bølgetoppene. I mange farver dirrer luften over frugter med ædelstensglød, og gangere, asurblå som himmelhvælvingen, danser hen over enge, der spiller mellem asur og guld. Eller det hidtil ukendte kommer og vinker ad kongesønnen i skikkelse af to fugle, forbundne med en guldlænke; han kører ud over sletter og gennem dale, til han på skovengen finder riget, hvor konger strækker deres lemmer under sølverne stammer med dybrødt løv; han hilses af en gullokket mø, og opdager at lyksaligheden ikke er for dyrekøbt, om den så skal betales med et fædrenerige. Andre veje fører over sletter med græs, der griber som kløer om foden, ud i jætteverdenen.

Så vidt spænder Irerens sjæl. Det rastløse i ham kommer af, at han ikke kan sige nej til noget af alt det livet skænker, han må fange og rumme alt, om han så

skal sprænges. Han kan aldrig blive færdig, ti han har ikke den sunde økonomi, som sætter andre folk i stand til at drage en grænse for oplevelsen; de tager imod alt hvad der falder inden for deres begrænsning, og omsætter det til sjæl af deres sjæl, medens han daglig sprænger sin sjæls grænser for at skaffe plads til nye rigdomme; derfor, medens de gennem deres oplevelser vokser i styrke, giver Ireren sig hen i voldsomhed. Derfor kommer der en spændvidde i hans stemningsudbrud, som nok kan få beherskede dødelige til at ryste på hovedet og udtale en lille tvivl om at han er hvad man kalder en karakter. En Sigurd Fafnersbane bliver tavs i ulykken, under lidelsen trækker hans sjæl sig sammen til alt stærkere spænding, hans oplevelse synker i sin tyngde dybere og dybere og fjærner sig stedse mere fra al selvåbenbaring. En Cuchullin går det omvendt: jo voldsommere sorgen er, des mere sprænges hans sjæl ud til modsatte sider, både æresyge og ømhed vokser til overmål, så at det for andre ser ud, som om han kastes frem og tilbage mellem extremer. Engang kom Cuchullin til at stå ansigt til ansigt med sin fostbroder Ferdia; de kæmpede dagen lang, og da solen sank, omfavnede og kyssede de hinanden tre gange, før de skiltes. Cuchullin lagde ingen lægedom på sine sår og satte ingen drik til munden uden at sende lige dele til sin broder, og næste dag og tredie dag sloges og kyssedes de. Fjerde dag kæmpede de to helte med en sådan voldsomhed, at alle heste i lejren sled deres bånd og styrtede af sted i vild flugt, og da endelig Ferdia sank, greb Cuchullin ham i sine arme og sang sin gribende klagesang over vennen: „Alt var leg, alt var lyst, til Ferdia trådte på holm. Ferdia kære, hjærtenskære, aldrig endes min klage. Han stod i går som bjærget støt, flygtende skygge i dag!"

En tragedie som Deirdres spænder så vidt som hele den keltiske verden uden i sin nuancerigdom at miste enhed og kraft. Kongen af Ulster, Conchobar, søger

ved svig at lokke hendes husbond og hans to brødre i sin vold. Ene Deirdre ser klart gennem rænkerne, men hendes råd bliver ikke adlydt, og så følger hun sine frænder over havet fra Skotland til døden i Ulster kongsgård. Så rig er hun, at for hver gang vi møder hende på ny under denne færd, åbenbarer hun sin sjæl fra en ny side. Der er den ængstede hustru, der drømmer svære drømme på vejen: „Mit hjærte er i nat som en sorgens bylt, mit hjærte kvider for eder, frydefulde frænder“, og da det sidste fortvivlede forsvar er nær, træder hun dem i vejen med de stolte ord: „Kækt har I værget eder hidtil, hold samme færd fremdeles; I valgte tåbeligt ved at stole på Conchobar, en sorg at I ikke lød på hvad jeg sagde“. Hun kaster sig over sin faldne husbond og drikker hans blod, til kinden gløder og drapaen bruser for de tre kongefødte, som aldrig sagde nej til kampen: „Deres fald er min død, de tre som brød alle stormende rækker. O du som huler en grav og gemmer min elskede, gør vidt rum, plads til mig hos de ædle“. Samme Deirdre er det, som ved sejladsen fra Skotland synger en vemodig afskedssang til de bjærge, hvor hun har levet sine elskovsår: „Yndige land i øst med underskønne strande, elskelige dine bjærge, hvor mit første hjem stod, og vi satte fisk og vildt og grævlingens fedme på vort bord, yndige dine skove, hvor gøgen kalder fra gyngende gren, yndigt det hvide sand under bølgen, hvor vi vuggedes i søvn“. Samme Deirdre som drikker af sin elskedes blod og hæver hans ry op over alle heltes og slynger forbandelsen i ansigtet på hans banemand, samme Deirdre synger i vemodige vers om fortidens lykke, mindes hvordan hun sad og ventede ham hjem fra jagten, hørte hans røst lyde frem gennem de mørke skove, badede hans lemmer i varmt vand og satte jægerens kost for ham, mindes de mættes tidkort i bjælkehuset; når han sang, var hans røst som bølgens lyd, aldrig blev man træt af at lytte, og hans brødre stemte i, så det gav genlyd. „Elskelige, elskede,

fortryllende i skønhed, ædeling god, tryllende blomst! ak, min smærte, at aldrig skal jeg mere sidde og vente på Usnachsønnernes fodtrin".

Som nation har Kelterne udspillet deres rolle, før Europas historie begynder, og som åndsmagt synes de at være brudt fra den dag af, da Rom kuede den irske kirke ned i vassalforhold. Og dog, — måske er Kelternes mægtigste gerninger sket siden hine dage. De har været en stille magt i Europa; århundrede ud og århundrede ind har de ubemærket givet ud af deres rigdom og gjort os alle til skyldnere. Europa har gennem århundreder været som en blomstrende vingård med en vidunderlig frodighed og en forbavsende mangfoldighed. Det har i denne have aldrig manglet på vingårdsmænd, der podede og beskar med teori og metode, og så er der dog atter og atter skudt sære former frem, som ud fra al teori måtte betragtes som vildskud, men hvis frugter havde en egen sødme, så at mennesker smagte og sagde: de er gode. Vingårdsmændene lugede og beskar for at opretholde racens renhed; men de sære skud overvandt ved deres livskraft al kunst. I mange tilfælde kommer de nye ranker ganske simpelt klatrende over muren, — man kan se hvordan Orientens ranker myldrer op og klæder Europas have i ny pragt i korstogstiden, og de nye skud fra Rom og Hellas i renæssancen var jo allerede for samtiden et under at skue, så pludseligt og øjensynligt voksede de fra dag til dag. Men der er i Europas have også foregået hemmelighedsfulde forvandlinger. Havemanden har med forundring set de gamle plantninger forandre sig indefra, få dybere lød i bladene og sære dufte i blomsterne, uden at egentlig nogen ret vidste hvor den kraft kom fra. Man har ikke tænkt på, at der i det yderste vest stedse rinder et kildespring, som århundreder igennem er sivet ned

i jordbunden og har holdt dens vidunderlige frugtbarhed levende. Det har været en foryngelseskilde først og fremmest for England, men gennem England for hele Europa.

Den betydning som Kelterne i Irland og Britannien har haft på Europas åndsliv, kan ikke bestemmes med disse plumpe ord: påvirkning, lån. Man kan ikke pege på isolerede tanker og former og sige: dette er skabt af keltisk ånd. Som oftest består dens velsignelse i, at den har vakt livstrang i spirer, som ellers måske var blevet ved at slumre som en gold mulighed.

Inden for middelalderens romantiske digtning leder jo allerede navne som Arthur og Perceval tankerne hen på Normannernes nabofolk; men alle forsøg på at gøre ridderdigtningen op i keltiske og ikke-keltiske bestanddele er slået fejl og vil altid vise sig at være forfængelige. Det ejendommelige for ridderdigtningene er ikke, at de indeholder mærkelige æventyr, men at livet selv er et æventyr for disse mennesker, og at kun den lever for alvor, der ævner at kalde tilværelsens overraskelser frem. Helten rider ud i verden, pludselig står borgen hemmelighedsfuld foran ham, hestetravet gungrer hult i den forladte slotsgård; dog, der er en gammel farlille til at tage tøjlen og en lige så gammel morlille til at rede et leje, og næste morgen møder ridderen den unge skønmø, der lever under de gamles forsorg og venter på en forsvarer, — og så ve hendes onde formynder! Eller han rider ud for at se om verden rummer hans overmand. Han møder jætten, der vogter alle skovens og vildmarkens dyr og med et slag af sin kølle kan fylde sletten med hylende bæster lige til drager og slanger, og jætten kan vise ham, hvor han skal vende sig hen for at få sine unge kræfter sat på prøve. Så rider han videre ud, skovnaturen lukker sig om ham, og langt ude for enden af lysningen ser han en kilde under et mægtigt træ; han øser af det boblende vand og udgyder det på den flade helle ved siden af, og i det samme bryder

et uvejr løs, så at skoven i et nu står uden løv. Da lyser det brat op, en skare fugle daler med yndig kvidren ned i kildetræets krone, og den sorte ridder kommer til syne på skovvejen.

Her er et nyt element kommet til, en hemmeligheds-fuld naturbetagelse, som leder tanken hen på keltisk fantasi; men hvis man vilde begynde at analysere æventyret, vilde man snart komme til at stå med tomme hænder. I virkeligheden er begge æventyr hverdagshistorier, det vil sige, det er verden, sådan som den spejler sig i middelalderens sjæl.

Og således har Kelterne digtet med på Englands sjæl igennem århundrederne fra renæssancen ned til vore dage. Et sådant gennembrud som det der indvarsledes gennem Burns' digtning er forberedt i det stille. Hvad betød det for det attende århundrede, at der i obskure boghandlervinduer udstilledes sangbøger med simple viser om rindende vand mellem pilehang, sange der ikke indeholdt en eneste tanke, knap nok en mening i den tids forstand, men blot en rytme og en stemning. Og dog, disse ofte navnløse digtere har i al stilhed virket med på den sjæl der skulde komme og finde udtryk gennem Burns ned til Wordsworth, Shelley og Keats. Og her kan vi skimte de veje gennem hvilke den keltiske verden siver ind i den engelske; men sådanne „literære strømninger" er blot ydre symptomer på en foryngelsesproces, som uafladelig foregår i det skjulte ved formælingen mellem den keltiske og den engelske verden. Det har været Englands lykke, at det ude på grænserne havde et folk der delte dets daglige kultur og dog havde noget for sig selv, et folk der gik ind i det engelske åndsliv og dog altid var noget mere. Det har været med til at give England den sunde uro, så at det aldrig har kunnet slå sig til tåls med de oplevelser der var gjort. Når hovedet blev tungt og hjærtet be-

gyndte at slå lidt gammelmandsagtigt, kunde England ryste sløvheden af sig, lukke øjnene op mod verden og finde nye undere i lyset over land og hav; menneskene, som syntes at være stivnede til konventionelle regler — eller undtagelser, blev atter væsner som var værd at elske og le ad og kæmpe for. England har atter og atter kunnet begynde på ny uden at bryde sammenhængen med fortiden, fordi dets sjæl aldrig er bleven færdig.

Så mødtes alligevel Sigurd og Cuchullin, ja de mødtes allerede, dengang da vore forfædre i vikingetiden trampede hen over Irlands høje og bredte sig i dets kongsgårde. Og dette møde har også sat sit mærke på Norden i den mægtige Ragnarokdigtning, — men det er en anden saga.

NUTIDENS IRLAND

AF

SHAW DESMOND

I

„PARADOKSERNES Ø"

NUTIDENS IRLAND ER FORTIDENS IRLAND OG Fremtidens — det evige Irland. For at begribe denne Paradoksernes Ø, hvor sort er hvidt, og hvor hvidt er graat, hvor alle Logikens og Livets Love er blandede i et speget Spind, maa man være noget af en Seer, med Seerens Evne til at læse Nutiden ud af Fortiden og Fremtiden af Nutiden.

Irland er Europa ligesaa fjernt som Kamschatka. Tankegangen hos de sangvinske Pessimister, der beboer denne Europas vestligste Ø, kun skilt fra Solnedgangen ved Atlanterhavets grønne, skumplettede Bølger, er ikke europæisk, den er *irsk*. Irland er skilt ligesaa dybt psykologisk som geografisk fra Fastlandet. Gennemgaaende er det forblevet ligesaa uanfægtet af Tankestrømningerne i det øvrige Europa, som det var i den kristne Æras første Aarhundreder, da det var kendt som „Helgen-Øen", da det, som Historikeren har skrevet, var „en Ledestjerne i den hylende Ørken, som Datidens Europas var". For Irland har altid været den inspirerende snarere end den inspirerede.

Den Dag i Dag lever Irland, som en ny Lucifer, i den intense Bevidsthed om en forspildt Guddommelighed. Selv om det vilde, kunde det aldrig glemme den Glorie, der omstraalede det, da i svundne Aarhundreder dets Munke og Forkyndere som Verdensmissionærer van-

drede Europa over, hvor man finder deres Spor i de Kirker og Klostre, de rejste saavel som i det subtilere Præg, de gav det aandelige og intellektuelle Behov i hine Tiders Europa. Disse Sønner af Europas Morgen er for længst gaaet bort til „Gudernes Tusmørke", men deres Efterkommere blandt Nutidens Irlændere og Irlænderinder, for hvem et Aartusinde blot er som een Dag, lever endnu i Fortiden, som de Drømmere, de stadig er. — Drømmere, der, bortset fra en lille Minoritet nordpaa og til Trods for den Merkantilisme, der lige er begyndt at røre ved Fligen af Erins hvide Kjortel, er forblevet uanfægtet af det sidste Hundredaars Maskin-Kultur, som de er forblevet uanfægtet af dets Materialisme.

Det er denne Leven i Fortiden, som var den Nutiden, denne Syslen med tusindaarige Problemer som var de Øjeblikkets, der gør det moderne Irland saa gaadefuldt og gør, at dets Politik som dets Tænkning er den mest sammensatte i Europa. Jeg har aldrig truffet en eneste Udlænding og kun faa Englændere, der, blot tilnærmelsesvis, fattede „det irske Problem", en Vending, der efterhaanden er blevet en Slags anden Betegnelse for Øen. Selv Verdens største politiske Hjerne, H.G. WELLS, har opgivet det og spørger hjælpeløs: „Hvad *er* det, Irland ønsker?" For den udenforstaaende er det saa godt som umuligt at forklare. Ikke desto mindre vil den, som skriver dette, forsøge paa det umulige.

Nutidens irske Problem er en Treenighed. Det første politisk, dernæst religiøst og endelig økonomisk.

I det politiske Problem finder man fire Hovedelementer: Ulster, Syden, Sinn Fein og Arbejderbevægelsen.

I det religiøse Problem finder man selvfølgelig de to Elementer — Protestantisme og Katholicisme; medens det økonomiske Problem angaar hele Irland og rent tilnærmelsesvis, men med stadig større Ret, kan defineres som Problemet Agerbrug *versus* Industri.

Men dette er blot Skelettet i det irske Problem, der er lige saa nervøst sammensat som det menneskelige Legeme og ligesaa vanskeligt at finde Diagnosen til. Indenfor den benede Ramme findes finere Hjerner, der tænker klart og bevidst med en bestemt Hensigt, og hundrede og en ringere Hjerner, eller rettere Nervecentrer, der reagerer ligesaa dumpt og stærkt imod hine andre som den menneskelige Skabnings *solar plexus* undertiden reagerer mod den virkelige Hjernes Herredømme. Nogle af disse sidstnævnte Elementer er bevidste, andre ubevidste, men de fleste af dem er en Blanding af begge Dele, for Irlænderen er det mest bevidst ubevidste Væsen i Europa. Men disse to Hjernegrupper er forbundne ved et Væv af Arterier og Nerver, politiske Nerver, religiøse Nerver, økonomiske Nerver, saa nøje bestemte — og saa ubestemmelige — som Nervetraadene i det anatomiserede Legeme. Og dog er hele dette Mylder af Nerver saa sammenknyttet, at et Tryk paa et enkelt Punkt lynsnart kan skabe Irritation, virke kongestionerende og skrue den nationale Temperatur op til Feberhede i et Land, der altid normalt staar paa Højspænding.

Mange sociologiske Specialister, fra Statsmænd til Soldater, har paa mangfoldige Maader tillidsfuldt forsøgt at stille Diagnosen for det irske Spørgsmaalet, men ingen har haft Held dertil.

Tag for Eksempel Ulsterproblemet. Ved første Øjekast ser det ganske simpelt ud — som var Sammenhængen blot den, at en af de fire irske Provinser ikke vil have Home Rule, fordi den — som protestantisk — føler sig nøjere knyttet til Majoriteten af Indbyggere i England, Skotland og Wales, der ogsaa er Protestanter, og fordi den, ultraimperialistisk og unionistisk som den er, ikke ønsker noget fremmet, der blot i nogen Maade, kunde slappe de Baand, der holder Imperiet sammen.

Den intelligente Udlænding, der betragter Spørgsmaalet som et geografisk bestemt politisk og religiøst

Spørgsmaal, siger selvfølgelig: „Hvorfor ikke lade Irlænderne ordne den Ting selv, naar Tidens Fylde kommer, og give Home Rule til de tre romersk-katholske Provinser: Munster, Leinster og Connaught, med Udeladelse af Ulster?"

Saa stilles han straks overfor følgende Smaavanskeligheder: for det første er næsten det halve Ulster romersk-katholsk og nationalistisk; for det andet er — hvad den intelligente fremmede vil opdage, hvis han gæster Belfast og Antrim-Højlandet — selv den protestantiske Halvdel af Ulster *„Irish to the heels of her"*, med irsk Tankegang og til Trods for sin stærke industrielle Koncentration, med noget af Drømmeren i sig, noget selvmodsigende og uhaandgribeligt; og endelig har Ulster, ja endog det protestantiske Ulster, i sin Tid givet Home Rule-Bevægelsen nogle af dens største Førere.

Eller han kan indbilde sig, hvad selv særdeles intelligente Udlændinge har indbildt sig, at Spørgsmaalet er et rent Racespørgsmaal, og at Protestanterne og Katholikerne i Ulster som henholdsvis Irlændere og Skotter hader hverandre og benytter deres Ferier og Højtider til Slagsmaal, Mord og pludselig Død. Han vil da, navnlig hvis han er Tysker, formode, at Imperiets Jernhæl og pansrede Næve maa holde Orden i Landet, redde Indbyggerne fra hverandre og sikre en *Pax Romanus.*

Saa vil han opdage, at Protestanterne og Katholikerne i Ulster — naar lige undtages maaske saadanne luende Mærkedage som 12. Juli, da Boyne-Slaget stod, i hvilket Katholikerne, der kæmpede for James II og Stuarterne, blev slaaet af Protestanterne i et fjernt Aarhundrede, der forekommer Ulstermanden blot at være Fredag i forrige Uge — lever venskabeligt sammen, uselvisk gør hinanden Smaatjenester, som Laan af Heste og Kærrer og en Haandsrækning i Høstens Tid, og i det hele taget ter sig som de gode Irlændere de er, umaadelig stolte af at være Irere og af deres Fædreneø.

Eller denne saare intelligente Udlænding kan henvende sin intelligente Opmærksomhed paa „Syden", som hele Irland paa Ulster nær bliver kaldt, til Trods for, at Ulster faktisk kun optager det nordøstlige Hjørne af Landet. „Her", vil han sige til sig selv, „her er der i hvert Fald noget homogent, i det mindste intet vanskeligt". Alle Mennesker er romersk-katholske og Tilhængere af Home Rule og Drømmere, jævne Agerdyrkere, uberørte af „det sorte Nord"s konkrete Industrialisme. Selv nogle yderst intelligente engelske Statssekretærer for Irland — det vil sige, de Herrer, som beklæder det Embede, der svarer til Irsk Minister i det britiske Kabinet — har nærmet sig Spørgsmaalet paa denne Vis og har erfaret at Irland er „*the grave of reputations*", det Land, hvor det altid er det umulige, som sker.

Det første, han træder paa — som en Mand kan træde paa en Naal, naar han halvt sovende springer ud af Sengen for at besvare en natlig Opringning — er et meget lille, men meget begejstret protestantisk-unionistisk Mindretal — et Mindretal, der imidlertid lever lykkeligt sammen med Katholiker og Home-Rule-Folk. Naar han har trukket denne Naal ud af den Masse Fordomme, hvoraf den irske Specialists Hjerne væsentlig bestaar, og vender sig om mod det, han — stadigt halvt sovende — anser for et voldsomt enthousiastisk Nationalist-Flertal, hvis Stemmer falder saa regulært som et Klokkeslag i det mest fuldkomne politiske Maskineri, der eksisterer — det irske Nationalist-Parti med dets 84 Parlamentsmedlemmer af de 670, der sidder i Westminster — da befinder han sig Ansigt til Ansigt med, hvad en fortumlet Englænder engang kaldte „Mørkets Magter". I Stedet for en kompakt og renlivet Samling af katholske Nationalister finder han *pêle mêle* følgende tvivlsomme Enheder: Et Flertal, der stemmer for Partiet paa Valgdage af Hensyn til Principet og Traditionen og for ikke at give den unionistiske

Arvefjende Anledning til at hovere, men som ofte er enten ligeglad eller til Tider endog dybt utilfreds med det; enkelte Protestanter, der stemmer nationalistisk og enkelte Katholiker, der stemmer unionistisk — samt, som en hemmelig Islæt i Virvaret, denne endnu uformede Enhed Sinn-Fein-(„Vi selv alene")-Bevægelsen, hvis Tilhængere er utilfredse med alt og alle, der kalder sig selv Nationalister — og som vægrer sig ved at stemme paa, ja stundom stemmer imod de nationalistiske Kandidater.

Netop som det er lykkedes den intelligente Udlænding at sluge Sinn Feinerne og glemme de andre Selvmodsigelser ved at sige, at Problemet i det katholske Sydirland i Virkeligheden er et økomisk Problem, et agrarisk Problem, et Anliggende, hvori alle, som lever af Agerbrug, baade Gaardejer og Landarbejder, slutteliq vil fylke sig Side om Side, — saa snubler han over den Kendsgerning, at Gaardejeren og Landarbejderen, der Tiaar efter Tiaar var Vaabenbrødre i Kampen for at skaffe den førstnævnte uopsigelig Leje, ikke er gode Venner længere, idet Arbejderen beskylder Gaardejeren for at have svigtet ham efter igennem den voldsomste politiske Agitation, som Europa har set, at have vundet visse elementære Rettigheder i Jordspørgsmaalet. Han vil se, at der i visse Distrikter er blevet ført en kraftig Agitation imod Gaardejerne for at erhverve højere Løn og bedre Vilkaar for den Hær paa 150,000 Landarbejdere, som, da Krigen brød ud, i mange Distrikter kun tjente fra 9 til 12 Kroner om Ugen, og som, ligesom Gaardejerne, alle er Nationalister — samtidig med, at Nationalistpartiet betragter den nye økonomiske Bevægelse med Tvivl og Antipati.

Og det er nu, at han — stadig famlende rundt i Blinde i det mørke Værelse, som den irske Politik er, — først skelner en ny politisk Bevægelse, den irske Arbejderbevægelse, der i 1913 fandt sit Zenith og sit Nadir i de dublinske Transportarbejderes blodige Striker — en

Bevægelse, der gaar paa tværs af de gamle Partiers Demarkationslinjer, idet den søger at gøre sig uafhængig af alle andre Partier og at forene paa sine Talerstole Ulsterfolk med Folk fra det sydlige og Protestanter med Katholiker, i den Kamp, der har præget Slutningen af det nittende og Begyndelsen af det nye Aarhundrede — Kampen imellem Kapital og Arbejde, som i Irland for første Gang har vist sig i sin moderne Form i 1908.

Vaklende bort efter Sammenstødet med denne fuldkomment nye Magt, som i Øjeblikket er slumrende, men ikke død, og som stadig er bestemt til at spille den afgørende Rolle i Irlands Fremtid, vil vor intelligente Udlænding snart snuble over Halerne og støde Panden imod Hovederne paa talløse andre og ukendte Elementer. Der er hint saakaldte *Friendly Society*, Hiberniernes gamle Orden med dens 200,000 Beneficiant-Medlemmer og 80,000 aktive Medlemmer, anførte af JOHN REDMONDs Løjtnant, den snilde graaøjede JOE DEVLIN — et Samfund, der maaske, naar alt kommer til alt, er den mægtigste politiske Faktor, man kender, hvis Indflydelse kan spores saa langt borte som i Australien og i de forenede Stater, hvor det tæller 200,000 Medlemmer. Han føler sig hvirvlet ind i den store kooperative Bevægelse, der tildels er skabt efter dansk Forbillede, og som han opdager, er mere end en økonomisk Trosbekendelse — ja, som virkelig i de initieredes Øjne er Irlands aandelige Frelser, formummet som en nationaløkonomisk Tigger; og saa bliver hans Mystificering fuldkommen, idet han støder paa noget, der synes Andelsbevægelsens naturlige Antithese, den romantiske gaeliske Bevægelse, der søger at genindføre det gamle irske Tungemaal som dagligt Talesprog med Engelsk som Hjælpesprog; at genoplive den gamle irske Kunst; at optage igen den irske Nationaldragt, Kilt'en; at udvikle den irske Dans, Folkevisen og Fløjtespillet: som kort sagt søger at føre det første Aarhundrede ind i det tyvende. Og naar vor Udlænding venter at finde

i denne Bevægelse blot en Hob Drømmere og Utopister, alle Katholiker og Home Rule-Fanatikere, saa finder han til sin endegyldige Forvirring, at mange af *Gaelic League's* Medlemmer er udprægede Unionister, Protestanter og praktiske Forretningsfolk!

Og dersom han i sit sidste desperate Forsøg paa at finde et sikkert Fodfæste haaber at finde en særlig kraftig Uvilje overfor England, saa opdager han, at der aldrig har været ondt Blod imellem det engelske og det irske Demokrati, at Utilfredsheden i Irlands stormfulde Historie næsten altid har været blot en Utilfredshed med Regeringer, en Utilfredshed med de Mindretal, hvoraf Regeringer dannes.

Saadanne Bagateller som den politiske Labyrint, der hedder den romersk-katholske Kirke i Irland — hvis Præster alle er glødende Home Rule-Mænd, men mange af Bisperne ikke, medens Rom selv er afgjort anti-Home Rule — saadanne Bagateller lader ham paa dette Tidspunkt uanfægtet. Naar han opdager at, skønt Katholiken formodes at være Anathema for Ulster-Protestanten, er det hændt, at en fremragende Katholik er blevet opstillet som Kandidat i en protestantisk Ulster-Kreds, alt mens *the Orange Lodges*, disse glødende Antipapister rykker ud med alle deres blændende regalia, hemmelige Mærker, Sværdet og den aabne Bibel for at hæve ham til Skyerne — og naar han ser, at enhver forudfattet Mening, han overhovedet har haft om Menneskeheden, er sat overstyr i et Land, hvor enhver intellektuel Proces er afløst af hin højere og langt mere sammensatte intuitive Proces, hvori Paradokset er den forviklede Islæt, der holder det hele sammen .... da overgiver han sig til den irske Stemning. Han overgiver sig som alle overgiver sig paa denne Paradoksets Ø. Han kan ikke føle. Han er hævet over al Fornemmelse. Han er Gudernes Lige-Paradoksets Guder, som ved, at der gives hverken sort eller hvidt, enkelt eller sammensat, godt eller ondt. Han er — „irsk".

II

DEN MODERNE IRLÆNDER

Lad os se, om vi kan finde Nøglen til denne forvirrende Ø ved at studere dens Indbyggere.

Det er ikke let at naa til en korrekt Vurdering af Nutidens Irlænder, fordi han befinder sig paa et Overgangstrin — Overgangen, saa at sige, fra Middelalderen til det tyvende Aarhundrede, noget, som forøger hans naturlige Sammensathed. Hidtil har han for Sydirlands Vedkommende været en uvillig og halvt ringeagtende Deltager i den kapitalistiske Udvikling, stadig tænkende og levende i Forestillinger fra før Maskinernes Tid; han har pløjet sin Jord med primitive Redskaber og opdyrket den efter primitive Metoder; han har i Byerne købt og solgt uden Ærgerrighed eller Opdrift; og selvom man ikke kan sige, at han har været ligeglad med Penge, saa har han været skødesløs og ligeglad med ren *money-making* — en Mand, hvem Trompetfanfarerne for saavel den kommunale som den politiske Imperialisme har ladet ubevæget. I Modsætning til den egoistisk beregnende Handelsmand har han ikke ofret den Dag i Morgen mange Tanker og taget sine økonomiske Vanskeligheder let, men ikke desto mindre har han kæmpet desperat for Retten til Landet med dens elementære Jordkærlighed, der er fælles for Agerdyrkerne i alle Lande — men i dette Tilfælde en Kærlighed, der har dybe Rødder i det patriotiske Instinkt, idet Tanken om økonomisk Selvbestemmelsesret og Uafhængighed altid for ham er forbunden med Tanken om national Selvbestemmelsesret og Uafhængighed. Thi alle Jord-Bevægelser lige fra det attende Aarhundrede indtil de sidste Aar af det nittende med deres historiske Jord-Liga-Agitation, da forskellige Reformer i Lovene om Irlands Jord sløvede den skarpe Æg paa de gamle Fjendskaber, har været prægede af en patriotisk-religiøs Aand, som kunde

have været de gamle Korsfareres. Ingen Irlænder fatter en rent økonomisk Agitation.

Irlænderen er baade yderliggaaende og utilbøjelig til Forandringer, baade revolutionær og konservativ. I intet andet europæisk Land er Stemningen saa bevægelig som i Irland. Irland er fremfor alle Lande Stedet, hvor store og dybtgaaende Bevægelser kan vokse op med Hvirvelvindens Fart og Vælde, som for Eksempel i de ovenfor nævnte forskellige Jord-Bevægelser — men Irland er tillige det Land, hvor Folket stædigst klynger sig til Fortiden, til gammeldags Metoder, til den romersk-katholske Kirke, som Aarhundreders Forfølgelse og Overtalelse ikke har mægtet at skille det fra. Og dog var det disse selv samme, der hurtigst af alle Europæere ombyttede Hedenskabet med Kristendommen.

Hemmeligheden ved denne revolutionære Konservatisme, der gør Irlænderen til Verdens eneste konservative revolutionære, maa findes i hans intense Individualisme, der er den samme, hvad enten han er Ulstermand eller Sydirlænder. Det er hans Individualisme, der gør ham uskikket til at slutte sig sammen i den Slags døde Masser, der passivt spærrer for alt Fremskridt, og som gør ham modtagelig for nye Tanker. Det er hans ujordiske Konservatisme, der til Tider gør ham til et af de mest genstridige Væsener. I sin Historie er han paa Grund af sin individualistiske Mangel paa Kombinationsevne gentagende blevet slaaet af Mænd, der, taget enkeltvis, var ham underlegne. Men samtidig har han syv Aarhundreder igennem vist et nationalt Sammenhold, der er uden Sidestykke i Historien. Mand og Kone kan kives inden fire Vægge, men ve den uvedkommende, der stikker Hovedet ind ad Døren.

Nationaliteten og Nationalismen har paa samme Tid været Irlænderens Hæder og hans Nederlag. Hans syvhundredaarige intense Koncentration om Nationaliteten og de nationale Maal har gjort ham til en monoman — han, der af Naturen er den mest mangesidige og sammen-

satte af alle Europæere, international, som ingen Socialdemokrat er international, samtidig demokratisk og konservativ.

Det har gjort ham til Konge over alle Politikere, ligesom det, naar alt kommer til alt, har gjort ham til Europas ypperste Taler. Fantasifuld, som han er, begavet med en Indbildningskraft, der rækker fra en Dunsannys Opfindsomhed eller en YEATS' Mysticisme til en GEORGE BERNARD SHAWs konstruktive Analyse, skylder den moderne Irlænder os endnu at sætte sit Præg paa Kunstens Verden, selv om han har gjort en Begyndelse med de sidste Tiders irske Renæssance. Den nationale Politik har som en Feber udtømt hans øvrige Kræfter, lagt hans kunstneriske Intuitioner øde og saa godt som slukket hint Inspirationens Lys, der fordum lyste for hele Europa.

Hans nationale Koncentration har gjort ham kritisk snarere end skabende, samtidig med at han er vildt ligegyldig, omend af og til ligesaa vildt tyndhudet overfor andres Kritik; den har gjort ham uskikket til de store Opgaver, der fulgte med Demokratiets stadigt hastigere Vækst siden Aarhundredets Begyndelse; den har gjort ham udelagtig, omend for nogle smaa Mindretals Vedkommende ikke uinteresseret, i de sidste halvthundrede Aars Internationalisme. Man kan ogsaa sige det saaledes, at den har gjort ham øbo-snæver i hans bevidste Liv, hvorunder der rører sig en Underbevidsthed, saa international som Stjernerne, som er hans virkelige Liv, og som nu og da rækker sig op over Bevidsthedens Tærskel for at blive, undertiden for bestandig, oftest kun momentant, Del af hans bevidste Liv.

Det er hans voldsomme nationale Koncentration om Politik, der har gjort ham til Elskeren og Haderen fremfor nogen. Han elsker som en Kvinde, uden noget Forbehold i sin Selvhengivelse; han hader som en Kvinde — undertiden ufornuftigt, men altid uforsonligt. Men, som en Mand, kan han føres i et Haar, men ikke drives frem

med Staalsvøber. Fortidens Fjendtligheder er for ham Øjeblikkets — friske og ophidsende som lige udgydt Blod. Han er saa lidet glemsom og lidet tilgivende som Jehovah. Dog er han saa blød som Fosteret i Moders Liv.

Blot er han aldrig til at gribe. Hverken hans Kærlighed eller hans Had fæstner sig til tydeligt hvidt og sort. Skønt hans Natur er stabil, kan hans Kærlighed og hans Had flimre frem og tilbage som de levende Billeder paa Lærredet. Som man har set i den irske Brigades Kampe tilforn i Frankrig og i vor Tid i Sydafrika, og som de irske Soldater-Æventyrere har vist det, der har smeddet deres Lykke paa de syv Have og de fire Kontinenter, kan han være ædelt højmodig mod en Fjende, selv en sejrrig Fjende. De stormfulde Sider i Irlands Historie, der hedder Kampen om Jorden eller de sidste Tiders Sinn Fein-Revolution har over sig en Stjernehimmel af Don Quichote-agtig Idealisme.

Den romersk-katholske Del af Irland, det vil sige omtrent tre Millioner af dens fire Millioner Sjæle, er som Rom har sagt det atter og atter, Kirkens Marv. Irlænderne er fromme Katholiker, men Katholiker, der selv om de ikke er uden Fordom overfor den lille isolerede protestantiske Menighed i deres Midte, dog kun viser denne Fordom, mildnet af en smuk Menneskelighed. End ikke Dogmernes Gifte har evnet at svække Irlænderens Menneskelighed — en Menneskelighed, der paa en ganske quixoteagtig og ofte urimelig Vis faar den katholske Sydirlænder til at respektere og agte sin protestantiske Broder mere end fortjent — den Menneskelighed, der voldte, at den, som skriver dette, skønt eneste Protestant i en Klosterskole med henved fem hundrede Katholiker, aldrig som Skoledreng hørte et Ord imod sin Kirke eller sin Slægts Politik, der tilfældig var antinationalistisk. Irlænderen er ligesaa yderliggaaende i sin Menneskelighed som i alt andet. Som en Kvinde kender han ikke til Ligegyldighed. En Holdning

overfor Universet er ligesaa væsentlig en Del af hans Liv som at trække Vejret.

Ingen Englænder, ligegyldig hvilken Politik eller Religion han har hyldet, har nogensinde haft Grund til at beklage sig over den Behandling, han har faaet i Irland, hvor Indbyggerne altid reserverer den fremmede indenfor Portene deres bedste. Med Undtagelse af Danskerne er ingen Folk i Europa saa gæstfri og gavmilde som Irlænderne.

Med sin Respekt for alt menneskeligt viser Erin den fremmede indenfor Portene den hjertelige Gæstfrihed, som er hende særegen. Naar han træder ind ad Irlands Portaler, er han hverken konservativ eller Demokrat, Nationalist eller Unionist, Protestant eller Katholik — blot et menneskeligt Væsen.

Der er to andre Egenskaber, som altid gør særligt Indtryk paa den fremmede: den ene er Irlænderens lysende Intelligens, og den anden (som den fremmede ikke altid mærker straks) er den, at han er den eneste Smigrer i Verden, ligesom han er en af de meget faa Diplomater, der sædvanligvis mener, hvad han siger — hvad der ikke udelukker en lunefuld Tilbøjelighed til at sige bittersøde Ting: Der ligger en Knivsæg gemt under Honningen paa Irlænderens Tunge.

Hvad hans Intelligens angaar, saa er den ikke saa meget en Hjernefunktion som Intuition, for, ligegyldig om han er Ulstermand eller fra det sydlige, saa er Irlænderen saa intuitiv som en Kvinde eller en Kat. Det er næsten ikke for meget sagt, at Filosofen kan drøfte enhver Gren af Filosofien med den irske Arbejder, og han vil forstaa ham — Arbejderen Filosofen altsaa, for det er ikke altid gensidigt! — Sociologen Samfundsændringer, som hans Tilhører ikke har nogetsomhelst personligt Kendskab til, og Opfinderen de sidste epokegørende Opdagelser paa Elektricitetens Omraade — Irlænderen vil forstaa dem begge, forbeholden, diplomatisk og kritisk. Jeg har drøftet de amerikanske Farm-

trusts og Maskinernes Rolle i det tyvende Aarhundredes Landbrug med en Transportarbejder i Belfast, „Titanic" med en Stenhugger i Waterford, og den buddhistiske Verdensopfattelse med en Mand fra Dublins Fattigkvarter, og fra dem alle tre har jeg til Svar faaet kløgtige og vægtige Kommentarer. Jeg har talt for en Forsamling af Ulster-Haandværkere om de sidste Regerings-Udkast, for Landarbejdere i Dublin om visse Sider af det franske og det hollandske Demokrati, for et Auditorium af irsktalende Fiskere om Muligheden af at efterligne den danske Andelsbevægelse i de irske Fiskerier — og jeg har i alle disse Tilfælde ved mit Foredrags Slutning mødt indgaaende Kritik og forstaaende Kritik, hvoraf en Del kunde have hidrørt fra Russere eller Indere, med hvis Tankegange Irlænderens tiltider mødes i et forbigaaende Fællesskab. Og tilsvarende Erfaringer har enhver indhøstet, der har haft Lejlighed til at tage Del i Irlands offentlige Liv, saavel som mange Turister.

Men trods hele denne Forstaaelsens „Internationalisme" er den moderne Irlænder, ligesom hans Forfædre voldsomt, næsten vildt, national. Ligesom Grækerne regnede alle Folk udenfor Grækenland for „Barbarer", saaledes er for ham Folkene udenfor Irland, om ikke „Barbarer", saa dog „Ikke-Irlændere". De er aldrig *foreigners.* I Irland vil man næppe nok høre Ordet *foreign* — det er Irlænderen for menneskelig til.

I Samtaler mellem Irlændere vil man atter og atter høre denne Vending: „Men hvad vil det betyde for Irland?" eller naar andre Landes sociale og politiske Problemer kommer paa Tale: „Lad os først faa Irland overstaaet, saa kan vi altid tale om de Ting bagefter" — eller, som en vidt berejst Irlænder formulerede det overfor mig: „Lad os ordne Irland — saa kan Irland ordne Verden!" Han sagde det med en *ex cathedra*-Selvsikkerhed, der mindede mig om BERNARD SHAW, hvis Internationalisme har spærret ham ude fra de moderne Irlænderes Hjerter, om ikke fra deres Forstaaelse.

Denne Forvisning om, at Irland er det ene fornødne, er det, som driver saa mange Irlændere og Irlænderinder — thi Kvinderne er endnu mere glødende Politikere end Mændene — til ved Midnat som ved Middag at tale Politik, hvad de med Rette anser for i den moderne Verden at være Livet selv. Det er dette, der gør Avisen til Irlænderens Literatur — en Avis, fyldt til „Hovedet" med Politik eller Emner, der indirekte vedrører det politiske. Det er dette, der gør hvert Gadehjørne, hvert Værtshus og mange Dagligstuer til Westminster'e *en miniature.* Alt i Livet fra Kooperation til Kosmopolitisme, fra Musik til Pengepugeri, betragtes gennem de politiske Briller, der, som man kan tænke sig, til Tider er et Vrængespejl.

Til Forskel fra Englænderen, der er mere sentimental og i mindre Grad Stemningsmenneske end nogen anden Europæer, er Irlænderen lutter Stemning og ganske usentimental — noget, der især karakteriserer den irske Kvinde. Han er ligesaa hurtig til at reagere overfor Veltalenhed eller Musik, som han er sarkastisk, hvis han da ikke er ligegyldig overfor det sentimentale. Med den subtilt udviklede humoristiske Sans, der er ham egen, har han en fin Næse for rent og skært *sentiment*, der lyder for ham som den falske Tone i en altfor glødende Elskers Mund. Hans Latter er Djævlenes Latter. Hans Humor brænder som Vitriol. Den irske Spøg er en Tragedie i et Land, hvor al Tragedie bliver Komedie og Komedie Tragedie.

Han siges at være en fuldkommen Elsker og en umulig Ægtemand, maaske fordi han, Idealist som han er, „kobler sin Vogn til en Stjerne" og vægrer sig ved at gøre Kompromis, naar Talen er om det evige. Af Kærligheden vil han have alt eller intet, og med sin Tilbøjelighed til at fortvivle kan han i et Sekund styrte fra den højeste Tinde til den dybeste Afgrund. Han er saa yderliggaaende i alting, at ingen er helt saa god som en god Irlænder eller saa ond som en slet Irlænder.

Han sætter ingen Grænser, hverken for sine Sympatier eller sine Antipatier. Grænseløs forekommer han sig selv, gudlignende, født til en ophøjet Skæbne, hvad han viser i alle sine „Bevægelser", politiske, økonomiske og religiøse — eller alle tre paa een Gang, thi i alle irske Bevægelser er der noget af hvert af disse tre Elementer.

Jeg har talt om den nationale Feber, der har ødelagt hans kunstneriske Evner — men han lider, idetmindste sydpaa, tillige af en anden Svækkelse: Melankoliens Masturbation. Han lever sit Tankeliv, som i hans Tilfælde mere end i alle andres er hans virkelige Liv, imellem Fortidens Runer og Ruiner — i Stæder og Kulturer, der forlængst er sunkne i hans Søer — som Bonden paa Vestkysten drømmer han sit Liv bort imellem de grønne Høje eller — i et hærget Forbjergs mørkt purpurne Skygger — bort paa de grønblaa Bølger, i hvis Midte Irland er „indsat som en Ædelsten i det smaragdgrønne Hav". Han taler om Slaget ved Clontarf og om, hvordan han jog Danerne ud i Havet, som var det sket i Gaar. Han drømmer sine Drømme, uendelige, feberfulde Drømme. Og dog, i det nordlige har han udviklet en Nerveganglion af vild pulserende Energi, der udlades gennem ti Tusinde Hammeres Banken paa Siderne af en White Star-Kæmpe, i de pneumatiske *rivetters'* Snurren, i Smedjernes Gnistren; og selv i det sydlige er denne Selvmodsigelsernes Mand ofte paa sin Vis haandfast, naar det gælder om at gribe den økonomiske Chance, haard at handle med, ikke til at narre.

Irlænderen af denne Overgangstid er ved at udvikle Kernen til en vældig kooperativ Bevægelse. I Byerne dukker der Handlende op af en ny Type — dristige og haarde, selv i det sydlige — i det barske og dystre Nord har man altid kendt denne Type. Fabrikanten er i det sydlige ved at rejse sine Klædemøller og bryde Vejen for hundrede og een af de mindre Eksportindustrier. Irland, der saa længe har holdt sig hævet over Kom-

mercialismens Dyrkere, er omsider ved at bøje Knæ for Guldkalvens Herlighed — maaske fordi dette Knæfald var Betingelsen for en fortsat Tilværelse.

Sydirlænderen er ofte blevet beskyldt for at være smudsig og doven. Hvis han er doven, er det tildels, fordi han i den Grad har været en Drømmer, der levede i den mindre anspændte Fortid, og dels fordi han har holdt sig selv saa meget udenfor den moderne kommercielle Struggle, hvad han, omend nok saa ubevidst, har opfattet som en ny Form for Mammondyrkelse. Hvis han er snavset, og ingen Elsker af Irland kan nægte, at han er det hele Syden igennem, da er det, fordi han, med sjældne Undtagelser, er fattig, fortvivlende fattig, paa en Maade som kun Irlændere og Jøder kan være fattige. De forarmede Lande i Verden er de smudsige Lande.

Men formummet i hans Snavs, som bag Middelalderhelgenens Lopper og Skidenhed, gemmer sig en Aandelighed i Begreberne, og i Hverdagsbegreberne, der ikke har noget Sidestykke i Europa. Det er ikke første Gang i Verdenshistorien, at Smuds og Drømme har været Sengefæller. Og har vi ikke sagt, at Irland er et Selvmodsigelsernes Land?

Ekstremerne mødes allevegne. Side om Side med de Paladser, som ejes af Linned- og Skibsbyggerkongerne i det nordlige finder man en dybere Fattigdom end noget andet Sted i Europa. Belfast er en Mareridtets By med Rigdom og Nød Kind ved Kind, — men det er en Fattigdom, der bæres, som den bæres overalt i Irland, med en vild Letsindighed, en fandenivoldsk Foragt for den Dag i Morgen, hvad der gør den mere malerisk end medynkvækkende. I intet andet Land i Verden finder man to saa modsatte Typer som Ulstermanden og Sydirlænderen, eller to Typer, der har saa meget til fælles, i Latter og Optræden, i Væsen og Temperament, — det uhaandgribelige og ubestemte noget, der mærker Erins Sønner Verden over.

Skønt det meste, jeg har sagt her, gælder Irlænderinden ligesaa meget som hendes Ægtemand, Broder og Elsker, adskiller hun sig saa meget fra sine Søstre Europa over baade i sine Dyder og sine Mangler (af Laster har hun ikke andre end Konservatismens Laster) og spiller hun i Dag, som hun altid har gjort, saa subtilt vital en Rolle i hendes Lands Liv, at det for virkelig at forstaa Irland er nødvendigt at granske hende særskilt. Der er ingen Kvinde, som helt ligner Irlænderinden. Alle Kvinder er Stumper af hende. Hun har den franske Kvindes Livlighed, Italienerindens Indolens, Amerikanerindens Charme, den indiske Kvindes Sværmeriskhed, den russiske Kvindes Barnlighed og den skotske Kvindes Selvbeherskelse. Hun kunde været en Datter af Troperne, hvis det ikke var, at hun er i Stand til den koncentrerede Viljesanspændelse, der kun har hjemme i den nordlige tempererede Zone. Hun har en Hjernens og Tungens Raskhed, der er forvildende — og en Skønhed, der varierer fra Vestkystens *Milesian* blaasorte Haar og mørkeblaa Øjne til enhver Afskygning af Blondhed og i det nordlige den irske Rødhaarethed, som Titian kunde have malet. Hun er saa primitiv som en af de første Kristne — og er i mange Tilfælde ligesaa dybt religiøs — men i somme Henseender er hun mere udviklet end nogen anden europæisk Kvinde. Hun forbinder vore Oldemødres Begreber om Kvindens Plads i Samfundet med en saa gnistrende Frihed i Tanke og Tale, at den faar en Suffragette til at se ud som Begyndelsen af det nittende Aarhundrede. Hun er snæver og grænseløs — hun har en tigergrum Jomfruelighed, der, sammen med den irske Mands Kyskhed, er Aarsag i, at Irland er det Land i Europa, der har det laveste Antal illegitime Barnefødsler; og samtidig viser hun til Tider imellem Bønderne i det sydlige faareagtig Lydighed overfor Præstens Stadfæstelse af hendes *marriage de convenance.*

Hun lever saa langt udenfor den moderne Verden

med dens Problemromaner og kvindelige Valgretsbevægelse og Internationalisme, som om hun boede paa Maanen; hun er sky for alle Kendsgerninger vedrørende Kønslivet; hun fordømmer al Realisme som Utérlighed og betragter, hvad ZOLA har skrevet, ja endog, hvad hendes Landsmand, BERNARD SHAW skriver, som Forsyndelser imod „Religion og Moral". To Ord, som hun ligesom hendes Mand og hendes Broder tager hyppigt i sin Mund.

Hun er saa lidenskabelig som Erebos og saa kold som dets Sne, og hun anvender sit Vids og sin Tunges Lynild i sin Politik som i sin Kærlighed. Hun er den ypperste Moder i Verden og har en Tankens Renhed, der ligesom udstraaler fra hende.

I det nordlige kan hun være saa tindrende som en Solstraale og saa barsk som hendes Forfædres skotske Bjergskrænter. Hun kan være saa sød som nymalket Mælk — og forvandles til Furie i en Gadekamp. Ulsterkvinden betragter Kvinders Kamp med Afsky, men hvis Ulstermanden kæmpede i Morgen, vilde hans Kvinde bære hans Bandolér og om fornødent hans Gevær, som hendes Søster sydpaa bar dem og brugte dem fornylig under Revolutionen i det sydlige.

Irlænderinden er kort sagt, hvadenten hun er fra Ulster eller fra det sydlige, altid yderliggaaende — hun kender ingen Mellemvej — hun har Idealistens glorrige Umaadehold og har alle hans Muligheder. Hun er ikke blot Irlænderinden — hun er Irland.

III

„ULSTER"

GLADSTONE, *the Grand old Man*, sagde engang om Irland, at det var Spøgelset i britisk Politik. Om Ulster kan man sige, at det er Spøgelset i den Politik, der er Irlands. Hvis Ulster-Spøgelset kunde blive gravlagt,

vilde det irske Problem være løst, og dermed selve det britiske Imperiums Problem.

Hvad er Ulster-Problemet?

Det er Problemet om de 890,000 af Landets cirka fire Millioner Indbyggere, af hvilke de 3,010,000 ønsker Home Rule og disse 890,000 ikke ønsker det.

Hvorfor ønsker de det ikke?

Svaret er sammensat og tredelt: økonomisk, racemæssigt, religiøst, en Treenighed, som, naar Talen er om Irland samler sig i det politiske. I een Forstand er Irlands hydra-hovede Problemer alle politiske; ganske som de i en anden Forstand kan siges alle at være „religiøse“.

Ulster-Problemets Genesis er rent økonomisk, men dette økonomiske Spørgsmaal har, som saa mange andre, gennemgaaet den evige Forvandling til et Religions- og Race-Problem, indtil det oprindelige Problem er blevet tilsløret og sluttelig er helt forsvundet. Ikke en Ulstermand af tusinde kender nuomstunder eller bryder sig om at kende Oprindelsen til den Sag, som han ofrer tre Fjerdedel af sit vaagne Liv og i Søvne Halvdelen af sine Drømme. Sydirlænderen, der har hele den forurettede Parts Skarphed i Opfattelsen, kan sin Historie langt bedre.

For henved tre Aarhundreder siden blev — af politiske eller andre Aarsager, som Pladshensynet ikke tillader, at vi drøfter her — Ulsterlandene, som ejedes af de irske Katholiker, berøvet dem og givet til de episkopale Protestanter, men koloniserede af skotske Presbyterianere.

Presbyterianerne blev selv, som *Dissenters*, haardt medtagne af Datidens engelske Regering, men af nærliggende økonomiske Grunde og i Haab om kommende Begunstigelser maatte de uvilkaarlig forsvare Regeringen imod de romersk-katholske Irlændere. Resultatet blev, at hvad der i Førstningen var et tvungent Makkerskab, efterhaanden som Generationerne vekslede, syn-

tes at blive et naturligt Kammeratskab, bygget paa Etikens og Religionens urokkelige Klipper, mens hele Spørgsmaalet tilsidst antog Karakteren af en ganske enkel Tvist: „Protestant *versus* Katholik" eller „Indført Skotlænder *versus* indfødt Irer".

Dog i de sidste Aar i det attende Aarhundrede saa det en Tid lang ud til, at de fælles Vanskeligheder, hvorunder baade Presbyterianere og Katholiker virkede, skulde forene dem under det fælles Navn af „Irlændere", og af denne Tendens opstod da det berømte Samfund „Forenede Irlændere", der gav den irske revolutionære Bevægelse af 1798, som kulminerede i det historiske Oprør samme Aar, flere af dens farligste Førere, — af hvilke mange var Protestanter og Ulstermænd.

Havde Katholik og Protestant holdt sammen i disse Aar, vilde den Home Rule, som Irland vandt i Slutningen af det attende Aarhundrede, være blevet permanent i Stedet for at gaa tabt igen i 1800, der vilde intet Ulster-Problem have været, og Imperiet vilde have været uendeligt styrket, idet dets Tid og Opmærksomhed ikke var blevet stjaalet fra Hovedlandets, dets Koloniers og dets Lydlandes Affærer af det sidste Aarhundredes vedvarende politiske Agitation.

Man vil naturligvis spørge, hvorfor Protestant og Katholik, Nord og Syd, ikke holdt sammen?

Dette Blad i Irlands Historie er et Blad, der kan rives ud hvorsomhelst i Livets Historie. Det viser os Mænd ikke som deres Skæbnes Herrer, men som dens Trælle; som var de af en eller anden hemmelig Aarsag tvungne til at handle imod deres egne Ønsker, ja endog imod selve Naturen. De irske Presbyterianere var gode Mænd, sunde Mænd, haarde og seige, men hæderværdige. Saa nidkære, som de var i Religionsspørgsmaal og saa strængt hæderlige, som de var i deres daglige Forhold indbyrdes, kunde man have ventet, at naar een Gang deres religiøse Vanskeligheder var overvundne ved

deres og Katholikernes fælles Agitation, navnlig da denne Agitation fik sin Drivkraft fra Katholikernes Rækker, der naturligvis var den overvældende Majoritet, saa vilde de have forenet sig med deres stadigt forkætrede Landsmænd om at forskaffe alle, som Borgere, Religionsfrihed.

Hvad der i Virkeligheden hændte, var at Fjernelsen af Vanskelighederne for Presbyterianerne og andre *Dissenters* just havde til Følge, at de blev forenede med de andre, de statskirkelige Protestanter, ved at udslette al politisk Forskel imellem de forskellige protestantiske Sekter, der da blev smedede solidt sammen som „Protestanter" og forbundet til et Slags Broderskab, besluttet paa at holde sig udenfor deres katholske Landsmænds Fold med Parolen „borgerlig og religiøs Frihed".

Dette er historiske Forhold, der ikke kan drages i Tvivl, ej heller har, saa vidt jeg ved, nogen endnu forsøgt at drage i Tvivl.

At dadle saadanne Folk vilde, som en stor irsk Historiker har fremhævet, være ørkesløst. Paa alle Trin i den sociale Udvikling, efterhaanden som Klasse efter Klasse har kæmpet sig op til at blive den herskende, har den forenet sig med sine tidligere Undertrykkere for at holde dem underkuede, der stadig var ufrie. Dette synes i samme Grad at være en af Lovene for Samfundets Udvikling som den voldsomme Reaktion fra den undertrykte Klasses Side, der er det uundgaaelige Resultat. Det er „det stigende Spirals Lov", hvorefter det samme Skuespil udføres paa forskellige af Spiralets Planer, og dog stadig er i Stigen.

Naturligvis er alt dette gammel Historie. Nu omstunder er der ikke en Englænder, hvor konservativ han end kan være, der, naar han er kendt med Fakta, kan betragte Ulsters Historie for hundrede Aar siden uden Samvittighedsskrupler. Han vilde lige saa lidt forsvare det, som Lecky, den ypperlige engelske Histo-

riker, forsøgte at forsvare Aarsagerne til Opstanden 1798, og lige saa lidt som de oplyste Ulster-Mindretal — f. Eks. de „uafhængige Orangemænd" — har forsøgt at forsvare det i de senere Aar. Det engelske Demokrati har altid i sit Hjerte haft Instinktet for *fair-play*. Overfor det moderne Irland er, som det fremgaar af den nyeste Tids Historie, dette Instinkt blevet til Samvittighed. Naarsomhelst Irland har lidt Uret, er denne ikke blevet det tilføjet af det engelske Folk, mod hvem Irlænderne heller intet Nag bærer, men af en forsvindende lille Minoritet. Selv denne Minoritet er nuomstunder saa uddød som den gammeldags Anti-Home Ruler. Ikke destomindre er det disse gamle og længst forglemte eller udviskede Aarsager, det moderne Ulster-Problem skylder sin nuværende Form.

Skønt Ulstermanden er inderligt irsk, er det de ovenfor skitserede Aarsager, der gradvis har tvunget ham ind i den falske Stilling som Anti-Home Ruler — en Stilling, der, som man vil se, fulgte af, at han havde ladet sig indfange i den protestantiske Lejr, hvis Formel blev „No Home Rule — no Rome Rule!" — saa han nu staar som en haard og næsten fanatisk Modstander af Selvstyre til Trods for to iøjnespringende Kendsgerninger: 1) at for hundrede Aar tilbage viste han sig, som vi har set, igennem sine Orange-Loger og paa anden Maade som en næsten fanatisk Home Ruler, og 2) at han er en urokkelig Tilhænger af Autonomi for Kolonierne og Lydlandene under det britiske Imperium, i hvilket han er stolt over at være et Led — selve den Autonomi, der er Livstraaden, som knytter Imperiet sammen. Men det er altid ligesaa haabløst at ville finde logisk Konsekvens i Politik som i Teologi, og Irlænderen er ikke mere konsekvent end Verden udenfor Irland, selv om han, hvad der er et forsonligt Træk, er konsekvent i sine Inkonsekvenser. Menneskene stikker fast imellem to Udviklingstrin: de umælendes Instinkt og den dæmrende Bevidsthed, der er Menneskets —

de er ufri, de er ikke Herrer over deres Skæbne, det vil sige over dem selv.

Vor Tids „Nationalister“ eller Home Rule-Mænd, der sender til det britiske Parlament i Westminster 84 af de 102 Medlemmer, som repræsenterer Irland, er Ætlinge af hin Tids Katholiker, og Anti-Home Rule-Protestanterne i Ulster, Ætlingene af de episkopale (statskirkelige), og de presbyterianske og andre Protestanter. De er nuomstunder blinde Redskaber for den Skæbne, som virker gennem disse sekelgamle økonomiske Lidenskaber, Lidenskaber, der, selv om de er blevne dybt modificerede i Tidens Løb, særligt i det sydlige, dog stadig er de inspirerende og formende Kræfter bag „det irske Spørgsmaal“.

Naar vi vender os bort fra det historisk-generelle Problem om Ulster i gamle Dage og kommer til Øjeblikkets Ulster, staar vi overfor en Provins, der indbefatter ni Amter i Irland, beboede af 890,000 Protestanter og 690,000 Katholiker, af hvilke de første gennemgaaende er Modstandere af Home Rule, og de sidste glødende Tilhængere af Home Rule.

Problemet bliver endnu mere sammensat derved, at faktisk 10 pCt. af de ovennævnte 890,000 Protestanter er enten liberale, nationalistiske eller socialistiske Home Rule-Tilhængere — hvilket vil sige, at i Ulster Tilhængerne og Modstanderne af Home Rule saa at sige holder hverandre i Ligevægt, idet der er 779,000 for og 801,000 imod. Jeg har aldrig truffet en nordisk katholsk Unionist (d. v. s. Modstander af Home Rule), skønt jeg har truffet mange protestantiske Home Rule-Venner. Af de ni Amter er Cavan, Monaghan og Donegal overvejende katholske og nationalistiske; i Fermanagh og Tyrone er der en Majoritet af Katholiker og Nationalister, medens Unionisterne kun er i Flertal i Londonderry, Armagh, Down og Antrim — hvad der, som man let vil se, gør Sagen yderligere forviklet, naar Talen bliver om en Home Rule-Plan, hvori de og de Amter

skal indlemmes og de og de Amter udelades. Selv i disse sidste Amter er det Home Ruler'e, der i Parlamentet repræsenterer Vest-Belfast, Londonderry City, Newry, Syd-Down og Syd-Armagh.

Og her kommer vi til det mest forvirrende: Naar man ser bort fra Belfast, der er Hovedstaden, er Katholiker og Nationalister i Flertal i Ulster, samtidig med, at Ulster, selv medregnet Belfast, ved sidste Valg sendte Parlamentet 17 Home Rule-Tilhængere mod 16 Anti-Home Rule-Unionister — idet alle Valg i Irland uden Undtagelse udkæmpes ene og alene om Home Rule-Spørgsmaalet.

Hvad vilde nu De, den intelligente Udlænding, jeg før har henvendt mig til, gøre i dette Tilfælde? De, der saa ofte har sagt til mig: „Men hvorfor ikke give hele Irland Home Rule med Undtagelse af Ulster?" eller stillet dette andet Spørgsmaal: „Hvorfor ikke udelade fra Selvstyret den protestantiske Del af Provinsen, der er imod det?" Hvis De udelader Ulster, vil De da øve Tvang imod 690,000 Indbyggere plus de 10 pCt. protestantiske Home Rule-Tilhængere — eller for at tage den yderste Konsekvens af dette Tilfælde, vil de udelade f. Eks. de Hundreder stærkt protestantiske Home Rule-fjendtlige Menigheder, der findes spredt over det sydlige Irland? Med andre Ord, vil De være hint eneste logiske — og mest umulige Væsen i Verden: Anarkisten, der giver hvert særskilt Individ sit særlige Selvstyre?

Men naar alt kommer til alt, er det, som Statsmanden og Skæbnen først og fremmest maa regne med, Menneskematerialet. Det er ikke Kanonen, det kommer an paa, men Manden bag den. Ulsterspørgsmaalet er ikke — som lige mange Statsmænd og Lægmænd har ment — et blot politisk eller geografisk, religiøst eller etnologisk Spørgsmaal — det er et menneskeligt Problem af en utrolig forgrenet Art. Lad os se paa Mennesket bag Problemet.

Naar vi taler om „Ulstermanden", taler vi om den

irsk-skotske Protestant og ikke om hans katholske Broder, der stammer ned fra den gamle gaeliske Irlænder. Det er Protestanten, der præger Ulster, som Jyden præger Danmark — og han ved det ligesaa sikkert som Jyden ved det, skønt disse to ellers er hinanden saa fjerne som København og Jerusalem.

Hvad er „Ulstermanden"?

Han er en Mand med kold Lidenskab, hærdet i Luer. Han har et Hjerte af Staal og en Hjerne af smeltet Bly. Han er som skabt af Piskesnærte og Elastik. Han kan svinge fra den udenforstaaende Ligegyldighed til den hildedes Lidenskab i Brøkdelen af et Sekund. I Forretninger er han saa haard som en Jøde, saa snild som en Yankee og saa sejg som en Skotte. I religiøs Henseende har han Muhamedanerens Fanatisme, Talmudistens Nøjagtighed i Smaating, den indiske Metafysikers Jordfjernhed og Frelsens Hærs Realisme. Han er saa uindtagelig som Gibraltar, men til hans Hjertes Fæstning er der en hemmelig Dør, som man kan aabne med en Nøgle — dog ikke en Nøgle af Guld. Han ringeagter Døden, frygter Gud og ærer Kongen.

For ham er Belfast Universets Midtpunkt — og London, Paris og Berlin kun noget tilfældigt og forbigaaende. Sir EDWARD CARSON spiller en større Rolle for ham end Alverdens Konger — hans presbyterianske Hyrder er for ham som Moses og Aaron for Israels Børn. Han kender hverken til Frygt eller Frygtens nærmeste Frænde, Fortvivlelse. Han er ikke stædig, men urokkelig som Graniten i hans Antrim-Bjærge, — ikke stridbar, men hurtigt vred og begavet med en langtrækkende Hukommelse.

Jeg ser for mig, mens jeg skriver, de Mænd, jeg har set klavre som Aber paa Siderne af de vældige Havuhyrer i Belfasts Tørdok eller klumpe sig sammen som Bier dybt nede paa Bunden af en Tørdok, der hvælver sig ned i Jorden som en omvendt Katedral. Seige Mænd med glatte Hofter og muskuløse Skuldre, klædt i vor

Maskinecivilisations Uniform, den blaa Mekanikerkittel, — med tusinde Hammeres Banken og de elektriske Nittemaskiners Snurren fra oven og fra neden, som byggede de et nyt Babelstaarn, og igennem dette Virvar hint Staccato, der understreger Ulstermandens intense Koncentration — det fine skotske Tonefald med noget Dansk i „y"erne — krydset af hans gaeliske Kammeraters dybere og sorgløse Gutturalklange.

Man klatrer op i det Blaa, hængende imellem Himmel og Jord ved Plankestilladset, man fanger Glimtet fra et Par Øjne, der lyser hvidt imod een fra de swærtede Ansigter, man passerer, man hører Ord slyngede frem og tilbage som Bolde imellem Mænd, der intet andet respekterer i Verden end henholdsvis den lille Katekismus og Hans Hellighed Paven. Paa Staaltitanens ene Side ser man skrevet med Kridt noget ikke helt smigrende om Rom, og paa den anden Side, hvor et katholsk Hold har arbejdet, en Salve i modsat Retning. Man erfarer, at Udbugningen i den Lomme, Amerikanerne kalder Pistollommen, ikke altid hidrører fra en Skruenøgle eller en Hammer, men undertiden en Revolver — og af en anden hører man, at det blot er en Flaske Mælk eller Whisky — og man haaber, at han har Ret. Man klatrer ned ad Siderne, Haandsbred for Haandsbred, indtil man igen en Gang staar paa den solide Jord, og man tager Ophold ved Kassen hos en af de største Skibsbyggere i Verden og ser paa de allerhelvedes Karle, der strømmer forbi en efter at have hævet deres Dagløn, — man hører Latteren springe fra Mund til Mund, — man fanger den kolde Ild i et skotsk Øje, der maaler en — og man ved, selv om man aldrig før har sat sin Fod i Belfast, at disse Mænd som alle Irlændere er de bedste Venner, man kan ønske sig, og de grummeste Fjender.

Disse Folk er Mestere i Gadekampenes Kunst. Det er disse Mænd, der pludselig dukker op af deres Stræders Skumring, bistaaet af deres Kvinder — de søde

mildtsmilende Kvinder, man just har besøgt i Hjemmene blandt deres leende irske Børn, — disse Mænd, der kan holde et Kavalleriregiment eller en Politicordon Stangen i det uendelige, bevæbnet blot med Gadekæmperens Kastevaaben — en af de „Nyresten", hvormed Belfasts Gader er brolagte. Og de fører en langs ad den historiske „*Road*" og viser en, hvor de protestantiske Huse ender og hvor de katholske begynder — thi Kristenheden deler sig skarpt i Belfast — viser, hvor Mængden med sine blotte Hænder slog sig igennem en Politikaserne, bemandet med desperate Mænd, — som en fin Redekam gaar igennem et speget Haar. Og nu paa sin Vandring ser man de selvsamme Antagonister som gode Venner — lutter Irlændere.

Dette er det Menneskemateriale, som Statsmanden skal arbejde med, om han vil løse Ulsterproblemet, et Materiale, ydermere sammensat ved et politisk Maskineri, hvori Mennesket næsten kan siges at være blevet Slave af Maskinen, i hvis Funktioner han efterhaanden kun er en politisk Automat.

Den politiske Maskine i Ulster er „Orange-Logen". Det er en Maskine, som er vokset op igennem Aarhundrederne, bygget op Led for Led af de før skitserede Aarsager. „Orange-Logen", der er opkaldt efter Ulsters Hero, den protestantiske Vilhelm af Orange, er en Slags halvt hemmelig, politisk religiøs Orden af Frimurertypen, stiftet oprindelig til „Forsvar for den borgerlige og religiøse Frihed" — d. v. s. en „borgerlig og religiøs Frihed" efter Orange-Begreber.

At se Orange-Logerne rykke ud den 12. Juli i hele deres Herlighed, det gule Skærf og alle de Grejer, der hører til den Home Rule-fjendtlige krigende Kristenhed, er at faa en Forsmag paa den Dag, da det internationale Tusindaarsrige oprinder, med babylonisk Forvirring og i Suset af alle Verdens Bannere; Trompeternes Gjalden, Trommernes Buldren, Fløjternes Hvinen og Gnyet af Cymbler er blot Udtrykket for den hvidglødende reli-

giøse Politik, der for Orangemanden er Livets Flamme baade „i denne Verden og i den næste, Livet i al Evighed". At se disse Titusinder defilere forbi en Carsons eller en SANDERSONs Talerstol er at se Nutidens udkaarne Folk foran det tyvende Aarhundredes Moses og Aaron. At høre den dybe Intonering af Kampsalmer og den sagte Bønne-hvisken, der gaar forud for den politiske Tale, er at fornemme en urokkelig Tro — en religiøs Tillid, der ikke kan udtømmes.

Orange-Logernes Organisation forgrener sig gennem hele Provinsen, og trækker i Valgets hemmelige Traade baade i Parlamentets Politik og i den kommunale.

Stillet overfor en saadan Kombination af Menneske og Maskineri kunde man mistvivle om Muligheden af at løse Ulsterproblemet, om det var for den Tings Skyld, som i Virkeligheden er den vitalt bestemmende Faktor i Irland — den nemlig, at den protestantiske Home Rule-fjendtlige Ulstermand i Hjertet er „mere irsk end Irerne selv". Deri ligger Løsningen af Ulsterproblemet, d. v. s. det irske Problem.

De Ting, der har gjort Ulstermanden Anti-Home Rule, har ikke gjort ham anti-irsk. Han er Anti-Home Rule ved et Tilfælde, han er Irlænder i Kraft af den ukendte Ting, Folk kalder *Nationalitet*, — den Slægtsarvens og Milieuets sjælelige og legemlige Indflydelse, der gør Nationen til den vitale Faktor i Tilværelsen — en Faktor, stærkere end Religionen selv, som man ser af den store Krig. Af alle Nationaliteter er den irske maaske den mest udprægede, og „Ulstermanden" kan lige saa lidt forveksles med nogen anden Europæer, som han kan forveksles med en Hottentot. Ulstermanden kan i Dag være bange for en romersk-katholsk Majoritet i et irsk Parlament — han kan betragte Protestanten Vilhelm og Sir EDWARD CARSON som en Smule højere, og Paven og Mr. JOHN REDMOND som lidt lavere Væsner end Englene — han kan med Munden og endog af Hjertet erklære sig for uforsonlig Fjende af sin katholske

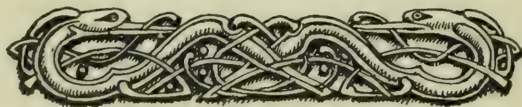
Kammerat — men dybere end alt dette er *Nationaliteten,* som holder ham fast ved hint Moderlandets Tvillingbryst, hvorfra baade Ulstermand og Sydbo suger Inspiration og Liv. Dette har Aarhundrederne godtgjort, ikke blot indirekte, ved den „irske" Maade at tænke og handle paa, som enhver Udlænding, der har gæstet Irland, har set er fælles for Nord og Syd, men direkte — for over et Aarhundrede siden i Alliancen mellem den skotske Protestant og den gaeliske Katholik imod de Uretfærdigheder, deres Moderland led under og i nyere Tid i hint Opraab fra de uafhængige Orangemænds Orden i 1907 til alle Irere, Katholiker og Protestanter, Nationalister og Unionister, om at mødes som Irlændere paa en fælles social-politisk Talerstol, og i en endnu senere Sammensmeltning — saa sent som 1913 — af Protestant og Katholik, Home Rule-Mand og Unionist paa den irske Arbejderbevægelses Katedre.

Jeg har i et af Byens største Lokaler staaet overfor to, tre Tusinde Belfastmænd, af hvem Halvdelen var katholsk og nationalistisk og den anden Halvdel protestantisk og unionistisk. Det var Folk, der fyrede paa Taleren med Spørgsmaal, Repliker og gennemtrængende Kritik fra alle Kanter og Kroge. Og det var Folk, der, forskellige i religiøs og politisk Henseende, ja i alt paa det nationale Fællesskab som Irlændere nær, lyttede til en Forkyndelse, der til Tider var den ene eller anden Part overordentlig imod, og sociale Spørgsmaal, der var farlige at berøre for et saadant Auditorium, — og lyttede med den lidenskabelige Opmærksomhed, der er Irlænderens; de var ofte klare over Talerens Mening, førend han havde talt ganske ud; og de gik bort fra Mødet ligevægtige og alvorlige, diskuterende de Problemer, der var blevet fremsat paa Talerstolen, uden Hidsighed eller Ondskab — ikke som Protestanter eller Katholiker, Nationalister eller Unionister, men som *Irlændere.*

Thi det er Hemmeligheden ved denne tilsyneladende

selvmodsigende Maade, paa hvilken disse Folk snart strides og saa lever fredeligt sammen imellem Slagene. Det er atter som med Mand og Kone. De tænker i Virkeligheden det samme — de har den irske Maade at tænke paa — de er de samme lunefulde, desperate, alvorlige, higende, kritiserende Mennesker i deres ubevidste nationale Liv — det er blot i de sjældne Perioder af huslig Kiv, at de tillader den bevidste Overflade at beherske den ubevidste Virkelighed. De elsker og hader som Irlændere; de tænker intuitivt som Irlændere; de har Irlænderens langtrækkende Erindring og hans lidenskabelige Had til Uoprigtighed; de har den samme distante Øbo-Holdning overfor den øvrige Verden og inderst inde den samme Ringeagt for Pengespørgsmaal. De er irske, irske og atter irske — irske ved Varmen i deres respektive Trosbekendelse; irske i deres Forvisning om, at Politik er Liv og Religion; irske i deres Idealisme og deres Realisme. Irske i deres Paradoks.

Der ligger Løsningen af Ulsterproblemet. I hvilken Retning den endelige Løsning end vil gaa, saa er det afgjort, at hvis Home Rule-Loven blev gyldig for hele Irland den Dag i Morgen, saa vilde — efter en Overgangstid, maaske en desperat Overgangstid, fuld af Uroligheder og Vanskeligheder — Ulster-Protestanten ophøre med at være religiøs Sekterer og uforsonlig Unionist og blive Irlænder. Den irske Nation vilde blive sig selv.

IRLANDS JORD

AF

PAUL LÆSSØE MÜLLER

STATISTIK ER DET GANSKE VIST IKKE HVER Mands Sag at faa Udbytte af; men saa uimodtagelig er vel ingen for, hvad Tal fortæller, at han ikke vil studse ved at faa et Par simple Opgivelser om Irland stillet for Øje. Næppe $^1/_4$ af Landets Fladeindhold optages af Skov, Sø, Bjærg, Sump eller bebygget Grund; Resten — 15 Millioner Acres — er brugbar Muld, tit lige saa god som den paa Jersey og Guernsey i Kanalen, der hver er omdannet til en eneste kostelig Køkkenhave af Smaalodder; og ligesom disse Øer staar jo Irland i tæt og fri Forbindelse med Verdens største Afkøber af Næringsmidler, England. Det maa da allerede lyde lidt sært, at næppe $2^1/_2$ Mill. Acres for faa Aar siden laa under Plov eller Spade og mest bar Havre og Kartofler, kun for 5000 Acres' Vedkommende Frugt. Man vilde maaske deraf slutte, at Landbruget havde samlet sig om Mejeridrift ligesom Danmarks, men herimod taler igen, at alene dette langt mindre Land eksporterer tre Gange saa meget Smør til England, at Irlands Eksportindtægt af Næringsmidler (der kun er en halv Gang saa stor som dets Eksportudgift) for over Halvdelens Vedkommende skyldes levende Kreaturer og Halvdelen heraf igen ungt og magert Kvæg. De Tal viser os, at overfladisk udnyttede Græsgange er det irske Landbrugs Grundtype, og dette kunde føre Tanken hen paa Stordrift i amerikansk Stil — vide Sletter, hvor Godsejerens Kvæg strejfer om. Men de næste Tal lærer os noget andet. Irland rummede ved sidste Aarhundredeskifte o. 490,000 Brug, gennemsnitlig alt-

saa paa et Par og tredive Acres hver, og, da der ogsaa findes en Del store Bedrifter, ofte paa langt mindre. 200,000 Brug var paa mellem 1 og 15 Acres.

Et godt Agerland nær et ypperligt Marked drevet som Præriejord, og endda for en Del Præriejord i Husmandslodder! Tillader Livets Love en saadan Foreteelse? Lad et Par andre Tal svare.

Irland, der Aar 1740 regnes at have haft 2 Mill. Indbyggere, havde 1840 lidt over 8. 1917 lidt over 4! Strømkæntringen falder i Aarene 1846—50, da Dødslisten viser 600,000 flere end normalt, og over 1 Million udvandrer. 1867 er Indbyggertallet $5^1/_2$ Mill., og siden har Nedgangen været mindre, men jævn i Kraft af den stadige Flugt fra Landet; høj Fødselsprocent virkede en Tid i modsat Retning, nu ikke længer. Endda har der været nogen Vækst i Bybefolkningen (nu er den noget over 1 Mill.), saa Landbefolkningen maa være sunket med langt over 100 pCt. (nu noget under 3 Mill.).

Der gives Folkeslag, som af selve Naturen synes at have faaet Fattigdommen til Lod, og som har baaret den Slægt efter Slægt, uden Haab og uden Skræk. Til dem, forstaar vi, hører Nutidens Irlændere ikke. Deres Armod er nationaløkonomisk en Urimelighed og har været følt som en Nødstilstand — en Krise, hvis Aarsager maatte udfindes og ophæves, saafremt den ikke skulde ende i en Katastrofe.

Til Spørgsmaalet om Aarsagen knytter Spørgsmaalet om Ansvaret sig. Irlænderne er kommen saa langt ned under stadig Kamp og Samliv med Nabofolket Englænderne, der har klaret sig ganske anderledes. Hine har da gerne villet lægge Skylden for Elendigheden paa disses Gridskhed og Vold, disse har villet lægge den paa hines naturlige Underlegenhed, deres Ladhed og Skødesløshed, deres Letsind og Upaalidelighed. Drøftelsen medfører stadig, at en Mængde af Fortidens Stridsemner gennemgaas paa ny.

Historikeren har sit Slid med det forvirrede Regn-

skab. Han ser, at mange irske Egenheder har maattet virke paa et fremmed Folk af klare Hoveder og Viljer som en tvingende Tilskyndelse til at byde og fordre, men ogsaa, at just disse Egenskaber kan være opelskede ved Undertrykkelse og Plyndring. Han ser, at Irlænderne er bleven mishandlede og vanskøttede som vistnok intet andet europæisk Folk, der har bevaret sit Liv, men ogsaa at ren Selvopholdelsesdrift har været stærkt medvirkende for Englænderne til at knytte og hævde det skæbnesvangre Forhold, at deres Færd ofte kan undskyldes efter Datidens moralske Begreber, og at mange af deres Foranstaltninger, som faldt ilde ud, havde et uskyldigt, ja rosværdigt Motiv, saa næppe en Gang Bagklogskab nu vil kunne tænke sig en bedre Ordning af de fortvivlede Sager. Meget rent faktisk evner han endnu slet ikke at faa nogenlunde Rede paa; meget mere vil han skønne over, som hans særlige nationale, politiske eller menneskelige Stade tilsiger ham. Det irske Standpunkt vil let finde Medhold hos dem, der selv tilhører en lille, truet Nation eller en med England konkurrerende Stormagt, altsaa hos de allerfleste. „Gaa den vide Verden over", sagde GLADSTONE i 1886, „undersøg alle Landes Litteratur; find, om I kan, en eneste Stemme, en eneste Bog, der omtaler eders Færd mod Irland med andet end bitter Fordømmelse". Og han havde saa temmelig Ret, den Gang.

Imidlertid, naar selve Englands ledende Statsmand kunde slynge sine Landsmænd saa haard en Sandhed i Ansigtet — for han gjorde det jo ikke i den moderne Tro, at udenforstaaendes Fordømmen er en Stormagts Ære og Styrke — maatte der dæmre en Udsigt til, at de modsatte Lejres Standpunkter kunde finde hinanden. Jo mere aabent den overlegne Part vedkendte sig sin Brøde, des bedre Raad blev der for den underlegne til at se, hvad Undskyldning der kunde ligge i Omstændighederne og i hans egne Forhold, og des mere Grund havde han til at haabe paa Bedring gen-

nem Imødekommenhed. Vi skal senere se, at Gladstone nu om Stunder ikke vilde have behøvet at lede forgæves efter udenlandsk Ros over Englands irske Politik; foreløbig vil vi belyse det Omslag, der er sket, ved at sammenstille nogle irske Patrioters Holdning før og nu.

Omkring 1880 førtes Kampen for Irlands politiske og sociale Frigørelse af CH. ST. PARNELL og MICHAEL DAVITT. Den ene var en født Hader, stejl mod Ven som mod Fjende, den anden havde et rummeligt og kærligt Sind, men i Nationalpolitiken var de begge Hævnens og Oprejsningens Mænd. Parnell kunde stemme sammen med Irsk-Amerikanerne, der samlede et Fond „til at lægge engelske Byer i Aske“; Davitt vilde endnu under Boerkrigen rejse en irsk Brigade mod ROBERTS og KITCHENER. Principet i deres Agitation rummes i et Ord af Parnell: „Vi faar aldrig noget fra Englænderne, hvis vi ikke træder dem paa Tæerne; aldrig faar vi for to Skilling godvillig af dem“. Den Tone kan man høre tit nok endnu, men ikke fra de Mænd, der bærer Irlands Udvikling. De to nulevende Patrioter, Irland mest vil kunne takke, hvis det har en bedre Skæbne i Vente, er vel Jarlen af DUNRAVEN og Sir HORACE PLUNKETT. Af dem har Dunraven i sit Syn paa Fortiden næsten udelukkende Øje for Englændernes Brøst, Plunkett ogsaa for Irlændernes; des vægtigere er deres Samstemmen i, hvad det nu gælder om. „Hvis det engelske Folk“, siger Dunraven, „var bedre kendt med irsk Historie, tør jeg paastaa, at dets moralske Sans vilde rystes, thi det er et retfærdigt Folk. Hvis det vilde føre de nuværende Virkninger tilbage til deres Aarsager, vilde det forstaa Nødvendigheden af særlige Forholdsregler til Ophjælpning af Irland, thi det er et praktisk Folk. Det er Uvidenhed, som stiller sig i Vejen for det, og det samme kan siges om Irlands Folk og Irerne rundt i Verden. Hvis de ikke vilde lade sig forblinde af nedarvet Uvilje, hvis de vilde tvinge sig til at

anerkende, at ethvert Spørgsmaal har to Sider, vilde de faa bedre Forstaaelse af Historien og af Englænderne, thi Irlænderne er et retfærdigt, kærligt, tilgivende Folk". Og Plunkett: „For mit Vedkommende har jeg altid ment, at det at ægge til Vrede over disse gamle Overgreb er en ligesaa taabelig Politik som den, hvorved Overgrebene iværksattes, og selv om det var muligt at fordele Skylden rigtigt blandt vore Forfædre, vilde vi afgjort skade os selv meget ved Opgøret og ikke gavne nogen det mindste. Som jeg ser det, *er den irsk-engelske Historie noget, Englænderne bør huske, men Irlænderne glemme*".

Hvad det i sidste Instans kommer an paa, er, hvorledes det nuværende Englands Regnskab overfor Irland stiller sig i Lys af Nutidens Idealer for de stærkes Færd mod de svage og i Lys af moderne social og økonomisk Forstaaelse, hvor langt dets moralske Sans og sunde Fornuft *(moral sense and common sense)*, som Dunraven paakalder, har ført det i at gøre Fortidens Misgreb gode.

Saa godt som alle, der i det sidste halve Aarhundrede har stræbt at afværge det irske Landbrugs Fallit, har søgt Aarsagen i Forbindelsen mellem den særlig irske Form for Smaabrug og den særlig irske Form for Storeje. Hundrede Tusinder af Jordbrugere, gjorde man gældende, stod i Lejeforhold til nogle Hundrede Jordejere, og — her var Ondets dybeste Rod — til Jordejere af engelsk Race, uforstaaende Erobrere fra et fjendtligt Folk. Kun i Landets nordøstlige Hjørne, Ulster, gik det bedre, for dér havde Fjenden sat sig ikke blot i Godsejerens, men ogsaa i Smaabøndernes og Borgernes Sted og havde skabt sig et England i Irland.

Man maa nu ikke tage dette Racesynspunkt alt for bogstaveligt, som om Irsk og Engelsk var saa forskelligt

som KIPLING'S „Øst og Vest, der aldrig vil mødes". Det vilde give mørke Udsigter for Irlands Fremtid, der maa være uløselig knyttet til England og for en stor Del beror paa, at Ulsters Befolkning og hele Øens Godsejerstand kan blive irsk saa vel som storbrittannisk. Nej, Irlands Urbefolkning har netop i sjælden høj Grad evnet at opsuge den nye Tilgang, ikke blot Indvandringer i Oldtiden fra Naboøen, ikke blot Skandinaver i den tidligere, Normanner i den senere Middelalder, men den engelske Erobrerflom, der har hjemsøgt Landet siden Renæssancetiden. Just derfor blev dets Lidelser saa langvarige, fordi der stadig maatte nye Kolonister til, naar de tidligere havde taget de overvundnes Sæd og gjort fælles Sag med dem. Tre Gange regner man, at Irerne brat kastedes ud af deres Jord. Først (o. 1590), da ELISABETH's Kamp mod Paven og Spanien førtes over til Irland. Fra den Tid kender vi Digteren EDMOND SPENSER's Vidnesbyrd om Ødelæggelsen, hans overlegne Dom om de indfødte og hans Planer om deres fuldkomne Udryddelse. Anden Gang (o. 1650) da Irland inddroges i OLIVER CROMVELL's Kamp mod Kongen og Kirken. Under hans Kolonisation blev Spensers Sønnesøn drevet fra Hus og Hjem som irsk Papist. Tredie Gang, efter at den afsatte katholske Kong JACOB II havde søgt at erobre England tilbage fra den protestantiske VILHELM af Oranien ved Hjælp af Irland. Paa den Tid meldes det, at „mange Børn af Olivers Soldater kan ikke tale et Ord Engelsk". Og allerede syv Aar efter at Kong Jacob var slaaet ved Boyne (1690), hører vi, at mange af Vilhelms Soldater, der har faaet Jord i Irland, er gaaet over til Katholicismen. Selv i Ulster, hvor der (o. 1610) var foretaget en særskilt engelsk-skotsk Kolonisation, der gik videre og dybere, har der i Virkeligheden fundet en ikke ringe Folkeblanding Sted. Dr. KANE, som i det 19de Aarhundredes Slutning var den antipapistiske og antinationalistiske „Oranieloges" uforsonlige Leder, kunde

ikke fragaa, at hans Forfædre hed O'CAHAN. Og den Tiltrækning mod en højere anset Race, der i det 18de Aarhundrede fik O'Cahanerne til at skifte Navn, kan i det 20nde Aarhundrede paa ny modvirkes af keltisk Charme. Grevinde MARKIEWICZ stammer fra et Kolonisthjem saa fanatisk engelsk, at Uhrene dér Aar ud, Aar ind blev stillede efter „Hjemlandets" Klokkeslet — og hun var Sin-Fein'ernes Valkyrie under Oprøret i 1916.

Men hvor meget eller hvor lidet Folkemodsætningen antropologisk set har paa sig, er den i det 18de og det 19de Aarhundrede bleven opretholdt og skærpet ved en Række politiske, religiøse og økonomiske Modsætninger. Ulsterprovinsen kom til at staa som Protestantismens Fæstning i Irland; den var nok en Tid lang trykket af Hovedøens egenkærlige Politik og gjorde sig til Talsmand for irske Selvstændighedskrav; men England gav efter paa Handelspolitikens Omraade, saa Ulsters Byerhverv kunde blomstre op; Jordbesiddelsen tog, som vi skal se, en taaleligere Form end i det øvrige Land, og ved de irske Uroligheder under den franske Revolution, som mange Ulstermænd først havde været med i, slog Skrækken for de rasende papistiske Oprørere saa stærkt ind, at den til nyeste Tid har givet Ulster en religiøs Intolerance, der intet Sidestykke har hos Irlands Katholiker. Og paa den øvrige Ø foregik hvad vi kan regne for en fjerde Fremmederobring af Jorden, langsommere end de foregaaende, men med varigere Virkning. Dennes første Periode (hvis Glanstid er det 18de Aarhundredes første Halvdel) bragte en lang Række Konfiskationer af Katholikers Eje paa Grund af paastaaet Illoyalitet eller rent ud blot paa Grund af deres Konfession; den anden indlededes 1849 ved en Lov, der tillod Salg af insolvente irske Stamhusbesiddelser. I de nærmeste tyve Aar gik for 23 Mill. £ Jord, i de næste tyve for 29 Mill. £ over i ny, for Størstedelen engelsk Eje.

Det 16de og 17de Aarhundredes engelske Jordrov var en Kolonisation; den var forfærdelig, saa længe den stod paa — Indbyggerne huggedes ned, gik til Grunde i det ødelagte Land eller (i alt Fald for Overklassens Vedkommende) spredtes vidt ud over Europas Fastland — den bidrog til at sætte Landbruget et slemt Skridt tilbage; men Saaret kunde lukke sig, og den keltiske og angelsaksiske Bonde dyrke Jorden i Samdrægtighed. Det 18de og 19de Aarhundredes gik stilfærdigere og var nærmest kun en Ombytning af Overklassen; men den blev til varigere Skade, fordi den nye Overklasse aldrig ret kom til at staa Last og Brast med Underklassen. Den trængte til Støtte og Beskyttelse fra Stamlandet; dér maatte dens meste Sympati og Interesse komme til at ligge, og selv den hjemmefødte Landbooverklasse maatte drages mod engelsk Embeds- og Hoftjeneste, især da Parlamentet i Dublin ophævedes 1801, og Irland degraderedes til en ren Provins. Der vedblev at være ægte irske Godsejerætter med levende Fædrelandsfølelse, som Plunkett'erne og Butler'ne, Navne, der hædrer Irland, men selv de stod tit med det ene Ben i England, og de mindskedes stadig. Den Godsejertype, vi træffer i CHARLES LEVER's fornøjelige Romaner, der foregaar i det 19de Aarhundredes første Halvdel, har mange af de Egenskaber, vi regner for typisk irske, og den kævles og forliges med Bønderne som med Folk af sin egen Art. Men Levers „Familie Dodt" har ikke Raad til at leve paa sit Gods, sætter sine sidste Penge til paa sine vidunderlige Fastlandsture og maa ved Hjemkomsten sælge. Den oprindelige eller tilvænnede Overklasse viger for de fremmede Pengemænd.

*Absentee*ismen kaldes den irske Ejendommelighed, at Godsejeren den meste Tid er fraværende fra sit Gods. Dette bliver ham da kun en Forretning, og tit netop derfor en slettere og slettere Forretning. Jo værre det staar til derovre paa Landet, des mindre Lyst har Eje-

ren at tage derover, og jo mindre han tager derover, des værre kommer det til at staa. Han overlader Driften til „Agenter", der faar en lignende Plads i den irske Bondes Bevidsthed som Ridefogden i den danskes, eller han skaffer sig en sikker mindre Indtægt ved at bortforpagte alle Afgifter til „Mellemmænd", der saa selv maa se, hvad de kan tjene ved at klemme Bønderne.

Absenteeismen bragte det skæve, der fra første Færd havde været over Englands Ordning af Jordbesiddelsesformerne i Irland, til Grænsen af det forrykte. Før Erobringen havde Bønderne haft en virkelig Ejendomsret til Jorden, selvom det stærke Sammenhold i Slægter og Stammer medførte en vis Art Fælleseje og Fællesdrift og Klanshøvdingen øvede et patriarkalsk Overherredømme. Men Englænderne opfattede Forholdet i Lys af deres eget Lenssystem: Høvdingen var — under Kronen — den virkelige Ejer, der havde givet Jord fra sig paa Vilkaar. Deraf fulgte, at hele en „oprørsk" Høvdings Omraade hjemfaldt til Kronen; dets Jordbesiddere afhang af den nyindsatte Ejer som de engelske af deres Godsejer, og det juridiske Forhold mellem *landlords* og *tenants*, saaledes som det udviklede sig efter det engelske Landbrugs Tarv, overførtes mekanisk paa Irland.

Fra det 18de Aarhundrede blev Englands Farmere Storforpagtere, der sluttede Kontrakt med Godsejeren for et vist kortere Tidsrum og satte Arbejde og Penge ind paa at faa en god Fortjeneste af at sælge Afgrøden, men i Regelen ikke paa Bedriftens Forbedring eller Udvidelse. Godsejeren bekostede alt udover det daglige, lige til Reparationer af Vaaningshuset. Dette kunde gaa godt, fordi Gevinsten fra Aar til Aar var sikker, fordi de store, velstaaende Farmere mægtede at stille deres Vilkaar ved Kontrakten, og fordi Godsejeren personlig var Overleder og førte an paa sit eget Domæne med Agerbrugsreformer. Der kom en menne-

skelig Forstaaelse mellem Ejer og Lejer, og netop det, at Forholdet ikke udelukkende var Forretning, bidrog til at gøre det til en god Forretning. Farmerne sad, deres Opsigelighed til Trods, ofte Slægt efter Slægt paa samme Bo. Men overfør Forholdet til et Land, hvis Agerbrug er ved at gaa til Agters, hvor Hundrede Tusinder *skal* have Jord, og hvor Ejeren er afskaaren fra at iagttage og vejlede sine Farmere og kun spørger om, hvor meget han uden for stor Ulejlighed kan faa ud af dem! Muligvis Farmeren her i Kraft af gammel Tradition lægger Hovedvægten paa, at Jorden, den han overtog efter sin Fader, er hans egen, og derfor bringer Ofre for at gøre den værdifuld — for saa en skønne Dag at opdage, at den nye Værdi naar som helst kan konfiskeres ved en Forhøjelse af Afgiften eller en Opsigelse til ham selv. Eller maaske han — og det vil være hyppigst — indser det haabløse i at gøre Forbedringer paa eget Ansvar, lader Tingene gaa deres træge, skæve Gang og knap saa meget som gider tætte Taget over sit Hoved, naar han forgæves har ventet paa, at Naadigherren skulde lade det gøre.

Saa usunde økonomiske Forhold har Hang til at forværres ved enhver Paavirkning ude- eller indenfra. Der kan paavises en Række Forhold, som ned gennem de sidste Aarhundreder har virket skæbnesvangert.

Vi har nævnt Befolkningens Firdobling mellem 1740 og 1840; Krig og Farsot var nu væsentlig taget af, og der har alle Dage været talrige og tidlige Ægteskaber i Irland, fordi Præsteskabet har formaaet at holde Kønslivet i streng Regelbundethed. Hvis en saadan Forøgelse ikke støtter sig paa en Udvidelse af Levevejene, maa den støtte sig paa Indskrænkning af Levefoden, og den irske Almues „Evne til at opholde Livet, hvor en mellemeuropæisk Ged vilde omkomme“ (som en tysk Forsker har udtrykt det) har paa en Gang været dens Værn mod Undergang og dens Hindring for Fremgang. Alt Haab om at udvikle Byerhver, der kunde

tage mod Landbefolkningens Overskud, tilintetgjordes af skrappe Beskyttelseslove for Englands Industri; Undtagelseslove mod Katholiker forbød den Førstefødselsret til Jord, der ellers let kan bringes i Stand i engelsk Arvegang, og de yngre Sønner krævede Udkomme. Godsejerne gik glat med til en Smaadeling af Brugene: de ønskede smaa, afhængige Fæstere for at faa Stemmekvæg; de kunde forøge Afgifterne, naar Afgiftsyderne øgedes, eller de var ligeglade. Og det var den Tid, da *Kartoflen* ret holdt sit Sejrstog i Vesteuropa. Den var nem og givtig, kunde gøre det ud baade for Brød og Kød, den pristes som de fattiges Ven, og kun en enkelt Skændegæst som den engelske Oppositionsmand WILLIAM COBBETT vovede at stemple den som de fattiges Fjende. Først langt senere slog BUCKLE til Lyd for den historiske Lov, at jo lettere der er til den primitiveste Ernæring, des mere fortrykt og afhængig vil Underklassen blive (og endnu er der jo Næringsfysiologer, som tilbyder at „løse det sociale Spørgsmaal" ved at lære Folk at leve for otte Skilling om Dagen). Kartoflerne forebyggede i et Par Menneskealdre, at det irske Proletariats Heksegryde kogte over, og man ænsede ikke, at den paa samme Tid muliggjorde des fordærveligere indre Processer. Under Napoleonskrigene, da Storbrittanien var henvist til sit Hjemmemarked, kunde Irlands Landbrug med al dets Sløjhed betale sig, og selv efter 1815 havde det endnu en Frist, takket være de brittiske Beskyttelseslove, og udførte ikke lidet til England. Men Spændingen steg truende. Den politiske Kamp for borgerlig Lighed mellem Katholiker og Protestanter havde den sociale Elendighed til Baggrund, og den slog umiddelbart over i rigtig irsk Agrarkamp gennem Bøndernes Had til den fremmede anglikanske Statskirkes Tiendekrævere. Nu kom de Kampmidler for en Dag, der, enten de nu ligger Irlænderen i Blodet eller kun er givet ham i Hænde af den bitre Nød, har nedsat ham mest hos den individua-

listiske, selvhævdende Englænder med den store Respekt for de formelle Retsstandpunkter: den dulgte passive Modstand og Sammenrottelse, og Ringeagten for Lov og Orden — engelsk Lov og Orden. Nu begyndte ogsaa de engelske Fabriksbyer at fyldes af irske Arbejdssøgere. „Jeg ser dem komme i Snesevis, mere end halvnøgne, gennem Kensington", skriver Cobbett 1824. „Jeg ser Børn, der bæres paa Mødrenes Ryg, med ikke en Smule flere Klæder paa end den Pjalt, Jamaicas Negerinder bærer. Og det er den Del af Irlænderne, som er bedst stillede i deres eget Land. De fuldkommen nøgne bliver hjemme".

Saa gav Kartoffelmisvæksten 1845—46 Stødet til det store Sammenbrud med Nøden og Døden og Landsflugten, og Irland blev mere end nogensinde Ruinernes Land. Amerika reddede den irske Nation; et lykkeligere Irland opstod hinsides Havet, og derfra har de derhjemme stedse faaet Opfordring og Hjælp til at følge efter (24 Mill. £ sendte Irsk-Amerikanere hjem alene 1843—68). Men at selve Irland vedblivende maatte aarelades saaledes, viste en gennemgribende Usundhed; aldrig kom det Tidspunkt, da Landet paa normal Vis kunde underholde de Mennesker, det rummede.

Om Ansvaret for den senere slette Tilstand (saa vel som om Æren for Arbejdet paa dens Afhjælpning) har Striden staaet mindre mellem Irlændere og Englændere end mellem de to engelske Partier.

Liberalismens Historieskrivning har fortalt os, at dens Frihandelsmænd ved at kræve Hjælp for den irske Hungersnød fik Bugt med de konservatives protektionistiske Afspærring mod Korntilførsel fra Udlandet, og at en udstrakt Hjælpsomhed fra Staten og private søgte at mildne saa meget som muligt. Og mange af den nye Frihandelsudviklings ledende Mænd blev senere de virksomste Talsmænd for Irlands Ret.

Dette er rigtigt nok; men det er ogsaa rigtigt, at den nye liberale økonomiske Politik hindrede Regeringen i

at hjælpe myndigt og grundigt, at Statens Kornforsyning ikke maatte uddeles, før de privates var afsat paa Markedet, og at disses Forraad stadig sendtes bort til de bedre Kunder i England, paa samme Tid som den sultne Almue belejrede de lukkede Kornmagasiner — at Understøttelse til trængende ledsagedes af Krav om en planløs, forstyrrende Arbejdsydelse, medens et konservativt Forslag afvistes om at gribe Lejligheden til at skaffe Irland et Statsbanenæt, der kunde have faaet overordentlig Værdi for dets Næringsliv.

Det er ogsaa rigtigt, at Frihandelspolitiken (som de irske Parlamentsrepræsentanter selv støttede) øvede en Indflydelse paa Storbrittaniens Landbrug, der ganske vist først op mod 1880 svækkede det som Helhed, men meget tidligere blev skæbnesvanger for den irske Menigmand. Kvæghold og Mejerivirksomhed betalte sig bedre end Kornavl, fordi Sortehavslandene kunde konkurrere med denne, og Tendensen gik mod Stordrift og intensivere Arbejdsmaader, ogsaa fordi Smaafarmerne ikke længer havde Valgret. *Evictions*, Udsættelser af Fæstet havde før været hyppige nok. Man rensede sit Gods for Folk, der var tilbage med Afgiften eller kunde komme til at forøge ens Fattigbyrde eller paa anden Maade ikke var en til Pas. En Godsejer satte en gammel Kone ud, fordi hun tog sin Datter, der var Enke, til sig: det var forbudt at have to „Familier" paa Fæstet. En Godsforvalter rømmede op, naar Bønderne ikke vilde indgaa deres Giftermaal efter hans Hovede. Alene i de tre værste Uaar sattes 100,000 Mennesker fra Hus og Hjem. „Hyttens elendige Beboere dreves ud paa Vejen, Straataget reves af, Lervæggene sloges ind med Brækjern; de skrigende Kvinder, de halvnøgne Børn, den lamme Bedstemoder og den rokkende Bedstefader blev trukken ud" — det er General WILLIAM BUTLER's Barndomsminde om en Eksekution paa denne Tid. Men senere foretoges Udsættelserne i stigende Grad med det Formaal at af-

runde Domænerne eller lægge Ager ud til Græsgang. Og da Stamhusjorderne, som vi har set, ogsaa bragtes under den frie Konkurrence, afløstes mangen en Herremand, der var kommen i Trang, netop fordi han havde givet Henstand, af en Forretningsmand, døv for alle Følelseshensyn.

Det er ogsaa rigtigt, at den offentlige Mening i 50'ernes England, der var saa glad ved sin egen Trivsel under Frikonkurrencen, havde ondt ved at begribe, hvorfor Irlænderne ikke kunde trives ved samme Vilkaar, men trods al engelsk Hjælpsomhed og Frihed, trods den tilfredsstillende „Nationalvelstand" stadig vendte sig med Vold og Trudsler mod Godsejere, Fogder og de Fæstere, der var traadt i de fordrevnes Sted *(landgrabbers).* Irlænderen, som man før mest havde kendt fra den komiske Side, kom man nu til at se, som han stod aftegnet i *„Punch"*: en Stodder, der tigger om Penge til at købe en Bøsse for. — En Kreds af evnerige irske Patrioter rejste en Agitation for en Reform af Forpagtningskontrakterne til Fordel for Fæsterne. Ulsterlandboerne gik med; de havde forlængst en sædvanemæssig Ret til at blive paa deres Fæste, saalænge de opfyldte Forpligtelserne, og til at sælge Fæstet til anden Mand (det sidste Punkt var meget vigtigt, thi en Besiddelse kan jo ikke have Salgsværdi, med mindre Besidderen har en vis Ejendomsinteresse deri); den Ret skulde nu lovfæstes og udvides til hele Øen. Men Agitationen fandt ingen Genklang i England, og en Lov af 1860 om *landlords* og *tenants* forudsatte, at Forholdet var underkastet almindelig Kontrakt, der altsaa bestemtes af Reglerne for „Tilbud" og „Efterspørgsel". Herved opfattede man for det første den oprindelig udefra paatvungne *landlord* som den virkelige „Sælger", hvad der var en historisk Uretfærdighed i Strid med den traditionelle irske Følelse; for det andet tog man Frikonkurrencens yderste Konsekvens, og en Klasse „Købere", der i over et Aarhundrede havde maattet

godkende Sælgerens Vilkaar, fordi deres Efterspørgsel langt overgik hans Tilbud, lod man fremdeles klare sig, som de kunde bedst. *„Tenants' rights are landlords' wrong"*, sagde Englands førende Politiker Lord PALMERSTON, naar Spørgsmaalet bragtes paa Bane.

I 60'erne er der imidlertid alvorlige Varsler om et Systemskifte fra engelsk Side, idet Irlands Sag mere og mere kom til at optage Tænkere og Politikere, som gik i Spidsen for Fremtidens Udvikling. BRIGHT først, saa STUART MILL og fremfor alle Gladstone. Det stod i Forbindelse med, at Gæringen i Irland var bleven mere bevidst; de hemmelige Fenierforbund knyttede Landsmænd i England og Amerika til, og Smaauroligheder sigtede mod et samlet nationalt Oprør.

Dette kunde synes at stemme med Paastanden om, at Englands Reformarbejde var fremtvungen af Agrarkampen, og med de Ord af Parnell, vi har anført. Men falskere Slutning kan næppe drages. Der hørte den Gang større Mod til at gaa paatværs af den engelske offentlige Menings Uvilje mod Fenierne end til at sidde disses Krav overhørig. Og man kan i det hele trygt gaa ud fra, at England vil være langt mere umiddelbart tilbøjelig til at lønne Trods med Stejlhed end med Vigen, hvad et uhildet Studium af hele Nationalistkampens Historie vil bekræfte. Det kan saaledes grumme godt tænkes, at *Home Rule* er bleven ti Aar forsinket ved den Hævn, Irlænderne tog paa deres Uvenners Kvæg paa Marken, saa stor en Harme og Modstandslyst vakte dette Dyrplageri i vide Kredse i England. Hvad Gladstone angaar, kan det ikke nægtes, at han først ret fik Deltagelse for Irland gennem Voldsgerninger som nogle Fenieres dristige Forsøg paa ved høj lys Dag at udfri fangne Kammerater; men tror man vel, det var *Skræk* for disse Desparados, der virkede paa den Mand, som ROSEBERY ved hans Død kaldte „den tapreste af tapre"? Hans endelige Tilslutning til Irlands Krav fremkaldtes da ogsaa ved en Hændelse af ganske

anden Art: det, at Parnell viste sig saa uselvisk, at han tilbød at vige fra sin Førerplads af Hensyn til Stemningen i England. — Nej, ikke Englændernes Mod (som der aldrig har været noget i Vejen med), men Englændernes Fantasi (som kan være træg nok) lod sig paavirke af den irske Fortvivlelseskamp; naar først deres Forestillingskreds var bleven optaget af Irlændernes Trang og Ønsker, maatte Viljen til at gøre det rette melde sig. Derfor er det ogsaa naturligt, at de selvstændigste, de i bedste Forstand modigste Aander først af alle optog Udsoningspolitiken.

Stuart Mill lod sine Landsmænd høre deres bornerte Selvtilfredshed og Uvidenhed med Hensyn til Irland. Andre Steder i Verden, skrev han, havde de dog kunnet udrette noget fornuftigt, i Indien f. Eks. Men dér var de ogsaa først begyndt paa en Tid, „da Nationerne var ved at faa en Samvittighed", og Arbejdet var gjort af Mennesker med Indsigt i Landets Forhold; i Irland stred de stadig raadløse med Arven fra Middelalderen. De maatte forstaa, for det første, at Deltagerne i den irske Agrarkamp netop kæmpede for, hvad *de* regnede for deres hellige Ejendomsret, for det andet, at Jord kunde Staten ikke lade private raade med som en anden Vare, fordi den ikke kunde formeres. Hvad der nu gjordes fornøden, var Mill ikke bange for at kalde en Revolution. Storgodserne kunde vel ikke konfiskeres, en gammel Uret kunde ikke bødes ved en ny, men Farmerne burde have en sikker Besiddelsesret, deres Afgifter gøres faste og rimelige, selv om Staten kom til at give Landlord'en Erstatning; enten han eller Staten skulde da opkræve dem. — Mill's, ikke nøjere udførte, praktiske Forslag viste nærmest hen til et Slags dobbelt Ejendomsforhold til Jorden, overvaaget af Staten; men hans Teori kunde ogsaa føre til en Genrejsning af Landets oprindelige Selvejerstand ved Ofre fra Statens Side (yderst ude aner man endda en „Nationalisering" af Jorden). Fremtidens Udvikling gik ad

begge disse Linier, en Tid mest ad den første, dernæst mest ad den anden. De to Fremgangsmaader modvirkede delvis hinanden og bidrog derved til at øge det Kaos, der nødvendiggjorde en stedse radikalere Politik, men i det lange Løb førte de mod samme Maal.

Det vigtigste var foreløbig Omslaget hos de tænkende og følende. Erkebiskop MANNING, Primas for alle Katholiker i England, mest altsaa for Millioner irske Arbejdere, udgav en Piece om Irland kort efter Mill's, og der er en betegnende Overensstemmelse mellem de Resultater, de to store Mænd kommer til ud fra stik modsatte Samfundssyn, Ultramontanismens og Utilitarismens. Grunden var beredt for Politikerne. Efter at Gladstone's liberale Regering, der sad 1868—74, 1869 havde vundet den første og drøjeste Sejr ved Ophævelsen af den anglikanske Statskirke i Irland, fulgte næste Aar hans irske Landlov. Den gav Ulsterfæsternes Sædvaneret Lovsform, og over hele Landet fik enhver mindre Fæster, der opsagdes vilkaarligt, Krav paa at faa sine Forbedringer godtgjorte og dertil paa en *Compensation for disturbance*, Skadesløsholdelse for Forstyrrelsen. Allerede det første var en Brand i Næsen paa Folk som den frihandelsvenlige, konservative Lord Derby, der hævdede, at Farmeren dyrkede Jorden for Herremanden ganske paa samme Vis som en Kok lavede Maden eller en Murer byggede Huset for sin Arbejdsherre; det sidste rummede Spiren til den Revolution, Mill havde krævet. Man tog Skridtet med mere end halvt aabne Øjne; da et yngre Medlem af Regeringen, den udmærkede Lord DUFFERIN, en irsk Godsejer med god Samvittighed, forklarede Overhuset, at Loven ikke gjorde mindste Skaar i Herremandens Ejendomsret, faldt der en isnende Tavshed over hans Partifæller, og ogsaa paafølgende private Forhandlinger med Gladstone viste ham, at det skulde han ikke have sagt. Den Konsekvens, Loven mest umiddelbart pegede frem til, var, at Fæsteren fik Lov at sælge sin In-

teresse i Jorden til andre, den næste, at den vilkaarlige Opsigelse (der jo var stemplet som *disturbance)* helt afskaffedes, og i saa Fald kunde man heller ikke lade Retten til Opsætten af Afgiften være ubeskaaren. Her har vi de berømte „tre F'er"'s Program: *free sale, fixity of tenure, fair rent* (frit Salg, fast Besiddelse, rimelige Afgifter). Dette blev i Begyndelsen af 70'erne opstillet af de irske Nationalister sammen med *Home Rule*kravet. Men endnu en Tid lang troede, eller i alt Fald haabede de liberale, at de havde gjort nok. De Farmere, som ikke var tilfredse med Kaarene, havde de ogsaa budt Lejlighed til at blive Selvejere, idet Loven om Statskirkens Ophævelse gav Bønderne paa Kirkegodset Ret til at købe deres Fæste og faa $^3/_4$ af Købesummen til Laans af Staten, og Landloven af 1870 forstrakte enhver, der kunde enes med sin Godsejer om Køb, med $^2/_3$ af Summen. „Hvilken Velsignelse, hvis Loven virker efter sin Hensigt", skrev Gladstone til Dufferin, „En Velsignelse for hele vort øvrige Livsløb og for vor Dødsstund".

I Virkeligheden fremskyndede Statsmagtens Indgriben den kommende Krise. Godsejerne begyndte at føle sig paa usikker Grund; de, der før havde hjulpet med til at udvikle Fæstejorden — og af dem var der dog trods alt en Del — opgav det, og da deres større Fæstere ikke skærmedes af Loven, blev de endnu mere opsatte end før paa at slaa Brug sammen. Landbruget havde atter en Række gode Aar; det syntes da rimeligt, at Forpagtningsafgiften ogsaa gik til Vejrs, og den irske Bonde er ikke bedst skikket til at vurdere, hvad han kan overkomme. Heller end at forlade sin Gaard og indkassere „Konpensationen", gik han ind paa at yde en højere Afgift, og maatte han saa siden gaa fra Gaarden med Skyld, var hans Ret til Kompensation forspildt. Der var midt i 70'erne (medens den konservative engelske Regering lod Tingene bero) et Havblik, saa Gladstone kunde udtale, at Irland var „tilfreds og lykkeligt";

men saa fulgte den ene Høst daarligere end den anden; i Sommeren 1879 stod Hungersnød for Døren; Godsejernes Afgiftskrav var umulige at tilfredsstille, og Udsættelser foretoges i Tusindvis. Som saa ofte før svaredes der med Voldsgerninger. Godsejere, Agenter og *land-grabbers* overfaldtes paa Vejene, saa de mistede Førlighed eller Liv. Til de forhadtes Hjem sendtes Trudselsbreve; der gravedes Grave for deres Døre og fyredes ind ad deres Vinduer; Vidner mod Gærningsmændene kunde ikke skaffes. Bønderne holdt med Magt Stævningsmændene borte fra de Gaarde, hvor de skulde forkynde Udsættelsesordren; saa kunde der heller ingen Eksekution finde Sted. Embedsmændene, der skulde foretage Udsættelsen, maatte ledsages af Politistyrke, og man nægtede dem Mad og Drikke. Paa et Gods i Vestirland fandt der et formeligt Slag Sted; man bombarderede Rettens Folk med Sten og brændende Tørv, og de maatte trække sig tilbage med uforrettet Sag. Men hvad man ikke før havde kendt, var den Organisation, „Landligaen" gav Agrarkampen under Ledelse af Michael Davitt og med Godkendelse af Parnell, der just nu tog *Home Rule*kravet op med Fynd og Klem. Landligaen vakte en ny selvstændig Modstandsaand i Almuen, en Vilje til, som Parnell sagde, „at holde et fast Greb i sin Gaard og Grund"; den gav Kampen mindre vilde, men nok saa kraftige Former. Det var i Efteraaret 1880, at Kaptajn BOYCOTT, en Godsbestyrer, som var i Strid med Fæsterne om Afgiften, kom til at afgive sit Navn til en Glose, hele Verden nu kender. Hans Tjenestefolk maatte forlade Gaarden; han kunde ikke faa sit Brød bagt, sine Heste skoet, til sidst ikke en Gang sine Breve bragt, og han maatte have Høstfolk langvejsfra, skærmede af en stor Militærstyrke. Derefter gik „Boycottingen" sin Gang vidt om, og snart var Landligaens Befalinger den øverste Lov i de fleste Egne. *Den* fastsatte, hvad Afgifter der maatte

ydes; de opsagte Fæstere fik ingen Efterfølgere, eller de blev ganske rolig siddende paa deres Gaarde.

Vi kan kun rent i Forbigaaende berøre Kampens hele politiske Side, hvorledes den engelske Regering skiftevis viste Strenghed og Føjelighed, og hvorledes de to store Partiers Skæbne paavirkedes deraf. Det praktiske Arbejde paa Landboreformerne er vort Hovedemne.

Kort efter at Gladstone atter havde faaet Magten (1880—85) og til sin egen Forbavselse havde funden sig i aaben Kamp med Irlands Folk, forelagde han en foreløbig Lov om, at ogsaa de Fæstere, der maatte gaa fra Gaarden, fordi de stod i Restance med Afgifter, kunde kræve Kompensation; men dette „Indgreb i Ejendomsretten" var selv mange liberale for meget, og Overhuset forkastede Loven med stort Flertal. Næste Aar var det bleven meget spagere overfor et langt videregaaende Krav. Med overvældende Energi og Myndighed gennemførte den to og halvfjerdsaarige Førsteminister sin store irske Landlov, et Vidnesbyrd om hans enestaaende Evne til at mestre en indviklet Sag og lade sig paavirke af friske Iagttagelser. Den var Resultatet af en indgaaende upartisk Kommmissionsundersøgelse; den gjaldt — foruden en ny Bestemmelse om Forskud til Erhvervelse af Selveje — intet mindre end „de tre F'er". En *Land Commission* skulde oprettes til at fastsætte rimelige Afgifter, og hvert femtende Aar kunde en Omvurdering forlanges.

Dobbeltejerforholdet var nu godkendt med fuldkommen Tydelighed. Fæsterens Salgsret gjorde et haandgribeligt Skaar i Jordens Salgsværdi for Godsejeren; endnu mere betød Afgiftsreguleringen. Efter 1881 indankedes 343,000 Fæstekontrakter for Landkommissærerne, og de samlede Beløb af de deri fastsatte Afgifter nedsattes med 20 pCt. (fra $6_{,9}$ til $5_{,5}$ Mill. £); de to andre Reguleringer (efter 1896 og 1911) bragte lignende Nedsættelser. Den tyske Nationaløkonom BONN mener, at

de irske Fæstere fik tilsikret gunstigere Vilkaar end nogen som helst anden Fæsterbefolkning. Salgsværdien af de Godser, der faldt ind under den første og den anden Regulering, regnes at være sunken fra 140 til 90 Mill. £, hvad der svarer til en Nedgang paa $^4/_5$ i Nettoindkomsten. En Del af Nedsættelsen kunde gennemføres med Paaberaabelse af, at de stadig daarligere Konjunkturer formindskede Landbrugets samlede Indtægt; nu var det ikke blot Korn-, men Kvæg-, og Mejeriproduktionen, der ramtes af fremmed, navnlig dansk Konkurrence. Men en anden Del betød uimodsigelig en Overførelse af Indtægter til Fæsterne fra Godsejerne. Disse klagede nu over „Konfiskationen" og henviste til, at heller ikke Fæsterne selv blev mere tilfredse; Haabet om at faa stedse bedre Betingelser, hed det, gjorde dem fordringsfulde og uvillige til at drage rigtig Gavn af deres nuværende Kaar: de daarlige Tider var en udmærket Undskyldning for Sløseri, og den sidste Tid, før en Omvurdering skulde finde Sted, lønnede det sig ligefrem at lade Bedriften forfalde. — Det er sandt nok, at Gladstones Lovgivning ikke bragte Kontraktforholdene i Ro eller standsede Agrarkampen, og at det ikke blev Dobbeltejerprincipet, der løste Jordspørgsmaalet. Det gik heller ikke i Længden an at lade Godsejerstanden betale hele Fortidens Skyld, som Englands Stat og Samfund ogsaa havde sit Ansvar for. Men naar det konservative Parti tillægger sig Æren for at være slaaet ind paa den rette Vej, maa det huskes, at netop dets nye Politik, Enkeltejerprincipet til Gunst for Jordbrugeren, hindrede den Gladstonske Politiks naturlige Udvikling, og at hin aldrig havde kunnet gennemføres, om ikke denne havde banet Vejen.

I Tidsrummet 1885—1905 var de konservative ved Magten paa nær to kortere Perioder, der særtegnes ved Gladstones forgæves Forsøg paa at skaffe Irland Home Rule. Mod *Home Rule* stod de endnu ganske

stift, og de lagde som Magthavere største Vægt paa at skaffe Ro og Orden paa Landet. Et Forsøg paa at organisere en Bevægelse, der tillod hvert Gods' Fæstere egenmægtigt at bestemme, hvad Afgift de vilde give (DILLONS og O'BRIENS „Felttogsplan") mødte de med en Tvangslov, der gav de lokale Myndigheder meget vidtgaaende vilkaarlig Magt. Hvad Irland trængte til, erklærede Førsteministeren SALISBURY, var „en Snes Aars resolutte Regimente". Men en Række yngre konservative indsaa, at der trængtes meget andet. Den liberale Politik med Hensyn til Fæsteafgiften maatte fortsættes; Lempelser, som Salisbury, da han var i Opposition, havde kaldt Brud paa det syvende Bud, gennemførtes glat. Og straks 1885 indlededes med ASHBOURNE's Lov det store Arbejde for Selveje. De liberale Forsøg i den Retning (1869, 70, 81) havde ikke ført til meget, fordi kun faa Fæstere kunde rejse den fordrede Brøkdel af Købesummen. Denne Gang gav Staten hele Summen i Forskud, at afdrage i Løbet af 49 Aar i Stedet for som før i 35; der bevilligedes 5 Mill. £ til Formaalet og tre Aar senere nye 5. Resultatet blev, at hele Summen fandt Anvendelse, idet ikke mindre end 25,000 Fæstere købte sig Selveje.

1887 blev Salisburys Søstersøn ARTHUR BALFOUR Minister for Irland. Han tog ikke med Fløjlshandsker paa Lovbruddene. „Er det sandt, jeg er saa afskyet i Irland?" spurgte han engang en irsk Sjælesørger. „Det vilde unægtelig lette mit Kald en god Del", lød Svaret, „hvis mine Skriftebørn nærede samme Følelser overfor Djævelen som overfor Deres Excellence". Hvor virkningsfuld hans Politik var, er ikke let at afgøre. Baade „Felttogsplanen" og andre Forsøg paa Modstand mislykkedes ganske vist, og siden Balfours Tid har Agrarkampen, skønt den ofte blussede op, aldrig haft sin gamle omfattende og voldsomme Karakter. Men vi maa ogsaa regne med den Slappelse, der fremkaldtes af den bitre Strid mellem Parnell og hans tidligere Un-

derførere o. 1890. Vist er det, at der ved denne Tid indtraadte en *détente*, der var gunstig for et positivt Reformværk. Her viste Balfour sig i den Grad paa sin Plads, at han nu snarest kan regnes for afholdt i Irland, og samtidig indlededes der fra irsk national, men upolitisk Side et stort selvstændigt Opsving.

At skaffe Farmeren Raadighed over hans Bedrift paa rimelige Kaar var den første store Opgave, men i sig selv vilde dette ikke bringe Irland paa Fode.

En anden Vanskelighed laa i, at mindst 100,000 Bedrifter var saa smaa, at de ikke *kunde* give en Familie Opholdet. Man tænke ikke paa vore (ældre) danske Husmandslodder, hvis Dyrkere samtidig arbejdede for Egnens større Bedrifter; en saadan Husmandsstand havde Irland slet ikke, kun jord- og for en stor Del hjemløse Landarbejdere paa de Egne, hvor Storbedriften spillede en Rolle. I Connaught derimod, Vestprovinsen, boede Smaafarmerne tæt sammen; hver paa en 5—10 Acres Land, som ofte var langt ringere end den, der andetsteds var gaaet ud af Kultur; stundom laa den enkelte Jord splittet i ti, tolv Stumper mellem Naboernes og omfordeltes periodisk som den danske i længst forsvundne Tider. Vilde de tjene Arbejdsløn til Hjælp for Fæsteafgiften, maatte de drage langvejs hen, til Østlandet eller England. Provinsens store Præriedomæner kunde jo ikke sysselsætte mange. — Connaught er det armeste Hjørne af den arme Ø. Den, der gæster det, kommer til at færdes paa en slet holdt Landevej gennem en vidtstrakt Ødemark af Hede og Mose; over den ligger Atlanterhavsegnens disede, milde Luft, der slapper Handlelysten og stemmer til Drømmeri. En Linie af Dynd med Kampesten hulter til bulter fører fra Vejen ind til en Klynge paa en halv Snes Hytter af raa, slet sammenmurede Stenblokke og med usle Straatage. For Indgangen af hver Hytte ligger en Møgdynge og en Tørvestak; træder man ind, er man udsat for at snuble over Hønsene i Mørket — over 10,000 Hytter i

Irland har kun ét Vindue — og skelner først efterhaanden den blinde Gamling ved Arnen, lige overfor i en Baas Familiens eneste Ko, paa det lerstampede Gulv de pjaltede, skrufuløse Børn. „Er han selv hjemme?" spørger man. „Ja vel" — det Svar lægger i alt Fald en grusom engelsk Skæmtehistorie Ungen i Munden; „han er ude blandt Svinene. Det er ham, der har Straahat paa"! — Det var et virkningsfuldt menneskeligt Argument, Landligaen tog i Brug, da Regeringen havde anlagt Proces mod den: at føre en Hærskare gamle Connaught-Stoddere til Dublin som Vidner paa dens Sags Retfærdighed. I 80'erne traadte Offentligheden altid til, naar det kneb værst; hele Distrikter maatte kunstigt holdes oppe over Hungergrænsen, men højere kom de heller ikke. Selv Fiskeri fra Smaabaade, der før gav Indtægt, var nu næsten opgivet; man saa' kun hen til Regeringens Fattighjælp. „Havde ikke Hungersnøden (ɔ: den officielt anerkendte Hungersnød) været, havde vi maattet sulte", skal en Bondekone have ræsonneret.

Her rører vi ved den tredie store Vanskelighed for Bondestandens Genrejsning, den, som ingen ydre Forandring kunde fjærne. Vilde Farmeren evne at udnytte sine nye Kaar? Hvis ikke Konkurrencen fra Udlandet skulde umuliggøre et indbringende Landbrug, krævedes ny Driftskapital, ny Kundskab, men fremfor alt, som Vilkaar for dette, ny Livslyst og Fremskridtsvilje. At det ikke stod alt for godt til hermed, kunde enhver se.

Selv dér, hvor Bonden havde saa meget og saa godt Land, at han kunde faa et Overskud at afsætte blot ved at kradse Jorden op til Kartoffellægning og aabne og lukke Leddene for Slagtekvæget, blev dette Overskud urimelig lille. Manglerne ved den videre Transport af Produktionen, de faa Jernbaner, det forfaldne Vandvejssystem, laa nu ganske udenfor hans Synskreds. Han tog til den nærmeste Flække; dér traf han

den Forretningsmandstype, som vi ogsaa kender andetstedsfra, men som i Irland har en særlig udviklet Karakter, *the gombeen man*, Handelsmanden, der afkøbte ham Avlen, solgte ham Redskaber, Urtekram og alt, hvad han ellers brugte, gav Forskud og Kredit — paa sine egne Kaar — og meget ofte fik øget Tiltrækning ved at holde Skænkestue. Paa egen Haand kom en Gennemsnitsfarmer aldrig ud af Gombeen-mandens Svikmølle.

Hjemhyggen, som Danske kender den under snart sagt det fattigste Tag, har maaske aldrig staaet højt i Irland; men uden en i alt Fald menneskelig Levevis inden fire Vægge kan intet Samfund trives, og nu var selv Folk med Penge paa Kistebunden kommen i Vane med at lade fem være lige her, for ikke at udfordre Afgiftskræveren. Værre var Forfaldet i det ejendommelige irske Fællesliv mellem Bygdens Familier og Bygderne indbyrdes. De gamle gæliske Legemsøvelser, Lege og Danse med Sang og Musik opgaves sammen med det gæliske Sprog selv. Det mægtige katholske Præsteskab havde tit taget for haardt paa sligt i dets Iver for Folkets Dyd. Man kunde i mange Sogne om Søndagen se Byens Mænd og Kvinder stillede op hver paa sin Side af Landevejen „og stirre gabende paa hinanden over det forbudne Mellemrum den lange Sommerdag igennem". Én Adspredelse var bevaret. Den irske Nationalist og Forfatter STEPHEN GWYNN fortæller, at en gammel Bonde, han faldt i Snak med om deres Landsmænds Skrøbeligheder, pegede op paa det stejle Bjærg Galtee More og sagde: „Om man i Morgen vilde lægge et Værtshus hist paa Toppen, skulde der min Sandten nok være lagt en Vej derop til i Overmorgen". Selv Kvinderne holdt ikke deres gamle Hjemmesysler ved Lige, endsige da, at de ledige Mandshænder kunde faa noget at gøre. Hvorfra skulde de unge hente Mod til at holde ud under Haabløsheden

og Kedsomheden? Og de, der rømte, var for største Delen de bedste.

I lange Tider havde der været et Svælg befæstet mellem de konservative (Unionisterne), der søgte Aarsagen til denne Irlands Vaadestand i Folkekarakteren, og Nationalisterne, der kun vilde høre Tale om, at alt skyldtes Landets politiske og sociale Stifbarnslod. Nu blev den første Bro slaaet over Svælget af Horace Plunkett, en irsk Barons yngre Søn, der 1889 vendte hjem fra De forenede Stater, hvor han havde tjent en Formue paa Landbrug. Paa en Gang forhaabningsfuld og nøgtern kastede han sig ud i Arbejdet for at vende sit Fædrelands Skæbne. Han anerkendte det berettigede baade i Unionisternes Mistillid til Folkekarakteren og i Nationalisternes Henpegen paa de ydre Aarsager, der havde knækket og forvendt den; at rette den, mente han, var en nødvendig Forudsætning for politiske og sociale Reformer, men den *maatte* kunde rettes, og selv de oprindelige Ejendommeligheder, som havde bidraget til at holde Folket nede, kunde tages i Fremskridtets Tjeneste. Gælerne var jo opvakte og lærenemme, men havde spildt for megen Kraft paa golde storpolitiske Kampe. Man burde da give dem noget frugtbart at sysle med, lære dem, at en amerikansk Harve kunde fremskaffe flere Fold end en irsk Hakke, at det bedre kunde betale sig at leje en fuldblods Tyr for 6 sh. end en degenereret for $1\frac{1}{2}$, og at 1 £'s Kredit hos Gombeen-manden kunde betyde 10 £'s Tab ad Aare. Og den fra Klanstiderne nedarvede Tilbøjelighed til at hænge over hverandre og kun føle sig trygge i Flok, burde man udnytte ved Hjælp af de Metoder, der havde gjort den danske Bonde til en Magt: fælles Indkøb og Salg, fælles Bearbejdelse af Raastoffer, fælles Kredit, Assurance o. s. v.

For rationelle Drifts- og Afsætningsmaader, støttet paa Kooporation, begyndte da Plunkett sammen med enkelte, han havde vundet for sine Tanker, en utrættelig

Agitation. Han besøgte hver Plet i Irland, tog Plads i Tørverøgen i Hytten og spurgte og forklarede, og han samlede Folk om sig, hvor han kunde. Godsforvaltere eller Landliga-mænd, parnellitiske Redaktører eller antiparnellitiske Patere var ham lige gode for Hensigten, og kunde han faa det nationalistiske Musikkorps til at blæse til Samling, var han vel fornøjet. Det kneb først med at faa Ørenlyd for saa prosaiske Emner; en Gang, har han fortalt, „repræsenteredes den stedlige Landbostand af Lægen, Skolelæreren og Politibetjenten". Han maatte dernæst kæmpe med Underklassemistænksomheden, der spurgte, hvad han og hans Hjælpere vilde have ud af de Foretagender, de satte i Gang, og han maatte godtgøre, at de Penge, der ydedes til Agitationen af frivillige Bidragydere — f. Eks. af de kooperative engelske Arbejderforeninger — var ganske tabte for dem. Langt farligere var Partimistænksomheden. Da en Sagfører paa et Møde i den lille By Rathkeale fik at høre, at Bevægelsen henvendte sig til Unionister saa vel som til Nationalister, erklærede han: „Rathkeale er en nationalistisk By, nationalistisk i Bund og Grund, og hvert evige Pund Smør skal laves efter nationalistiske Grundsætninger her eller slet ikke blive lavet". Udtalelsen tog kraftigt Bifald, og der var ikke mere at stille op den Gang. Men Plunkett vandt frem i Kraft af sin Evne til at faa de jævneste Detailler til at føje sig som Led i en Idé, der kaldte paa Fantasien, og i Kraft af sin ærlige Klarhed. Han lagde ikke Skjul paa, at han personlig havde liden Tro paa *Home Rule*, men han gjorde gældende, at hvis Nationalisterne havde Ret i, at *Home Rule* var Irlands naturlige Regeringsform, kunde hans Arbejde paa at gøre Befolkningen velstaaende og selvstændig kun gavne deres Sag, og hvis Unionisterne havde Ret i, at *Home-Rule*kravet var Rummel, næret af Proletarmisnøje og Uvidenhed, var det i deres Interesse at fjærne disse Faktorer. Sin første Sejr vandt han netop med Smørret. Det var paa

høje Tid, da der allerede var begyndt at rejse sig kapitalistiske Mejerier, som gav Bonden store Priser for Mælken, indtil han havde hugget sin Kærne til Pindebrænde, og derefter skambød ham. Efter at have holdt halvtredsindstyve Møder, fik Plunkett dannet en Forening, der grundede et Fællesmejeri. Og nu opstod efterhaanden lignende Foreninger rundt om til Fremstilling og Videresalg af alle Bondens Produkter, desuden til Iværksættelse af nye Virksomheder, der kunde give Arbejde til en Del af de Bondesønner, som ikke fik Gaarde. Hertil kom Sammenslutninger, der forstrakte Bonden med Penge til forstandige Formaal (Raffeisen-Laanekasser), saa han kunde vænnes til at regne Udlæg og Gevinst ud og komme bort fra det gæliske farvede og løse Syn paa Tingene, en Svingen mellem Overforhaabningsfuldhed og Given op paa Forhaand.

1894 stiftedes det centrale *Irish Agricultural Organisation Society* med det Maal at støtte og raade de stedlige Bestræbelser. En halv Snes Aar senere stod dette Samfund i Forbindelse med over 800 Foreninger rundt i Landet, tællende 80,000 Medlemmer (nu over 100,000). 360 Foreninger fremmer Mejerivirksomhed, 140 Agerdyrkning, 40 Fjerkræavl, 50 Hjemmeindustri, 200 er Laanekasser o. s. v. De enkelte Foreninger sammensluttes i Grupper for Export- og andre Formaal. Samfundet udsender et Tidsskrift og Piecer. Ved Foredrag og Kursus undervises der i Agronomi, Haandværk, Bogholderi, kvindelig Haand- og Husgerning og meget andet. Samfundet har lønnet Hjælp og nyder Statsunderstøttelse, men meget Arbejde gøres ogsaa vederlagsfrit, baade af velstillede og af Folk, der for Landets Velfærdssag ofrer deres knappe Fritid.

At den danske Bondestands Opkomst havde aandelige lige saa vel som materielle Aarsager, havde Plunkett fra sit folkepsykologiske Stade let ved at forstaa. Højskolerne forhørte han sig ivrigt om, og han ønskede at sætte den økonomiske Oplysning i nøje Forbindelse

med almindelig Dannelse, grundet paa Fortrolighed med Folkets gamle Kultur, Sprog og hele nationale Egenart. Det var da en mægtig Støtte for ham, at der Side om Side med hans Agitation rejste sig en Bevægelse til Bedste for Genoplivelsen af det ægte irske. „Det gæliske Forbund", der stiftedes 1893 af Dr. HYDE, har mange Formaal fælles med *I. A. O. S.* — f. Eks. Ophjælpningen af den nationale Kunstindustri paa de udenlandske Fabrikaters Bekostning, Arbejdet for at skabe hyggelige og sunde Hjem, Dannelse af Landsbybogsamlinger — og ypperlige Mænd virkede samtidig i begge Foreninger. Det unge Irlands første Lyriker GEORGE RUSSELL var en af Plunketts tidligste og heldigste Hjælpere; naar han vilde have en Bonde ind paa en Samtale om Laanekassernes Nytte, kunde han vinde hans Tillid ved at vise, hvor grundig han var inde i alt, hvad der angik „*the good folk*" (Alferne). De to Forbund kunde hjælpes ad med at bringe Trivsel og Glæde tilbage, og ved Indlevelse i Folkelynnet undgik man i sjælden Grad at paanøde Menigmand, hvad han ikke var skikket eller ikke moden til at modtage, og kom til at overlade det mest mulige Initiativ og Ansvar til ham selv. Det gjaldt jo, som Plunkett sagde, „at gøre det bedste for Irland ved at udvikle det bedste i Irlænderne", derfor kunde man ikke altid trække Linierne efter Lineal. En Bondeknøs anmodede en Laanekasse om et Laan til at skaffe sig et Sæt gode Klæder. Det lød ikke meget af *business;* men han godtgjorde, at naar han var fin i Tøjet, havde han de bedste Udsigter til at faa en Pige med en Gaard, og saa blev Laanet ham bevilliget.

Der er noget forskellige Meninger om de praktiske Følger af *I. A. O. S.'s* Værk, saa vel som af Plunketts øvrige Virksomhed, som vi senere skal omtale. Al slig Nybegynden kræver en Mængde Penge og Slid, som ikke altid kan kaste ligefrem Profit af. Men det nye Eksempel, der er givet i saa at sige hver eneste Gren

af Landets Næringsliv, har sat kendelige Spor. „Plunkett har vist os“, sagde Lord Dufferin i en Festtale for ham, „at vi kan avle lige saa civiliserede, intelligente og fede Svin som disse uforsonlige Danske, der begyndte at genere os for Tusind Aar siden“. Tilbagegangen i det dyrkede Areal er ved Aar 1910 afløst af kendelig Fremgang. Frugtarealet er i en halv Snes Aar mere end fordoblet. Omskabt er den irske Menigmand naturligvis ikke bleven, men han har for første Gang faaet Lejlighed til at vise, hvad han evner paa Hjemmets Grund, og har taget fat med Lyst og med et Haab, der hidtil ikke er gjort til Skamme. Der er skabt en ny Fællesaand. Fremtidens Baner er afstukne, og en forsvarlig Grundvold er tilvejebragt for det omfattende Arbejde af Regerings- og Lovgivningsmagt, der samtidig har fundet Sted.

Som Minister for Irland (1887—91) øgede Arthur Balfour paa en Gang Landbrugets Afsætningsmuligheder og skaffede højst fornødent Arbejde ved Anlæg af lette Jernbaner. 1891 gennemførte han en ny Lov om Fæsteres Køb af deres Jord, med endnu bedre Resultater end den foregaaende Jordkøbslovs. Samme Aar fik han oprettet *The Congested Districts' Board*, hvor han selv blev Formand og Plunkett et af Medlemmerne. Departementet skulde skærme og ophjælpe de hjælpeløseste Egne; ialt faldt $^1/_6$ af hele Landet med $^1/_2$ Mill. Indbyggere ind under dets Virksomhed, og det raadede med en stor og stadig forøget Sum af offentlige Midler. Det skaffede Fiske- og Agerdyrkningsredskaber, byggede Hytter om, anlagde Veje; det forenede de splittede Jorder, udflyttede Farmere til andre Egne, dels paa forladt Jord, dels paa Land, Departementet selv havde købt og forbedret. Det kunde tit være svært at faa Bonden til at bruge selv det, han fik forærende, og til at opgive den gammelkendte, slette Jord for den ukendte og ensomme, bedre; de udflyttedes nye Naboer var heller ikke altid tilfredse med at se den Jord,

de selv kunde ønske, gaa til fremmede. Alt dette maatte dog Tiden faa Bugt med; dybere gik Misnøjen med, at saa stor Ulejlighed skabte saa forholdsvis smaa Resultater, paa samme Tid som Godsejerens Kvæg havde Tumleplads paa god Jord lige op ad Smaafarmernes knebne Bedrifter. Udstykning af „Græslandene" blev Programmet for en ny nationalistisk Agraragitation, ledet af O'Briens *United Irish League;* denne Gang var det praktiske Kampmiddel systematisk Bortdriven af Herremandens Kvæg. Det var aabenbart, at *C. D. B.'s* Virksomhed krævede langt mere Alburum, end Loven først havde givet den; men i og for sig stiftede Departementet overmaade megen Nytte.

Ogsaa i det Tidsrum, da GERALD BALFOUR, Arthurs Broder, var Minister for Irland, indledede store Fremskridt. Et Tillæg til Arthur Balfours Jordkøbslov lettede yderligere Vilkaarerne for Farmernes Afdragen af Købesummen (1896). Horace Plunkett var bleven indvalgt i Underhuset som Unionist (om end allerede den Gang med udprægede Særstandpunkter), og dette banede ham Vejen til en stor Sejr. Paa hans Opfordring dannedes 1896 den saakaldte „Receskomité" af irske Parlamentsmedlemmer og Sagkyndige til Drøftelse af Reformer i Landets Næringsliv. Mange havde regnet det for umuligt at faa de forskellige Partier til at samvirke; Føreren for Antiparnelliterne, den ene af de to nationalistiske Partiorganisationer, nægtede ogsaa at deltage; men Parnelliternes Fører JOHN REDMOND traadte til, og nationalistiske Borgmestre og Jesuiterprofessorer sad sammen med Dr. Kane, Oraniemanden. Det irske Næringslivs ledende Mænd, der særlig hørte hjemme i Ulster, havde hidtil staaet den nationale Politik fjærnt, og det irske Flertals ledende Politikere havde ikke synderligt Forhold til Næringslivet; nu da Tiden var moden til at knytte Statshjælp sammen med Selvhjælp, maatte man mødes fra begge disse Hold. Forhandlingerne forløb harmonisk, takket være den

fælles Tillid til Lederen, og under stor Opmærksomhed i Landet indstillede man en Plan om en ny Statsinstitution til Regeringen.

Før den kom til Udførelse, gennemførte Gerald Balfour (1898) en Lov om irsk Lokalstyre, der var dens nødvendige Basis. Megen Myndighed lagdes i Hænderne paa folkevalgte Landskabs- og Herredsraad *(County and Districts' Councils)*, og skønt Centraladministrationen beholdt større Ret til Indgriben end i England, var der nu givet Bønderne en Lejlighed til at gøre sig gældende i Samfundet ad andre Veje end Sammensværgelsens.

1899 oprettedes saa Departementet for *„Agricultural and Technical Instruction"*. Ministeren for Irland var dets officielle Præsident; dets egentlige Leder, „Vicepræsidenten", repræsenterede det i Parlamentet, saaledes som ogsaa det ældre engelske Landbrugsministerium repræsenteredes af sin Leder. Men til Forskel fra dette og fra alle andre irske Regeringsinstitutioner indbefattede dette ikke blot en Stab af Embedsmænd, men repræsentative, valgte Medlemmer. Dets *Council of Agriculture* skulde tælle Mænd fra hvert af Landets 34 Landskaber, udpegede af Landskabsraadene, medens 34 andre tilforordnedes af Departementet. Foruden at drøfte og gøre Indstillinger skulde *Council* atter vælge Repræsentanter til et *Board of Agriculture*, der sammen med et *Board of Technical Instruction* fik Vetoret overfor Departementets Foranstaltninger og skulde godkende alle Udgifter. Der stilledes en Kapital paa 200,000 £ og en aarlig Bevilling paa 160,000 til Departementets Raadighed. Samtidig bemyndigedes de lokale selvstyrende Raad til at nedsætte Komiteer og udskrive en begrænset Skat til Fremme af de Formaal, der faldt ind under Departementet, og der tilføjedes den betydningsfulde Regel, at kun hvor ogsaa lokale Midler ofredes, kunde man faa Understøttelse fra Centralinstitutionen.

Plunkett blev en ideel Vicepræsident i Kraft af sit Organisationstalent og sin Evne til Sympati. „Departementet", har en Kender sagt om det, „er vistnok saa menneskelig en Institution, som nogensinde har figureret under et Embedsværks Maske". Medens Bondestandens *økonomiske* Organisation stadig maatte overlades til *I. A. O. S.* (som Plunkett nu yderligere støttede med hele sin Embedsløn), optoges Arbejdet for Næringslivets teoretiske og praktiske Ophjælpning mere systematisk af den nye Statsinstitution. Samtidig med at holde Foredragsserier og Sommerkursus for ældre i Gang, stiftede Departementet en Seminarieuddannelse for at skaffe Lærere, der i Mellemskolerne kunde meddele den nødvendige Kundskab, saa den nye Slægt kunde modtage en grundig agronomisk og teknologisk Uddannelse i Fortsættelsesskoler. Ved Forsøgsmarker og Smaaudstillinger satte det Fremskridtslyst i Folk; Kunstgødning, Biavl og Syltning begyndte at optage Sindene. Dets Udvælgen og Præmieren af Avlsdyr bragte en Omvæltning i Opfattelsen paa et af de allervigtigste Omraader. Det undersøgte og forklarede Jordens Muligheder i alle Egne. Det forfulgte Sygdomme hos Flora og Fauna; det fredede Skove og Vande mod Rovdrift. Her gav det Østersavlen et Skub fremefter, hist satte det Tobaksavl i Gang paa bar Bund. Plunkett har selv givet en livfuld Skildring af, hvorledes Dagen gaar for Departementets Leder: Besøg af en Opfinder, der vil bringe alt tænkeligt ud af de irske Moser, Besøg af en stræbsom Bonde, der ønsker sin Datter uddannet som Lærerinde i Fjerkræavl, Besøg af et Parlamentsmedlem, der anmoder om Bevilling til en Bølgebryder for Fiskere blandt sine Vælgere — saa et Telegram, veltalende i sin Korthed: „Alle vores Svin er plettede, hvad skal vi gøre?" — saa atter Besøg, en Grundejer, der klager over, at de andre Grundejere ødelægger Laksefangsten for ham o. s. v. Irlænderen, der ikke uden Føje nærer Mistanke til alt

Regeringsvæsen, har lært at se hen til Landbrugsdepartementet som til en Raadgiver og Ven. Plunkett og Gerald Balfour har bragt Bonden et godt Stykke nærmere til virkeligt *Home Rule.*

At der var Alvor i Reformarbejdet, kunde ogsaa kendes paa Stemningen hos de rigtige Stilstandsmænd. Godsejerne følte sig næsten forraadte af dem, der skulde været deres Beskyttere; Afgiftsreduktionen og Jordkøbsloven af 1896 kaldte en af deres Ledere „en revolutionær Foranstaltning", og om Selvstyreloven, der fratog dem deres administative Indflydelse, skrev *Times*, at den „drev den loyale Del af Borgerne til Oprør". Plunkett blev udset til Syndebuk; ved Parlamentsvalgene 1900 opstillede de yderliggaaende Unionister en Særkandidat i hans Kreds, saa Stemmerne splittedes, og han faldt for en Nationalist. Dette førte imidlertid til en saa kraftig Meningstilkendegivelse fra fremragende Ikke-Politikere i alle Lejre, at der ikke blev Tale om at berøve ham hans Embede, der egentlig var afhængig af hans Stilling som Parlamentsmedlem[1].

Efter Aarhundredeskiftet virker en Række Forhold sammen til at fremskynde den afgørende Reform. I Stedet for den forvirrende, opløsende Guerilla indtræder en Tilstand, hvor de forskellige Standpunkter er ved at konsolidere sig og finde hinanden. De Godsejere, der hidtil havde set sig selv som „den engelske Garnison" blandt „de indfødte", ønskede nu blot at slippe fra deres Stilling paa bedst mulig Maade, medens de, der havde følt et patriotisk Ansvar som irske Jorddrotter, indsaa, at det gamle System var dødsdømt, og at de kun havde en Fremtid som Besiddere af

[1] Først 1907, under en liberal Regering, maatte han vige Pladsen paa Forlangende af nationalistiske Underhusmedlemmer. Politisk set var han ganske vist kommen Nationalisterne nærmere, men hans hele Virken for at gøre Bonden økonomisk uafhængig kunde ikke være egentlig populær i en Partiorganisation, der væsentlig rekruteres fra Smaabyernes Handels- og Sagførerstand. Det er betegnende, at Statsunderstøttelsen en Tid var frataget I. A. O. S. og først atter bevilligedes paa Vilkaar af, at Samfundet ikke maatte give sig af med Organisation af almindelige Brugsforeninger.

den Jord, de selv kunde bruge, omgivne af et Selvejerfolk. Samtidig kom Ulsterfarmerne ligesom i 50'erne med i Jordagitationen. Sagen var, at de tidligere unionistiske Jordkøbslove allerede havde skabt en Selvejerstand, der i mange Maader var bedre stillet end selv de *tenants*, der havde faaet den fordelagtigste Afgiftsordning ved den Gladstone'ske, liberale Lovgivning; det æggede Lysten til Selveje i hele Landet, men stærkest i Norden, hvor Farmerne følte størst Evne til at staa paa egne Ben. Balfour'ernes Love havde medført endnu flere Salg end Ashbournes (i alt er i Kraft af dem 46,000 *tenants* bleven Selvejere og Jord for 14 Mill. £ solgt); da de indløbne Afdrag holdt den Kapital oppe, der var stillet til Raadighed, kunde nye Købere stadig faa Statslaan.

Men nu var Salgslysten hos Godsejerne bleven hæmmet, fordi de Statspapirer, hvori Regeringen betalte Købesummen, var faldet stærkt paa Grund af Boerkrigen. Skulde Sagen atter i den ønskede Gænge, maatte Staten altsaa enten bringe nye Ofre eller tage kraftigt fat med Ekspropriation. Det første var naturligvis Godsejernes Ønske; for det sidste rejstes der en kraftig Bevægelse blandt Ulsters Farmere. Førstemændene i disse to Lejre var Jarlen af Dunraven og T. W. RUSSELL, der begge oprindelig var Unionister og begge i senere Tid gennem deres Arbejde for Jordsagen er draget over til *Home Rule*programmet; Russell er den nuværende liberale Minister for Landbrugsdepartementet. Ulsterfarmernes Program blev ogsaa optaget af Nationalisterne; deres to stridende Organisationer var gaaet op i O'Briens *United Irish League*, hvis Formand Redmond blev. Allerede havde Plunketts Gerning vist, hvad man kunde naa ved at samle sig om det positive Arbejde, man var enig om, og mellem Standpunkterne hos en Dunraven, en Russell, en O'Brien var der nu ikke længer uforligelige Modsætninger. Regeringen viste sin Forstaaelse af Tidens Tegn ved at gøre

den mest lovende yngre Unionist, den for tidligt afdøde George Wyndham til Minister for Irland, og som hans Medhjælper i Ministeriet ansætte Sir Antony MacDonnell, en Katholik, der i sit politiske Standpunkt allerede var langt paa Vej mod *Home Rule*. „Irland", skrev Wyndham til en Ven i Marts 1902, „er i et betydningsfuldere Overgangsstade, end det nogensinde i min Erindringstid har været. Nu er Tiden at bringe det i ny Form".

I Sommeren 1902 blev Isen brudt fra nogle mindre Godsejeres Side. Ganske uformelt og tilsyneladende paa egen Haand, men med Opmuntring fra det irske Ministerium søgte de at bringe en Forhandling mellem de to Parter i Stand. Efter en Del Vanskeligheder fra begges officielle Talsmænd lykkedes det at faa Godsejerne til at vælge fire Repræsentanter, hvoriblandt Dunraven, der mødtes i Dublin med Redmond, O'Brien, Russell og Stadens Lord Mayor. Dunraven præsiderede ved Konferencen (Decbr. 1902—Jan. 1903); at Hovedæren for det gunstige Resultat skyldtes ham, har senere navnlig O'Brien vidnet i de stærkeste Udtryk. De Principer, man enedes om, godkendtes baade af en Forsamling, der repræsenterede alle nationalistiske Organisationer, hvor de ledende Politikere, Gejstlige og Farmere kom til Orde, og af en repræsentativ Godsejerkongres. De blev Grundlaget for Wyndhams Landlovsforslag.

I sin Motivering i Underhuset henviste Ministeren til den officielle Rapport om en Undersøgelse af de Farmere, der hidtil havde faaet Selveje. De var gennemgaaende trivedes bedre end de andre; baade deres Jord og deres hele økonomiske Stade var forbedret. Af 73,000 Købere, som i alt skulde betale 840,000 £ aarlig til Staten, stod ikke flere end tre i halvandet Aars Restance. Deres Whiskyforbrug var gaaet ned med 1/3. Det gjaldt nu om at skaffe alle samme Goder som dette Mindretal. Godserne, foresloges det, skulde

i Regelen sælges som Helhed og saaledes, at en mindre Brøkdel af Fæsterne maatte følge Trop, naar de andre ønskede at købe. Overfor Sælgerne skulde Tvang ikke finde Sted (her var Farmerne altsaa gaaet paa Akkord); ej heller fastsattes, som det f. Eks. skete ved Tiende-afløsningen i Danmark, et Vederlag, der var lig den tidligere aarlige Ydelse, multipliceret et bestemt Antal Gange; ej heller oprettedes der Domstole som de Gladstonske til at fastsætte Summen for hvert enkelt Tilfælde. Den Regeringskommission, der ordnede Salget, *The Estates Commissioners*, et Tremands Udvalg af den Gladstoneske Landkommission, skulde kun være vejledende og godkendende. Parterne maatte, ligesom ved de tidligere Køb, selv komme til Enighed, dog nu indenfor en fastsat Maximums- og Minimumsgrænse: Den daværende Afgift af Ejendommen kapitaliseredes med et Fradrag af henholdsvis 20—40 eller 10—30 pCt., efter som den havde været underkastet den Gladstonske Afgiftsreduktion en eller to Gange. Staten traadte til som Garant, ikke længer kun for visse Millioner £, men for et ubegrænset Beløb, som den søgte Sikkerhed for i Irlands Finanser. Wyndham anslog, at hele Jordkøbet vilde koste 100 Millioner; foreløbig vilde man ikke engagere sig med mere end 5 Mill. aarlig — paa 20 Aar kunde det altsaa fuldbringes og paa kortere Tid, hvis Farmerne udbetalte noget kontant. Summen skulde tilvejebringes ved nye Statsobligationer paa 2³/₄ pCt.; men Godsejerne skulde denne Gang betales i rede Penge, og desuden bevilligedes 12 Mill. extra, for at enhver Sælger kunde faa en „Bonus" paa 12 pCt. Farmerne skulde afvikle den Købesum, Staten laante dem, i 68¹/₂ Aar, ved en aarlig Indbetaling paa 3¹/₂ pCt., 2³/₄ som Rente, ¹/₂ som Afdrag. Landkommissionen fik ligesom *Congested Districts' Board* Ret til selv at erhverve Jord med det Formaal at forbedre den og lade den gaa videre. Hensigten var at faa fat i uforpagtet Land for at anbringe Connaughtfarmere og

udsatte Farmere derpaa, og der droges Omsorg for, at en Godsejer ikke skulde kunne blive af med sine bortforpagtede Dværgfarme og beholde sine Græslande selv.

Tudorerne og Stuarterne havde lagt den irske Jord under Kronen for at overdrage den til engelske Ejere og besætte den med engelske Nybyggere. Det tyvende Aarhundredes Statsmænd vilde nu lade Staten paa ny tage den i Besiddelse for derefter at lade den gaa over i dens irske Dyrkeres Eje. Det fremtidssvange Lovforslag modtoges med dyb Interesse i begge Parlamentets Huse; det debatteredes grundigt, kritiseredes og omformedes i Enkeltheder, men i Hovedsagen anerkendtes det af det overvældende Flertal som den eneste rigtige Løsning. August 1903 var det Lov. Under den afsluttende Forhandling priste Nationalisten HEALY den Indsigt og det Mod, hvormed Wyndham havde ledet Sagen, og Redmond pegede paa, hvorledes alle Parters Enighed gav Løfte om, at Loven vilde blive *„a really great measure“* — Ogsaa for Udlandet maatte i alt Fald *denne* Lov godtgøre et Systemskifte og kaste et gunstigt Lys over den foregaaende Snes Aars Bestræbelser. De tyske Nationaløkonomer er kyndige og uvildige Vidner. Bonn's Dom (fra 1906) om Fæstelovgivningen er allerede anført. BRODNITZ udtaler 1905, at Landkøbsloven vidner om „ein hoher politischen Muth, der unbedingt Anerkennung verdient", og 1910, ogsaa med Henblik paa den senere Lovgivning: „Von der ganzen Reform muss man sagen, dass sie zur den bedeutendsten und grosszügigsten Massnahmen der Agrarpolitik aller Zeiten gehört".

For nærmere at lære Lovens Karakter og dens senere Skæbne at kende kan vi gaa ud fra nogle af de principielle Indvendinger, som rejstes mod den fra spredt Hold.

Det Mod, som Brodnitz fremhæver, stempledes af visse engelske Økonomer som Dumdristighed: England

laante sin Kredit til et Folk og en Samfundsklasse, der tilstrækkelig havde vist sin fuldkomne Ringeagt for kontraktmæssig Skyld. — Men selve Arthur Balfour, den daværende Premierminister, der just ikke kunde antages at have overset dette Moment, gjorde gældende, at Irlænderne vilde se ganske anderledes paa Statens end paa Godsejernes Krav, og hverken har der siden hen været nogen offentlig Agitation for at komme bort fra de godvillig indgaaede Forpligtelser med Hensyn til Købesum og Afdrag, ej heller har de enkelte Debitorer skuffet Forventningerne til deres Efterrettelighed.

En anden Indvending fra udenforstaaende gik ud paa, at Farmeren ikke vilde være i Stand til at holde paa den Jord, han fik i Eje. Ganske vist forbød Loven selv ny Smaadeling og Belastning ud over et rimeligt Beløb, men der var jo Maader nok, hvorpaa den virkelige Ejendomsret kunde glide fra Farmeren takket være hans Ønske om at forsørge de yngre Sønner, hans Mangel paa Kapital eller hans Letsindighed. Gombeenmanden var stadig ved Haanden, og det vilde være et Spring fra Asken i Ilden, hvis de faa store Rentenydere blev afløst af mange smaa. — I hvor høj Grad Eftertiden har afkræftet denne Indvending, kan endnu ikke nøje vurderes. Selveje kan kalde paa Ansvarsfølelse og Virkelyst, men Forstand følger jo ikke altid med Embede, i Landbruget saa lidt som andetsteds. Hver enkelts hele materielle og aandelige Stade vil afgøre Sagen for ham; Spørgsmaalet bliver da, hvorledes Flertallet vil komme til at staa. De gode Erfaringer med de tidligere Jordkøbslove er ikke noget afgørende Fingerpeg, da det den Gang drejede sig om de Farmere, der havde størst Fremfart og Hold paa Tingene; og det er maaske ikke helt af det onde, at de nye Køb, hvad vi senere skal se, ikke har kunnet fremmes saa hurtigt, som „Landhungeren" krævede det. Saa meget kan man dog sikkert spore, at Loven

(udenfor det fattige Connaught og det velstaaende Ulster) vil fremkalde andre sociale Skel end de gamle. Irland faar, hvad det saa haardt har savnet, en Mellemstand, en, større eller mindre, virkelig selvejende Gaardmandsklasse; de smaa Farmere, der i de onde Tider havde fælles Lod med de større, antager Husmandskarakter, og bag dem igen træder Landarbejderne frem som Stand. Man øjnede under den store Strejke i Dublin 1913, der dog kun i ringe Grad berørte Landbostanden, at den gamle nationalistiske Falanks vilde dele sig efter nye Regler. Udtrykket „konservativ Nationalist", der før lød selvmodsigende, kan høres blandt Farmere, som var i første Række i Landligaens Kamp, men nu er velstillede Ejere af deres Brug og maa tage Lønkampen op med deres Arbejdere. „Jeg kan godt tænke mig den irske Bonde i en ikke alt for fjærn Fremtid", skriver en upartisk Iagttager, SIDNEY BROOKS, 1912, „som en Ligevægtsfaktor i det nationale Samfund, staaende paa Vagt for Lov og Orden, herskende over Arbejderne med Jernscepter — som en Autoritet paa agronomiske Omraader, som en Mand, der sælger sine Produkter gennem kooperative Foreninger, laaner i de stedlige Landbanker og efterhaanden drager sig ud af Gombeenmandens Net, som en Nationalist og Politiker, men en stilfærdig, af den Slags, der holder sin Pung godt lukket for Kassereren i Øjeblikkets moderne Liga og muligvis ogsaa for Præsten".

At disse i den øvrige Verden saa kendte sociale Modsætninger maa melde sig, saa snart Irland drages ud af sin abnorme Tilstand, kan ikke undre. Vi har allerede historisk Materiale til at konstatere, at de forelaa latent selv i Landligaens Glansperiode; Parnell, Godsejeren af gammel Slægt, og Davitt, Barn af en udsat irsk Smaafarmer, der var gledet ned i engelsk Fabriksbysproletariat, kunde kun samvirke under Undtagelsestilstande. Davitt var oprindelig paavirket af socialistiske Tanker og sluttede sig senere til HENRY

GEORGE, der endog paa en Rejse i Irland blev arresteret som medsammensvoren. Fra Davitt rettedes der i 1903 en Kritik mod Loven af en helt anden Art end den, vi hidtil har gjort Rede for. Paa den nationalistiske Kongres besvor han forgæves med al sin glødende, harmfyldte Veltalenhed sine Landsmænd ikke at godkende det fordærvelige Forlig. Hvad han først og fremmest betonede, var dog ikke — som den engelske Arbejderrepræsentant CREMER i Underhuset — at Lovens Selvejertanker gik stik mod Haabet om en „Jordnationalisering“, men det meningsløse i at lægge saa stor en Byrde paa det irske Land af Hensyn til nogle Godsejere, der i Virkeligheden intet retfærdigt Krav havde.

Godsejerne havde unægtelig faaet gode Vilkaar, i alt Fald naar man saa' hen til, hvorledes de for Tiden stod, efter at der i en Menneskealder var brudt ned paa deres Velfærd. Fradraget af mindst 10 pCt. i den kapitaliserede Afgift kunde opvejes ved Fritagelsen for Skatter og andre Byrder og for Omkostningen ved Afgiftens Opkrævning. Deres Bonus var saa et Tillæg; den misundtes dem da ogsaa baade af engelske liberale Økonomer, der aldrig havde hørt Mage til et saadant Arrangement, og af irske Farmere, der syntes, at den ogsaa burde kunne komme Køberne til Gode. Tilmed udbetaltes den i sin Helhed til Sælgeren; der kunde ikke gøres Udlæg i den for Heftelser paa Godset. — Men hvor meget Godsejernes Position end hvilede paa gammel Uret, havde den nu en Hjemmel, som jo ikke en Gang Mill havde ønsket at tilsidesætte. Og det engelske Samfund maatte erkende, som Gladstone havde erkendt allerede i 1868: „Vi kan ikke vaske os rene og sige, at vi er uden Ansvar. De irske Godsejeres Handlinger er i stort Omfang vore egne. Vi er medskyldige i Brøden, thi vi holdt Magten i vor Haand og saa' til — ja vi gjorde mere end det“. Bonus var, om man vil, „Smørelse“ eller med et engelsk Udtryk, der passer godt her, *hush-money*; men den Slags

Penge kan det stundom være baade klogt og moralsk at betale.

At faa Salget i Orden, stikke Bonus i Lommen og forsvinde for stedse fra den usalige Ø, blev mange Godsejeres Løsen, og adskillige af dem var man naturligvis fra ethvert Synspunkt bedst tjent med at undvære. Men en af Lovens Paragraffer betonede det ønskelige i, at de daværende Jordejere *ikke* forlod Landet, og der var Nationalister, som ikke blot vedtog dette for en Forms Skyld, men virkelig indsaa, hvad Nytte de gamle Fjender kunde komme til at gøre, hvis de erkendte deres nye Stilling. Irland havde ikke ved sin nye Selvstyrelovgivning, som England ved sin, faaet Sogneraad, bl. a. fordi det ikke havde Sogne; Godset var det eneste stedlige Enhedsmærke for mindre Kredse; Irlænderne er et Folk med aristokratiske Sympatier og er tilbøjelige til at følge en Leder. Manden paa Hovedgaarden kunde da endnu blive Førstemand blandt sine tidligere Fæstere, komme ind i Landskabs- og Distriktsraad, naar Fortidens Stridsemner forsvandt, og høre til de toneangivende Landmænd i faglige, økonomiske og politiske Spørgsmaal. Der blev truffet Lovforanstaltninger for, saa vidt gørligt, at bevare Retten til Jagt og anden Sport for Hovedgaardsejeren; „den blotte Bevidsthed om, at man ikke længer vilde skyde ham, vilde næppe faa Herremanden til at blive", ræsonneredes der; „han vilde selv kræve noget at skyde". — Tanken har i alt Fald til en vis Grad været frugtbar. Fra en Rejse i 1911 beretter den liberale Skribent HAROLD SPENDER: „De Godsejere, der har solgt deres Ejendom, men stadig lever paa deres gamle Gaarde, er ved at blive helt igennem patriotiske. De stifter Venskab med Folk, der plejede at skyde efter dem. De slutter sig til Nationalisterne i Stormløb paa den brittiske Statskasse. De hjælper med til at danne kooperative Foreninger. De genopliver irske Industrier. De taler pænt om Irland". Det sidste er vel nok det

mest forbavsende Omslag. Dunraven og hans Meningsfæller gjorde mere. De søgte først at bruge den nye Forhaabningens og Fordrageligheden Aand, Landloven havde fremkaldt, til ogsaa at istandbringe et storpolitisk Forlig; men Forhandlingerne om en „Devolution", en skridtvis Udvikling til *Home Rule,* strandede 1905 paa de yderliggaaende i begge Partier. Wyndham maatte trække sig tilbage, Macdonnell gik over i den liberale Regering, der snart efter afløste den unionistiske, og Kampen rejstes atter paa de gamle Linier. Dog har der stadig siden været Forbindelse mellem en Del af de Mænd, der i 1903 havde fundet hinanden og ikke har opgivet Haabet om, at en fuldt gennemført Ordning af Jordspørgsmaalet skal komme til at danne Grundlaget for en Ordning af Fremtidens irske Selvstyre. I 1917 ser vi atter Mændene fra 1903 træde sammen ind i en Forligskongres; denne Gang har den en afgørende storpolitisk Karakter, og den ledes af Plunkett.

Hvilken ny fredelig Rolle den gamle Overklasses Mænd kan komme til at spille som Hovedgaardsejere, afhænger imidlertid ganske af, om deres Stilling som Fæstegaardsejere virkelig ophører, og her er det ikke gaaet saa glat, som man ved Forliget i 1903 havde haabet og ventet. De politiske og personlige Momenter, der spiller ind, maa vi af flere Grunde lade ligge for at holde os til de finansielle og de økonomiske.

Wyndham havde været baade for kneben og for flot i sine Dispositioner. Købet af den irske Jord viste sig at kræve snarere 150 eller 200 Mill. £ end 100, saa de aarlige 5 Mill. rakte lovlig kort, og denne Sum blev endda i de følgende seks Aar gennemsnitlig mindsket med 13 pCt., fordi de Statsobligationer faldt, ved hvis Hjælp den skulde rejses, og der jo ikke var betinget højere Renter af Farmerne, end hvad Staten skulde svare, naar Papirerne stod i Pari. Derfor kunde ikke de halve af de Køb komme til Udførelse, hvorom Par-

terne var enedes (thi de Købere, der udbetalte noget kontant, var i forsvindende Mindretal).

At Handlerne aftaltes og indregistreredes, var dog en væsentlig Ting, og i flere Aar gik det meget livligt med Aftalerne, saa Irland fik Udsigt til at faa henved 200,000 nye Selvejere; men ved 1908 stoppede det næsten. En Sælger med Kniven paa Struben er let at faa i Tale: Godsejeren havde været villig nok til paa rimelige Kaar at skille sig af med en Jord, hvis Værd sank baade relativt (paa Grund af Udlandets Konkurrence) og absolut (paa Grund af Forsømmelsen), og som beboedes af en fjendsk, upaalidelig Befolkning. Men nu indgav den Chamberlainske Beskyttelsespropaganda i England mange Godsejere Haab om en bedre Fremtid for Irlands Jord, og Virkningen af den lange Række Reformer viste sig i en roligere, dygtigere Bondestand. Selve det Held, der fulgte Jordkøbsbestræbelsen, maatte da, paradoksalt nok, bidrage til at hæmme den. Godsejernes Salgsvilkaar steg opefter mod Maximalgrænsen, og Ulysten til overhovedet at sælge blev stærkest dér, hvor ogsaa Lysten til at købe var stærkest, i de bedst stillede Egne. Det laa da nær at sørge for, at de tiloversblevne Godsejere ikke kom til at have det *for* hyggeligt igen, og Agrarkampen fik en mindre Renæssance. — Den liberale Minister for Irland, BIRRELL, søgte at hjælpe Sagen paa Gled ved nogle Bestemmelser i sin omfattende irske Landlov af 1909. Medens der før udbetaltes en Bonus paa 12 pCt. ved alle Handler, blev den nu høj eller lav, efter som Godsejeren krævede en lavere eller højere Pris. Statsobligationerne skulde nu forrentes med 3 pCt., saa ogsaa Køberen maatte svare 3 (altsaa $3^1/_2$, Afdraget iberegnet), og de kunde bruges som Betalingsmiddel overfor Godsejerne. Det sidste har imidlertid netop hæmmet Salgslysten; thi uagtet Statsobligationerne overdroges Sælgerne til 92 pCt. af den nominelle Værdi, har yderligere Kursfald stadig gjort dem lidet attraaværdige. Kravet om,

at Staten skal stille sig liberalere i finansiel Henseende, er bleven stedse stærkere, men endnu stærkere lyder Kravet om en ligefrem Ekspropriation. Det synes unægtelig rimeligt, at Staten med myndig Mæglen sørger for, at Sælgeren ikke faar hele Fordelen af de bedre Konjunkturer[1]; men ogsaa Køberne vil antagelig nu kunne bringe noget større Ofre. 1913 indbragte Birrell et Forslag til en ny Jordkøbslov, der til en vis Grad imødekom Kravene; men det henlagdes atter, da først *Home Rule* og siden Krigen tog al Opmærksomhed. Imidlertid er Overgangen til Selveje allerede en afgjort Sag for to Trediedele af alle irske Brug, og den endelige Fuldbyrden af hele Fæstejordens Frigørelse regnes kun for et Tidsspørgsmaal.

At Sagen har vakt Bitterhed, kommer for en Del af, at den saas i Sammenhæng med en anden Sag, Spørgsmaalet om de uforpagtede Godser, Græslandene, med andre Ord om Connaught og Egne af lignende Karakter, og dette Spørgsmaal bragte Landloven af 1909 dets Løsning langt nærmere. *Congested Districts' Board* fik sin Myndighed udbredt over det dobbelte Omraade, fik nye store Pengemidler og Ret til at erhverve uforpagtet Land *ved Tvangskøb.* 1913 maatte den gamle Marquis af Clanricarde, den mest og værst omtalte Godsejer fra 70'erne og 80'ernes Kamptid, se sin Jord fradømt sig efter en forgæves Appel til Irlands Højesteret, og ogsaa andre Steder drages Ploven over Prærien.

Congested Districts' Board tager fat med en Energi og Taalmod, der anerkendes selv af Folk, som ikke ubetinget beundrer dets Principer. At afrunde ældre Brug og udflytte til nye gaar Haand i Haand med at skille Dyr fra Mennesker og syge fra sunde — Tuber-

[1] Under Krigen, da Storbrittanien i saa høj Grad er henvist til, hvad det selv kan avle, er der jo indtraadt Konjunkturer, som ikke den mest haardhændede Protektionisme vilde have kunnet fremkalde saa hastigt. Kornproduktionsloven har sikret Farmerne Minimalpriser i en Aarrække, og Opdyrkning af Græslande er gjort obligatorisk. 700,000 Acres, opgaves det, var lagt under Ploven i Irland før August 1917. Om Betydningen af alt dette vil det naturligvis være for tidligt at tale.

kulosen har nu ogsaa i Irland lidt sit første Nederlag. Den, der gæster Atlanterhavslandskabet Galway, vil endnu møde Fattigdommen, men (ifølge Spenders Skildring) nu afbrydes Ensformigheden snart af en Husflidsskole, snart af en Sygeplejerskes Bolig, snart af et Fiskesalteri. „Her bor en Mand, der er flyttet fra en halv Acre gold Jord ved Stranden til 20 Acres kratbevokset Jord inde i Landet og allerede har arbejdet sig et Brug ud af et Vildnis; her ligger en lille Landsby, med halvtopførte Huse og Vejen anlagt, med et Præg af Orden og Fremgang over det hele".

En sidste Reform maa vi nævne, ved hvilken Irland er kommen et godt Stykke forud for England, Omsorgen for Boliger til Landarbejdere. Allerede 1883 toges Sagen op af Nationalisten T. P. O'CONNOR; han repræsenterede først Galway og siden irske Vælgere i Liverpool, saa det var rimeligt, han vilde være de fattigste og løseste Eksistensers Talsmand. Siden har en Række Love (1903, 1909) bragt det saa vidt, at Distriktsraadene, delvis ved Hjælp af Statsmidler, skaffer passende Boliger til Arbejdere, enten paa Opfordring af tre Skatteydere eller paa eget Initiativ. Ekspropriation af Arbejdsgiverens Grund kan om fornødent foretages. Tækkelige Huse af Sand- eller Kalksten har rejst sig i Øst- og Sydirland paa de gamle Lerhytters Plads; en Have paa mindst ½ Acre hører til hvert Hus; Lejen er fra 9 d. til 2½ sh. ugentlig. En Trediedel af Irlands halvandet Hundrede Tusinde Landarbejdere har faaet Bolig paa denne Maade, og Resten vil opnaa det i Løbet af faa Aar.

Vil man maale Rækkevidden af den Forandring, den irske Landsbygd er undergaaet i den sidste Menneskealder, bør man forestille sig, at Paaskeoprøret i Fjor var udbrudt i Landligaens Dage. De tre af Irlands fire Provinser vilde da være staaet i Flammer overalt, me-

dens det nu nærmest kun var Hovedstaden, der paavirkedes, og enkelte slet stillede Landdistrikter. Der er endnu paa Landet i Irland, skrev det nationalistiske Parlamentsmedlem HUGH LAW kort efter Oprøret, visse mørke Pletter, men „de fleste Steder er den økonomiske Misnøje i Aftagen"; Landlovene har „plantet Landboen fast paa Jorden og bragt Fred til Egne, hvor tidligere Misnøje og Voldsgerninger stod i Flor. Utvivlsomt er Hovedmassen af Landbefolkningen i Irland langt bedre stillet, end deres Forfædre i mange Aarhundreder har været".

Et Forbehold maa tages her. Muligvis Reaktionen mod den tidligere Ligegyldighed og Forsømmelse har medført mere Formynderi og Forsørgen, end godt er for Irlands sunde Fremtidsudvikling. At den moderne irske Sociallovgivning „mader Folk med Ske", er en Anklage, som ikke sjælden høres, ogsaa i Anledning af den uforholdsmæssige Gavn, Irland har af den brittiske Alderdomsforsørgelse. Reformatorerne fra Unionisternes Regeringstid synes ikke altid om deres radikale Efterfølgeres Principer. Om Udvidelsen af *Congested Districts' Board's* Omraade mente Plunkett saaledes, at den vilde virke imod Arbejdet paa at faa Bonden til at staa paa egne Ben, og en Iagttager, der staar Plunkett nær i Anskuelser (Brooks), har i et mørkt Øjeblik udkastet en Skitse af Landet som „et kæmpemæssigt Barneasyl". „Embedsmænd sværmer over Øen i ivrig umættelig Kappestrid om at gøre godt mod Folket ved at røve det den sidste Stump af Selvstændighed. At være bosat indenfor *C. D. B.'s* Omraade er næsten i sig selv et Levebrød. Halvhundrede Tusinde Landarbejdere har skaffet sig splinternye Boliger uden større Ulejlighed, end der udkræves for at skrive et Brev til nærmeste Distriktsraad. Alderdomsforsørgelsesloven lader ugentlig en Sum udgyde sig, der maaske er knap nok i England, men i Irland betyder Overflod. At være Smaafarmer i Vesten er det samme som at leve i en

gylden Regn af Statsunderstøttelser. Jord, Bygninger, Frugttræer, Maskiner, Frø, Gødning kan faas næsten blot ved at bede om det, og i store Strækninger af Irland er det nærved at være en plump og kummerlig Nøjsomhed, hvis man ikke modtager offentlig Støtte i en eller anden Form". — Kendsgerningen indrømmes til en vis Grad fra socialradikal Side, men den forsvares som velgrundet i Forholdene. En Befolkning, der er afmægtig af Savn, kan kun hjælpes ved at „mades med Ske".

Med dette Problem forholder det sig imidlertid paa samme Maade som med den nye Lagdeling indenfor Bondestanden; det er fælles for den moderne Kulturverden, ikke særlig engelsk-irsk. De sociale Problemer derimod, der stammede fra Sammenstødet mellem et stærkt og et svagt Land, mellem en indvandret Herskerklasse og en indfødt, undertrykt Almue, er nu i Hovedsagen løst — løst, som den tyske Nationaløkonom HERKNER har sagt „takket være den beundringsværdige socialreformatoriske Kraft, det engelske Folk og Englands Institutioner sidder inde med".

DET IRSKE SPROG

AF

HOLGER PEDERSEN

I EVROPAS MANGESTEMMIGE KOR GØR DET irske Sprog sig ikke stærkt gældende. Man kan være meget berejst uden at have hørt et Ord Irsk, meget belæst uden at have stødt paa en irsk Sætning. Et enkelt Slagord som *sinn féin* 'vi selv' eller *Éire go bráth* 'Irland til den yderste Dag' giver maaske den mere opmærksomme Avislæser et lille Vink om Sprogets Udseende; den mindre opmærksomme glider sandsynligvis hen derover og lever gladelig videre i den Forestilling, at Irsk er et Slags Engelsk.

Men Irsk er ligesaa forskelligt fra Engelsk som Fransk fra Dansk. En Englænder, som ikke har lært Sproget, vil ikke have lettere ved at forstaa Irsk end ved at forstaa Persisk. Nok sandt, at han kommer ulige lettere frem i Irland end i Persien; men det beror udelukkende paa, at Irerne har lært Engelsk. De har lært det saa grundigt, at den største Del af dem har glemt deres eget Sprog, og man skal helt ud i Landsbyerne i de vestligste Egne for at træffe Folk, der ikke kan gøre sig forstaaelige paa Engelsk.

Her i de vestlige Egne har Sproget fundet sit sidste Fristed, hvor det endnu lever paa Folkets Læber og allerede ved sin ydre Klang, ved sine dybe *a*-Lyd, sine kraftige *r*-Lyd, sit hyppige *ch* (som i Tysk) stikker stærkt af imod Engelsk. De Irer, som taler Sproget, kalder det *gælisk*. Det er Nutidens afslebne Udtale af det Navn, som for tusinde Aar siden lød *goidelisk*. Med dette samme Navn *gælisk* benævnes ogsaa det gamle Sprog paa Øen Man (hvor det nu er ifærd med at uddø)

og i det skotske Højland. Og Sproget har ikke blot samme Navn alle tre Steder, men det er ogsaa i Virkeligheden et og samme Sprog i forskellige Dialekter; med god Vilje er gensidig Forstaaelse meget vel mulig; men Sproget er blevet fikseret i tre forskellige Skriftsprogsformer, som ved deres indbyrdes afvigende Ortografi i høj Grad maskerer Ligheden. Man vil se det allerede af nedenstaaende lille Prøve paa irsk og skotsk Gælisk (Luk. XV 19: „Og jeg er ikke længer værd at kaldes din Søn; gør mig som en af dine Daglønnere"):

19 Agus ní fiú mé feasda
do ṁacsa do ġairm ḋíom:
déana mé mar áon dod
luċd ṫúarasdail.

19 Agus cha'n fhíu mi tuilleadh
gu'n goirte do mhacsa dhiom:
dean mi mar aon do d'luchd
tuarasdail.

Den allermest iøjnefaldende Forskel er her naturligvis den, at det skotske Gælisk skrives med det almindelige latinske Alfabet, medens Irsk skrives med en Afart deraf, som man naturligvis nu kalder irske Bogstaver. Men specielt irske er de egentlig ikke; de har i Middelalderen ligesaa vel været i Brug i England som i Irland, og blandt Filologer vil man som oftest høre denne Skriftform benævnet „den angelsaksiske Duktus". Denne „Duktus" (Penneføring) er iøvrigt saa lidet afvigende fra den sædvanlige Form af de latinske Bogstaver, at den Læser, der har Tid og Lyst dertil, uden synderligt Hovedbrud vil kunne udfinde Betydningen af alle de irske Bogstaver i ovenstaaende Sprogprøve (der forøvrigt indeholder hele Alfabetet med Undtagelse af *b*, *p* og *h*, hvis Form næsten ikke afviger fra den sædvanlige latinske Form; måske vil en og anden ogsaa savne *k* og *q;* men disse Bogstaver bruges slet ikke hverken i irsk eller skotsk Gælisk: man bruger overalt *c* for at betegne Lyden *k;* heller ikke *v*, *x*, *y*, *z* bruges, for slet ikke at tale om *æ* o. s. v.). Hvis man gør sig denne Ulejlighed, vil man snart se, at det meste af den skotske Tekst er ganske enslydende med den irske

(*agus* 'og', *fhiu* 'værd' *do mhac sa* 'din Søn' *mar aon do d'luchd tuarasdail* 'som en af dine Daglønnere'). Og man vil tillige blive klar over en ortografisk Forskel ud over selve Alfabetets Form: i Skotland tilføjer man et *h*, hvor man i Irland blot sætter en Prik over et Bogstav; derfor vil en skotsk gælisk Tekst altid vrimle af *bh, dh, ch, fh, gh, mh, ph, sh, th* (Irsk ser forøvrigt ganske ligesaadan ud, naar det en sjælden Gang trykkes med de rene latinske Bogstaver). Den virkelige Sprogforskel i de to Sprogprøver er derimod ganske minimal: et Par Ord har en lidt anden Form i den skotsk gæliske Tekst, Ordvalg og Konstruktion er en enkelt Gang faldet lidt forskelligt ud, og saa indeholder Teksten endelig et Ord, der godt kan bruges som Dialektkendetegn (ligesom *oui* og *oc* i Frankrig, eller *jeg* og *a* i Danmark): det er Ordet 'ikke': i Irland *ní*, i Skotland *cha*.

Et Forhold, som ikke blot de lærde har Rede paa, men som ogsaa ligger indenfor den irske Menigmands Rækkevidde, og som mangen irsk Sømand selv har kunnet iagttage, er det, at der i Wales og i det franske Landskab Bretagne tales Sprog, som er beslægtede med det gæliske Sprog i Irland, paa Man og i Skotland. Man maa dog ikke gøre sig overdrevne Forestillinger om dette Slægtskab. Hvis jeg her anførte, hvad der i Wales og Bretagne svarer til den ovenfor meddelte irske og skotsk-gæliske Sprogprøve, vilde den uforberedte Læser ikke kunne genkende et eneste Ord. Den, der i Forvejen véd, hvor Tampen brænder, vilde derimod nok kunne gøre et eller andet Fund; blandt andet vilde han maaske nok kunne grave Ordet *mab* 'Søn' frem, skønt det er ret godt skjult i Teksten, og vilde kunne præsentere os det til Sammenligning med det irske *mac*, som vi alle kender fra irske Navne, og som i de anførte Sprogprøver kun er skjult af *h*'et (eller Prikken over *m*) og af Sammenskrivningen med det følgende lille Ord. Men stort videre vilde han ikke naa. Forskellen mellem Sproget i Irland og i Wales er større

og dybere end Forskellen mellem Dansk og Tysk. Og ud over Wales og Bretagne kan det slet ikke nytte at spørge Menigmand om Irskens Slægtskab; her maa vi spørge Sprogvidenskaben.

Det er kun Sprogvidenskaben, der giver os en Fællesbenævnelse for Irsk eller Gælisk og Fættersprogene i Wales og Bretagne: keltiske Sprog. Og det er kun Sprogvidenskaben, der kan oplyse os om, at de keltiske Sprog i Oldtiden havde en langt større Udbredelse. De taltes i hele Irland og Storbritannien; og endnu mere udbredte var de paa Fastlandet. Her beherskede Kelterne for det første Størstedelen af Gallien (det nuværende Frankrig) med Undtagelse af Hjørnet mellem Floden Garonne og Pyrenæerne, hvor der boede et ganske fremmed Folk, Aquitanerne. Desuden spillede Kelterne en meget stor Rolle i Spanien, hvor den oprindelige Befolkning, Ibererne, Aquitanernes Stammefrænder, i stor Udstrækning havde maattet bøje sig under Kelternes Aag, uden dog at opgive deres Nationalitet. Og endelig strakte Kelternes (Gallernes) Boliger sig fra Gallien langt mod Øst gennem Donaulandene og Alpelandene. Hvor bredt Bæltet var, og hvor langt det strakte sig mod Øst, er vanskeligt at sige nøjagtigt, bl. a. ogsaa fordi Kelterne aabenbart ofte har skudt sig ind i andre Folks Omraade eller blot for en Tid har hersket over andre Folkeslag; men der findes keltiske Stednavne helt hen til det sorte Hav; østligst er vel Noviodunum („den ny By"), nu Isakča i Dobrudža, 100 Kilometer fra Donaus Udløb i det sorte Hav. Som bekendt havde Gallerne ogsaa banet sig Vej over Alperne og havde gjort sig til Herrer i det nordligste Italien, hvorfra de ved et Fremstød mod Syd i Aaret 390 f. Kr. endogsaa erobrede Rom; dette fik dog ingen varig Betydning, og det er kun i det vestlige Po-Land, at vi efter

Indskrifternes Vidnesbyrd kan antage en kompakt gallisk-talende Befolkning. Omkring Aar 280, omtrent 100 Aar efter Toget mod Rom, foretager Gallerne en Række Fremstød ned paa Balkanhalvøen; de truer Delphi, men har her Uheld, og i de nærmest følgende Aar vender de sig mod Lilleasien, hvor de tilsidst sætter sig fast i det Landskab, som efter dem fik Navnet Galatien. Galater var nemlig et af de Navne, hvormed Grækerne benævnede Fastlandskelterne, medens Romerne brugte Navnet Galler.

Det er denne vældige Udbredelse af keltiske Stammer, som i tidligere Tider — og tildels ogsaa i vore Dage — har fordrejet Hovedet paa mange Granskere og gjort dem til „Keltomaner", som vejrede keltisk Indflydelse overalt i Verden og gærne i de stærkt afslebne moderne keltiske Sprog vilde finde Nøglen til alle mulige sproglige Gaader. Dertil er disse Sprog dog ikke mere egnede end Jysk og Fynsk, og den metodiske Sprogforskning sætter sig ganske andre Opgaver med Hensyn til de keltiske Sprog. Den søger ikke efter Kelternes Spor der, hvor der aldrig har været Kelter; den har mere Lyst til at forfølge de virkelige Spor i tilbagegaaende Retning for at finde Kelternes oprindelige snævert begrænsede Hjem. Med nogen Sandsynlighed har man i den Henseende henvist til Landet mellem Rhinen, Main og Donau. I hvilke Træk Kelternes Udbredelse fra dette oprindelige Hjem er foregaaet, kan vi ikke sige med Sikkerhed. Kun en ringe Del af denne Udbredelse har fundet Sted i Historiens Lys; og dertil hører Udvandringen fra Fastlandet til Britannien og Irland ikke. Men Goidelisk (Irsk) maa under alle Omstændigheder meget tidligt have skilt sig ud fra de øvrige keltiske Dialekter, baade dem i Britannien og dem paa Fastlandet. Og da Udskillelsen maa have fundet

Sted i Goidelernes afsondrede Boliger, maa de meget tidligt (man gætter: før Aar 800 f. Kr.) have været tilstede her.

Klarere skimter vi, hvad der ligger endnu længere tilbage. Vi ved, at Kelterne hører til den store indoevropæiske Sprogæt, til den samme Æt, hvoraf det nuværende Evropas tre store Folkeafdelinger (de romanske Folk, de germanske Folk og Slaverne tilligemed Litavere og Letter) er fremgaaet, hvortil ogsaa Grækerne, Albaneserne og Armenierne hører, og hvis østligste Led er den i Tal med de tre store evropæiske Afdelinger jævnbyrdige indiske Sprogklasse i Forbindelse med de iranske Sprog. Denne Sprogæt havde i Oldtiden ganske vist ikke den kolossale Udbredelse, som den har faaet i den nyere Tid gennem Romaner, Germaner og Slaver; men til Gengæld ejede den en Række nu forsvundne Led, hvorom efterladte Sprogmindesmærker vidner i Italien, paa Balkanhalvøen, i Lilleasien, ja i det fjærne Øst-Turkestan. De indoevropæiske Sprog taltes i Oldtiden ikke som nu af Halvdelen af Jordens Befolkning, men de herskede dog over et ret imponerende Omraade, et noget bugtet Bælte, der strakte sig gennem Evropa og Forasien over 90 Længdegrader, næppe noget Sted bredere end 20 Breddegrader, men gennemgaaende smallere; et Bælte, der ikke blot mod Øst begyndte i det store Hav af ikke-indoevropæiske Folkeslag, men ogsaa mod Vest endte med en ikke-indoevropæisk Rand: Aquitanerne og Ibererne. I selve det indoevropæiske Bælte boede der et Par Steder ikke-indoevropæiske Folk (først og fremmest Etruskerne i Italien), men der var ikke saa iøjnefaldende Brud paa Sammenhængen som dem, de finske Folk (Magyarerne) og især de tyrkiske Folk nutildags frembringer.

Indenfor den indoevropæiske Sprogæt stemmer Keltisk ganske særligt overens med den italiske Sprogklasse (Latin); disse to Sprogklasser har flere Ejendom-

meligheder tilfælles, som ikke kendes i de andre Sprogklasser. Man tør anse det for sikkert, at de efter at have skilt sig ud fra det indoevropæiske Grundsprog har gennemlevet en Fællesperiode. Men hvor og hvornaar dette Fællesskab har fundet Sted, derom vil man nutildags udtale sig med mindre Sikkerhed end for blot 10 Aar siden. Den nyeste Tids Indskrift- og Haandskriftfund i Asien har nemlig givet os adskilligt at tænke paa og har været egnede til at vække nogen Tvivl om, hvorvidt Spaltningen af den indoevropæiske Sprogæt i Dialekter og Sprog er foregaaet saa jævnt og uden voldsomme Brud, som man tidligere kunde være tilbøjelig til at antage. Vi staar bl. a. overfor den mærkelige Kendsgærning, at et nu uddødt indoevropæisk Sprog (Tokharisk), som har været talt i visse Egne af Øst-Turkestan (omkring Byerne Kuča og Karašar) rimeligvis lige til op imod Aar 1000 efter Kristus, men som først den allernyeste Tids Fund og Undersøgelser har gjort os bekendt med, opviser i det mindste en Del af de for Keltisk og Italisk fælles Ejendommeligheder og altsaa maa have været med i den fælles Udvikling, som Keltisk og Italisk har gennemgaaet. Et saadant Fællesskab mellem det vestligste og det østligste indoevropæiske Sprog (Keltisk og Tokharisk) er selvfølgelig ikke forklarligt uden Antagelsen af Vandringer og Sprængninger indenfor det indoevropæiske Omraade, og det er ikke givet, at man vil kunne holde sig til den tilsyneladende simpleste Hypotese, der kun lader Tokharerne, ikke de andre Deltagere i Fællesskabet, vandre og sprænges løs fra deres oprindelige Sammenhæng.

Det var i det væsentlige i forhistorisk Tid, at keltisk Magt og keltisk Sprog udbredte sig. I den historiske Tid har de keltiske Sprog været i stadig Tilbagegang.

Allerede inden Oldtidens Slutning gik det keltiske Sprog paa Fastlandet tilgrunde. Sproget synes at have holdt sig omtrent lige længe i Galatien og Gallien. Begge Steder har det tidligt faaet et Knæk. Galaterne ophører i Løbet af det 1. Aarhundrede efter Kr. at bruge keltiske Personnavne; men Rester af Sproget maa dog have levet meget længer. Den græske Forfatter LUKIAN (2. Aarh. e. Kr.) fortæller en Historie om en Spaamand Aleksandros i en By ved det sorte Hav, hvem det galatiske Sprog undertiden bragte i Knibe. Han udgav sig nemlig for at kunne læse Tanker; man stillede Spørgsmaal til ham paa forseglede Tavler, som han leverede tilbage med tilsyneladende ubrudt Segl tilligemed et Svar paa en anden Tavle. Han havde paa en behændig Maade aabnet Tavlerne, uden at der kunde ses Spor deraf. Men hvis Spørgsmaalet var paa Syrisk eller Keltisk, vidste han intet andet Raad end at lade en lang Tid hengaa mellem Spørgsmaal og Svar for imidlertid at faa det uforstaaelige Sprog tydet. Og Kirkefaderen HIERONYMUS (331—420 e. Kr.), som havde opholdt sig baade i Trier og i Byen Ancyra i Galatien, angiver, at Galaterne ved Siden af det græske Sprog, som var det almindelige Sprog i hele Orienten, ogsaa talte et eget Sprog, der var næsten det samme som Sproget i Trier. Men Sproget har den Gang sikkert baade i Trier og i Ancyra sunget paa sit sidste Vers, og maaske har det kun været ynkelige Rester, Hieronymus har stiftet Bekendtskab med, nogle Stumper, som endnu huskedes, efter at Sproget var ophørt at tales.

Der er noget meget mærkeligt i den Hurtighed, hvormed Gallerne opgav deres Sprog. Det er en stærk Modsætning til den Sejhed, hvormed de ikke-indoevropæiske Folk Aquitanerne og Ibererne til den Dag idag har holdt fast ved deres Sprog (Baskisk). Om Grunden er at søge i et psykologisk Træk hos Gallerne eller i et eller andet ydre Forhold, er det ørkesløst at

spekulere over; men Følgen er for os den, at vi nu ikke ved andet om Gallisk, end hvad vi kan slutte af Navne og Glosser hos græske og romerske Forfattere eller uddrage af de faa eksisterende galliske Indskrifter.

Andre Vilkaar end paa Fastlandet havde Kelterne i Britannien. De mistede ikke deres nationale Sprog under Roms Herredømme. De optog en ret betydelig Mængde latinske Laaneord (som forøvrigt i stort Omfang vandrede videre til Irerne, skønt disse aldrig har været under romersk Herredømme), men det keltiske Sprogs Kraft mindskedes ikke. Saaledes var Britannierne endogsaa i Stand til at skænke en Del af det latiniserede Gallien en ny keltisk-talende Befolkning. Fra det 4. Aarh. e. Kr. af foregik der en Indvandring fra det sydlige Britannien (især Cornwall) til det gamle galliske Landskab Aremorica, som derved helt antog britannisk Sprog og fik det Navn, som det nu bærer: Bretagne. Dette er et Forhold, som fortjener at fremhæves med et vist Eftertryk for at forebygge den falske Forestilling, at det keltiske Sprog, der nutildags tales i Bretagne, skulde være en Rest af de gamle Gallers Tungemaal. Men samtidig med, at denne Udvandring foregik, fik det britanniske Sprog i selve Storbritannien nye Konkurrenter. Irerne eller Skotterne (*Scottus* betyder fra først af simpelthen 'Irlænder') satte sig fast i Øens nordligste Del, og den gamle britanniske Befolkning, Pikterne, som boede her, opgav efterhaanden sit Sprog; Landet blev til *Scotia*, *Skotland*. Det er nu kun Stednavne, der minder om den gamle britanniske Befolkning (saaledes f. Eks. *Aberdeen* og de andre Stednavne, der er sammensatte med *aber* 'Flodmunding'; det tilsvarende gæliske Ord er *inver*, f. Eks. i *Inverness*). Af Pikternes Sprog er intet andet overleveret end nogle Glosser, der oplyser saa lidt, at enkelte Forskere endogsaa har villet nægte Pikternes britanniske Nationalitet og erklære dem for et helt fremmed, ikke-indoevropæisk Folk (sikkert ganske med Urette).

En endnu større Tilbagegang for det britanniske Sprog bevirkede Anglernes og Saksernes Indvandring, der gjorde det sydlige Britannien til *England.* Det blev kun i Wales og i Cornwall, at det gamle keltiske Sprog endnu holdt sig. Det er altsaa fra Wales og Cornwall og Bretagne, at vi kender Britannisk. Vore Kilder begynder omkring Aar 800; men det britanniske Indhold i de ældste Haandskrifter er meget magert: det er mest Glosser skrevne mellem Linjerne i forskellige latinske Værker. Dialekterne i de tre britanniske Lande lignede den Gang endnu hinanden saa meget, at Sprogforskerne en Tidlang slet ikke kunde holde dem ude fra hinanden. Først fra Aar 1100 har vi sammenhængende britanniske Haandskrifter, og fra nu af er der en meget stor Forskel mellem de tre Lande, baade med Hensyn til Sprogets Udseende og med Hensyn til det litterære Liv. Det er Wales, som fra dette Tidspunkt af og lige til den Dag idag har været Nummer et. Fra Wales har vi en Række Middelalder-Haandskrifter med ældgamle Digte, Ridderromaner (Kong Arthurs Sagnkreds) og Lovsamlinger, og Wales har bestandig siden den Tid haft en blomstrende Litteratur. Skønt den walisisk-talende Befolkning ikke udgør meget over en Million, omfatter den moderne walisiske („kymriske") Litteratur dog alle Sider af det praktiske, skønlitterære og videnskabelige Liv i samme Omfang som hos andre smaa Kulturnationer. Hvor udbredt end Kendskabet til Engelsk er i Wales, er dog al Tale om, at det nationale Sprog skulde uddø, indtil videre en fuldstændig Absurditet.

En helt anden Rolle har Cornwall spillet. Det er sent og svagt repræsenteret i Litteraturen (nogle religiøse Dramaer fra det 14. og 15. Aarh. er det eneste nævneværdige), og Sproget uddøde i Løbet af det 18. Aarh. En gammel Kone DOLLY PENTREATH, som døde 1777 i en Alder af 102 Aar, var den sidste Person, som talte Cornisk. Dog har man endnu i det 19. Aarh. fundet en

Mand, som kunde Fadervor og noget af Trosbekendelsen paa Cornisk.

Betydelig bedre staar det til i Bretagne. Den ældre Litteratur er om ikke indholdsrigere, saa dog omfangsrigere end den corniske. Sproget tales den Dag idag af over en Million Mennesker, og Landet udmærker sig ved sine smukke Folkesange. Der udfoldes ogsaa ihærdige litterære Bestræbelser, som dog ikke naar synderligt ud over religiøs Litteratur, Aviser og Folkelæsning og næppe nogensinde vil kunne naa ud derover, da man har hele fire forskellige Skriftsprog (efter de 4 Bispedømmer: Tréguier, St. Pol de Léon, Cornouaille [Quimper] og Vannes). Det er absolut for meget af det gode.

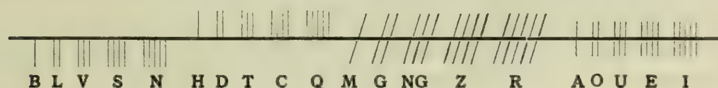
I Modsætning ikke blot til Fastlandet, men ogsaa til Britannien, var Irland igennem lange Tider det Sted, hvor keltisk Sprog holdt sig uforstyrret. Romerværldet naaede ikke med sine Vaaben den grønne Ø, men dens lærelystne Indbyggere fik Lov til frit og selvstændigt at tilegne sig den romerske Kultur. De vedblev at tale Irsk, men berigede Sproget med Laan fra Latin. De optog Kristendommen og den klassiske Dannelse og blev ivrige Apostle for begge; i de irske Klostre dyrkedes Græsk paa en Tid, da dette Studium var i Forfald paa Fastlandet. Fra Aar 600 til Aar 900 er Irerne den klassiske Lærdoms Repræsentanter i hele Frankerriget, baade hos de romanske og hos de germanske Folk, og talrige irske Klostre grundlægges paa Fastlandet. Bevægelsen naar til saa fjærne Punkter som St. Gallen i de schweiziske Alper og Bobbio ved Apenninernes nordlige Fod, der begge blev til berømte Midtpunkter for Dannelse. En tung Tid brød ind over Irland med Vikingernes Anfald; men de „hvide og sorte Hedninger" (Nordmænd og Danske), Mændene fra Lochlann (hvad nu end dette Navn oprindelig betyder) var ikke istand til at øve nogen Indflydelse paa Sprogforholdene. Deres eneste Spor er nogle nordiske Laaneord i Irsk; selv blev de efter Bosættelsen i Irland hurtigt sprogligt

assimilerede med Irerne. Ikke anderledes gik det de engelske Erobrere i Irland fra 1170 til Dronning ELISABETHs og CROMWELLs Dage. Og al den Haardhed, der fra nu af brød løs over Irland fra engelsk Side, indtil det i Slutningen af det 18. Aarh. igen begyndte at dages, formaaede kun at ødelægge den højere Dannelse og det videnskabelige Liv i Irland, men ikke at udrydde Folkesproget. Endnu i Begyndelsen af det 19. Aarh. taltes Irsk af de fire Femtedele af Irlands Indbyggere. Om end Hovedstaden Dublin var engelsk-talende, var det gamle Sprogs Stilling saaledes ikke ugunstigere i Irland end i Wales og ikke ugunstigere end f. Eks. det slaviske Sprogs Stilling overfor Tysk i Bøhmen paa samme Tid. Men medens det 19. Aarh. bragte national og sproglig Genfødelse ikke blot i Bøhmen, men ogsaa i Wales, bragte det i Irland en saa rivende Tilbagegang for det irske Sprog, at man nu maa være meget sangvinsk for at kunne tro paa dets Fremtid. Det tales, som ovenfor fremhævet, nu kun i de vestligste Egne af Landet og kun af lidt over $1/2$ Million Mennesker. De mange irsk-talende Irer i Amerika kan ikke lægge noget Lod i Vægtskaalen; Forbindelsen med skotsk Gælisk (der iøvrigt ogsaa er i Tilbagegang og kun tales af $1/4$ Million) lader sig ikke mere genoprette. Irsk er ikke længer noget nationalt Enhedsmærke for den irske Nation, hvis overvejende Flertal trods al Modsætning til England er engelsk-talende. Den nyeste Tids ihærdige Bestræbelser for Sprogets Bevarelse og for Udbredelsen af Færdigheden i at læse og skrive Sproget, vil under disse Omstændigheder næppe kunne vende Strømmen.

Det er en meget kompliceret Opgave at udrede, hvad der har bevirket denne pludselige og rivende Tilbagegang. Skolernes Tvang alene kan ikke forklare Sagen, selv om den lige til Midten af det 19. Aarh. har brugt meget raffinerede og brutale Midler. Thi de samme Midler til at fremme Kundskaben i Engelsk har ogsaa været anvendt i Wales uden at hidføre Nationalsprogets

Undergang. Vigtigere er det vistnok, at baade den katolske Gejstlighed og Irernes politiske Førere lige fra DANIEL O'CONNELL af har set deres Regning ved at benytte det engelske Sprog som Virkemiddel. Og megen Skyld har den store Udvandring til Amerika, som begyndte under Hungersnøden 1845—46. Den berøvede ikke blot Irland 2½ Million irsktalende Indbyggere, men har vistnok ogsaa virket indirekte. Da nemlig Færdigheden i at skrive Irsk i Regelen manglede ogsaa hos den irsktalende Befolkning, blev Engelsk det Middel, hvorved Frænder paa begge Sider af Atlanterhavet stod i Forbindelse med hinanden, og Forældre begyndte at tale Engelsk til deres Børn for at være vis paa at have et Meddelelsesmiddel i Tilfælde af Adskillelse.

Det irske Sprog, der saaledes nu synes at kæmpe sin Dødskamp, har en meget lang Historie at se tilbage paa. Det træder os først imøde fra det 4. Aarh. e. Kr. af i en Række Indskrifter med et meget ejendommeligt Alfabet, Ogam-Alfabetet, der ser saaledes ud:

Som man ser, er alle Tegnene opløst i lutter parallele Streger; de indhuggedes paa den ene eller den anden Side eller paa begge Sider af Hjørnet af en opretstaaende Sten (Stenens Kant er her antydet af den vandrette Linje). At dette Alfabet ikke er en fri Opfindelse, men en Omdannelse af det latinske Alfabet, fremgaar af en Række Kendetegn. Paa Grund af denne Oprindelse har A faaet den første Plads blandt Selvlydene, B den første Plads blandt Medlydene. Alfabetet er meget upraktisk, og man tør vistnok sige, at kun Irernes Smag

for det bizarre har kunnet bringe en saadan Skrift i Anvendelse. Men i Anvendelse har den været overalt, hvor Irerne i denne Periode havde fast Fod, baade i Irland selv og i Skotland og i Wales og Cornwall (hvor der ogsaa paa denne Tid boede irske Udvandrere, der dog ikke kom til at spille den Rolle som i Skotland, men efterhaanden gik op i den britanniske Befolkning). Man gætter dog let, at Indskrifterne med denne Skrift ikke er udførlige; de indeholder som oftest ikke meget mere end en Personbetegnelse i Ejeform: „N.N.'s (Sten)". Men de kan dog lære os meget. Det hyppigt forekommende MAQI (Ejeform af Ordet 'Søn') er ret vel egnet til Eksempel paa Sprogets ældgamle Præg; det kaster Lys baade paa det senere irske *mac* og paa det oldbritanniske *map* (i de yngre former af de britanniske Sprog *mab*) 'Søn': *q* er i Britannisk (og ganske ligesaa i Gallisk) blevet til *p*, men Irsk bevarer i sin ældste Form den oprindelige Lyd. Ogamskriften gik aldrig i Glemme i Irland; den omtales hyppigt i den middelalderlige Sagalitteratur, dels som den Skrift, der bruges paa Heltenes Gravstene, dels som et Tryllemiddel, ofte indskaaret i Træ. Saaledes hører vi om Helten Cuchulinn, at han en Gang skulde forsvare et Vadested mod en hel Hær. Samtidig havde han imidlertid lovet at komme til et Stævnemøde med en ung Kvinde. For at kunne forlade sin Post gaar han ind i Skoven, hugger med ét Hug en Eg om og bøjer den med én Haand, én Fod og ét Øje sammen til en Ring, hvorpaa han skriver en Ogamindskrift. Ringen lægger han omkring en Stensøjle, hvorefter han gaar til sit Stævnemøde. Imidlertid rykker den fjendtlige Hær frem og opdager Ringen med Ogamindskriften. Kong Ailill tager Ringen og rækker den til den ansete Høvding Fergus, der ogsaa viser sig istand til at tyde Ringens Hemmelighed *(rún)*. Der staar paa Ringen et Forbud mod at drage forbi den Dag, med mindre nogen i Hæren ligeledes med én Haand, én Fod, ét Øje kan lave en tilsvarende Ring. Overtrædes For-

budet, vil Cuchulinn, selv om han skulde være under Jorden eller spærret inde i en Borg, komme over Hæren med Drab og Blodsudgydelse. Kong Ailill vover ikke at trodse Ogam-Ringen, men lader Hæren slaa ind paa en anden Vej. Denne Fortælling staar i et irsk Haandskrift fra det 12. Aarhundrede. En hel Afhandling om Ogamindskriften findes i et irsk Haandskrift fra det 15. Aarh.

Den litterære Overlevering paa Irsk begynder med det 8. Aarh. Den bestaar i Begyndelsen mest af Glosser og længere Forklaringer paa Irsk mellem Linjerne i latinske Haandskrifter af bibelsk eller verdsligt Indhold. De fleste af Haandskrifterne er fundne paa Fastlandet; de tre berømteste stammer fra Würzburg, Milano (oprindelig Bobbio), St. Gallen. De er paa mange Maader interessante som Vidnesbyrd om irsk Lærdom i den tidlige Middelalder, men den største Betydning har de for Sprogforskerne paa Grund af deres gamle Sprogform, der langt overtræffer de samtidige britanniske Haandskrifter.

Fra Aar 1100 af har vi i selve Irland en Fylde af gamle Haandskrifter, der foruden Æmner af mere fællesevropæisk Karakter indeholder en overordentlig rig og ejendommelig Litteratur af Heltesagn, affattede i Prosa blandet med Vers ligesom de oldnordiske Sagaer. Fortællingerne drejer sig i de ældste Haandskrifter om en Sagnkreds, hvis Midtpunkt er den med mange barokke Træk og ægte irske Overdrivelser skildrede Helt Cuchulinn, og indeholder en Mængde ældgamle Minder. Langt sjældnere møder vi i de ældste Haandskrifter den yngre irske Sagnkreds, hvis Hovedhelte er Finn, hans Søn Ossin og dennes Søn Oscar. Sproget befinder sig allerede ved Aar 1100 i en Overgangsperiode, og Ortografien er derfor usikker og vaklende. Den bliver først igen fast i den moderne Periode. Men idet Ortografien ogsaa i sin moderne Form stadigvæk bygger paa den oldirske Skrivemaade, har den antaget et Udseende,

som afviger meget stærkt fra den umiddelbare Gengivelse af Udtalen. Der anvendes en Mængde Selvlydstegn, og Medlydstegnene er ofte stumme eller har en anden Udtale end den, man maatte vente. Utvivlsomt er denne indviklede Retskrivning en stor Hindring for Menigmands Skrivefærdighed; men en Retskrivnings-Reform er næsten umulig. Thi paa Grund af Sprogets Vanskæbne i de sidste Aarhundreder har der ikke kunnet uddanne sig et fælles-irsk dannet Talesprog; hver Egn udtaler paa sin Maade, og den eneste virkelige Enhed er den overleverede skrevne Form af Sproget. Ændrer man den, volder man Forvirring; den Reform, som kunde passe for én Egns Udtale, kan let være stik imod en anden Egns Udtale.

En Ejendommelighed, som Irsk har tilfælles med de britanniske Sprog, er den Sejhed, hvormed det gennem Aarhundreder og Aartusinder har holdt fast ved de smaa Nuancer i Udtalen, som gærne fremkommer ved samme Ord i forskellige Forbindelser. I de fleste andre Sprog udjævnes disse Nuancer, førend de for Alvor bliver følelige, men i Irsk har de faaet Lov til at vokse uforstyrret. Det hedder saaledes *ceann* 'Hoved' og *a ceann* 'hendes Hoved', men *a cheann* 'hans Hoved' og *a gceann* 'deres Hoved' (*gc* udtales som *g*); og hvorfor? Fordi *a* 'hendes', *a* 'hans' og *a* 'deres' for et Par Tusinde Aar siden endte paa forskellige Lyd. Paa samme Maade varierer saa at sige alle Ord i Sproget efter den forskellige Forbindelse og fortæller Forskeren Frasagn om fjærne Tider.

Ogsaa paa mangfoldige andre Maader er det irske Sprog interessant for Sprogvidenskaben, og saa meget er sikkert, at selv om det ejendommelige Aandsliv, som gennem halvandet Aartusende har talt til Verden med

den gæliske Tunge, bliver nødt til at skabe sig et nyt Udtryksmiddel, selv om den halve Million, for hvem Irsken endnu er Hjærtesproget, smuldrer hen, og den Dag maaske kommer, da man noterer den sidste irsktalende Persons Død, saa vil det gamle Sprog dog bestandig vedblive at være den grønne Øs Stolthed og den evropæiske Videnskabs Kærlighed.

TO ENGLÆNDERE I IRLAND

AF

NIELS MØLLER

I

VIL MAN TRÆFFE DEN YPPERSTE REPRÆsentant for den engelske renæssancedigtning, skal man ikke søge Shakespeare, som „ikke hørte til én alder, men til alle tider", men gå til EDMUND SPENSER. I hans vældig anlagte, aldrig fuldendte heltedigt *„The Faerie queen"* som i hans mindre arbejder mødes de forskellige strømninger, der danner den elisabethanske renæssanceånd: den hellenske og latinske litteratur, middelalderens digtning og lærdom, hjemlige oplevelser og formål, bibelen og de italienske poeter, den nye tids dristige fremhigen og menneske-tillid. De samles hos ham i en rank og vindende personlighed og får udtryk i en kunst, der er sindrig og kan være sær, men henriver ved sin overdådige poesi. Spenser dyrker skønheden, med umiddelbar naturglæde og med platonsk glød; hans vers er som et mægtigt tog af bløde og farverige billedsyn, bårne af fortryllende musik. Men også af stærk etos. Der er en frisk luft af kraftig moralsk manddom over Spenser; hans store digt har til æmne at vise dyderne og fører deres forkæmpere gennem livets fristelser og fald og sejre; han vil ægge sine landsmænd til at blive dydens riddere, ægte gentlemen i virksom færd.

Da Spenser i sin ungdom havde vundet navn som „den nye digter" ved sin „Hyrdekalender", men trængte hårdt til jordisk mammon, fik han plads som sekretær hos ARTHUR, lord GREY DE WILTON, der skulde være statholder i Irland, og her kom han til at leve sin meste

tid, til oprøret i oktbr. 1598 drev ham fra hus og hjem og han i januar 1599 døde i London.

Lord Grey landede i Irland i avgust 1580; han blev kaldt tilbage i 1582; han var altså kun statholder et par år, men efterlod sig endda ry for at have været en af de hårdeste og blodigste engelske styrere i Irland.

Det kan da undre at se Spenser tage ham varmt i forsvar, ikke mens han var i hans tjeneste, men efterat Grey var faldet i unåde og efterat han var død (i 1593). I „Faerie Queen's" 5. bog „The legend of justice" er retfærds-ridderen Artegall tydelig ment som Lord Grey. Og på prosa lovpriser han ham stærkt som en „vis lods" og klager over, at den gode Lord fik navn af at være en blodig mand, skøndt han var særdeles blid, venlig og kærlig og mådeholden af natur; men forholdene tvang ham til den hårdhed og forvandlede næsten hans naturlige hang.

En af de gærninger, Grey måtte høre ilde for, exekutionen i Smerwick, vedkom i og for sig ikke Irerne. Nogle spansk-irske tropper var landede for at hjælpe Irernes oprør; de blev indesluttede i Smerwick, hvor de ikke kunde holde sig. De bad om lov til at drage bort, eller at deres liv i hvert fald måtte blive sparet „efter krigens skik og folkeretten", men fik nej: de kunde ikke fremvise brev på, at de var i nogen fyrstes tjeneste; de var altså ikke at betragte som lovlig krigsførende soldater, men som private fribyttere. De måtte overgive sig på nåde og unåde; der blev ikke stillet dem nogen nåde i udsigt, og de fik ingen; på nogle få undtagelser nær blev de huggede ned. Det var hårdt, men forsvarligt; og det er urimeligt her at tale om en massakre på skikkelige *(unoffending)* folk — de havde den bedste vilje til at gøre Englænderne skade —, eller at skylde Grey for ordbrud: han havde ikke givet dem noget løfte om skånsel, tværtimod.

Men at han fór grumt frem mod Irerne er visst nok. Irland var i vildt oprør og anarki, da han kom derover;

snart efter led Englænderne et svært nederlag i bagholdet ved Glenmalure, og han måtte spænde al sin kraft for at få bugt med oprøret. Midlet var for ham, som for de fleste Englændere, der da måtte gennem det irske tjørnekrat, at slå ned uden skånsel. Det gjorde han og særlig i Munster på en måde, der vakte rædsel i England, så han blev kaldt hjem.

Det var endda ikke så meget ved at dræbe dem med våben, som ved at jage folket fra sted til sted og hærge landet, så de ikke kunde få føde. Resultatet har Spenser selv skildret: „skøndt Munster var et rigt land, fuldt af korn og kvæg, så man skulde have tænkt, de kunde have gjort modstand længe, blev de dog inden 1½ år bragt til en sådan elendighed, at et stenhjærte vilde have ynkedes derover. Ud af hver krog af skovene og dalene kom de krybende frem på deres hænder, for deres ben kunde ikke bære dem; de så' ud som skeletter; de talte som genfærd, der råbte ud af deres grave; de spiste døde dyr, lykkelige, når de kunde finde dem, ja snart efter åd de hinanden, så de holdt sig ikke fra at krasse selve ligene ud af deres grave; og hvis de fandt et sted med vandkarse eller kløver, flokkedes de dertil som til en fest, så længe det varede".

Al den elendighed var de *irske* krigere dog godt nok med at lave: „de sparer intet, men hærger og ødelægger alt, de træffer på, enten det er deres venners gods eller deres fjenders. Og om det hændes, at de får aldrig så stort et bytte, ødelægger og fortærer de det i et øjeblik; de glæder sig naturlig ved rov, selv om det ikke bringer dem selv nogen nytte. Og hvad de lævner, plyndrer og hærger soldaterne, når de kommer, så at der ved gensidig virksomhed snart intet er tilbage".

Når man vil forstå, at Spenser, trods disse oplevelser, kunde hylde Grey så varmt, må man se, hvordan de forhold var, som Spenser fandt i Irland. Han har gjort rede for dem i sin bog *A view of the state of Ireland*, som han efterlod i manuscript.

Landet selv syntes han godt om; det var meget smukt og udstyret af naturen, så det kunde blive givtigt og rigt; klimaet mildt og godt, om end noget fugtigt. Men tilstandene derovre var elendige og Irerne rene barbarer. Spenser søger med en hel del lærdom at vise, at Irerne stammer fra Skytherne, og han finder, at de i deres skikke og indretninger stadig står på et primitivt skythisk standpunkt. Deres samfundsforhold havde i hvert fald i meget et ældgammelt præg. Irerne på den tid kunde dårlig kaldes en nation. Den statsmæssige organisation, hvortil de knyttedes, var klanen eller *septen*. Den var både sejg og løs, folkelig og enevældig. Der holdtes hyppig folkemøder på høje, hvor sager eller tvistigheder mellem bylag og bylag eller mellem enkelte personer drøftedes, men også mere lønlige og krigerske planer. Høvdingene valgtes af folket. „Når en høvding er død, kommer de sammen på et bestemt sted og vælger en anden, for det meste ikke en af hans sønner, men den ældste og dygtigste, der er nærmest i slægt med ham, som hans nærmeste broder eller fætter. Derpå vælges den, der er nærmest i slægt til at være høvdingens *tanist* eller efterfølger, hvis han lever sålænge". Valget stadfæstes med endel gamle ceremonier. Når høvdingen er valgt, har han magten og stammen følger ham lydig. Der sikres ham og tanisten jord og indtægter. Irerne har deres egen lov, som kaldes *Brehon*-loven. „Det er uskrevne retsregler, som overgives ved tradition fra den ene til den anden; den synes tit at lægge megen billighed for dagen, ved at fastslå hvad der er ret mellem parterne; men i mange ting strider den ganske både mod guds og menneskenes love". Spenser er således meget forarget over, at i tilfælde af mord lader dommeren, *brehon*'en, morderen slippe med at betale en bøde til den myrdedes slægt eller venner og en endnu større bøde til klanhøvdingen og dommeren selv.

Irerne lever mest af kvægavl, og står endnu nomadelivet nær. Deres vedtægter fremmer heller ikke fast

bosættelse. Jordeje anerkendes ikke, kun brug for livstid. Fæstebønderne får kun jord i fæste på højst ét år, og hverken de eller godsherren ønsker det anderledes. For herren plejer at udpine bønderne på det skammeligste og kræver afgifter af dem, som han har lyst, udover hvad der er vedtaget mellem dem. Bønderne ønsker derfor ikke at binde sig for længere tid; ved at det stadig står dem frit at gå deres vej, mener de, at de kan holde herren noget i tømme. Og herren vil ikke have længere kontrakter, fordi „han daglig venter omskiftelse og forandring og svæver i forventning om en ny verden".

Det meste arbejde gøres af kvinderne; de må sørge for alting både i huset og på markerne. Mændene lader ofte hånt om arbejde, navnlig de, der er *gentlemen*, „og næsten alle Irer praler af at være gentlemen, for dersom de kan vise, at de stammer fra en klanhøvding, hvad de fleste kan ved deres barders hjælp, regner de sig for gentlemen og foragter strængt arbejde, som de siger passer sig for bønder, men bliver hestedrenge eller soldater-tjenere og vænner sig til våbenbrug og til det adelige tyve-håndværk. Virkelige gentlemens yngre sønner plejer, såsnart de kan bruge deres våben, at samle 3—4 løsgængere om sig og farte om i landet og øve ondt; så får de ry som dygtige folk, der har mod i sig, og andre unge mennesker flokkes om dem, så de kan lave åbent oprør. Ligeså stormændenes uægte sønner, og fædrene bruger dem og deres skarer lønlig til at skade deres fjender, plyndre deres naboer, pine og kue deres egne fribønder, når de ikke vil føje sig efter deres vilje".

Landet vrimler da af løsgængere og kvægtyve, og nomadelivet er dem til god nytte. Kvæget drives i hjorde på bjærgene og ødeland, og der finder disse gavtyve tilhold og værn; dertil kan de bringe det kvæg, de stjæler. Selve hyrderne på disse steder barbariseres, lever som de lyster, øver hvad ondskab de vil, stjæler

og myrder. Herregårdene er samlingssteder for alskens omstrejfere. Der kommer barderne, som holdes højt i agt; deres vers synges ved fester og møder af visse andre personer, hvis hverv det er, og som også lønnes rigt og nyder stor anseelse. Spenser har ladet nogle af disse barders digte oversætte for sig, og indrømmer, at der var fantasi og god naturpoesi i dem; men disse gode gaver misbrugtes til at prise ondskab og last. Barderne lærte ikke ungdommen ære og dyd; men „hvem de finder mest tøjlesløs i sit liv, dristigst og mest lovløs i dåd, farligst og mest forvoven i al slags ulydighed og oprørsk hang, ham forherliger de i deres vers, ham priser de for folket, ham fremhæver de som et exempel for de unge mænd". Til herregårdene søger endvidere *carrows*, spillefugle, der øder hvad de vinder og betaler deres tab ved tyveri, og spasmagere, som også er tyve og slyngler; de er tillige nyhedskræmmere og derfor altid velkomne, for Irerne er stedse ivrige efter at spørge nyt. Så er der endelig krigsmændene, *kerns* og *gallo-glasses*. De er meget kække og dristige, hærdede overfor kulde, sult og møje, stærke og hurtige, årvågne og varsomme, dødsforagtende. Men i kamptider bær de sig dyrisk og barbarisk ad; de plyndrer ven som fjende; de stjæler; de er grusomme og blodige, hævngerrige, glæder sig ved at slå ihjæl; de er tøjlesløse, sværger og bander, voldtager kvinder og myrder børn.

Der er rigelig brug for dem. Sværdet er aldrig ude af Irernes hånd, sålænge de har kræfter til at bære det og ikke er bleven udasede af kampen. De er utæmmelige og stædige og ligger altid i indbyrdes krig.

Deres udrustning og krigsførelse finder Spenser meget skythisk; de har brede sværd, små buer og korte pile, lange brede skjolde, tit kun af flettede vidjer; de menige folk bruger iøvrigt ingen dækvåben, ikke engang på hovedet, det værnes af deres *glib*, en tyk vild hårdusk, som hænger ned over deres øjne. De drager ikke frem i orden, men i forvirrede hobe, der løber vildt ind på

fjenderne med våbenlarm og hyl. Bliver de slåede, stimer de let fra hinanden og gemmer sig i skove og udørkener, hvor det er vanskeligt at få fat på dem. Det samme gælder de omstrejfende tyve og banditer. Spenser er meget arg på de lange kapper, Irerne klæder sig i. Kappen er vel egnet til at være den fredløses hus, oprørerens seng, tyvens skjul. Når den fredløse vandrer om i øde egne, huser den ham for regn og blæst og kulde. Om sommeren bær han den løs, om vinteren hyller han den tæt om sig. Når oprøreren flygter for sin fjende og lurer i de tykke skove og snævre stræder og venter på sin fordel, er den hans seng. Skoven er hans hus mod alt vejr, og kappen hans sovested; han svøber den om sig og dækker sig mod myggene, som i det land plager de nøgne oprørere, mens de gemmer sig i skoven, og sårer dem mere end deres fjenders sværd eller spyd, som sjældent kan komme dem nær. Når de er i knibe i kamp, tjener den dem til skjold, viklet om den venstre arm, for den er ikke let at hugge igennem. Den er nem at bære, nem at kaste bort, og da de ellers gærne er nøgne, er den deres alt i alt. Den synes særlig opfundet for tyvene, som kan gemme deres stjålne gods under den, og kommer de gennem en by, trækker de den over deres hoved, så ingen kan kende dem. Og et sværd eller en pistol kan også let skjules under den. Kvinden bær den ligeledes; de omstrejfende løse kvindfolk, *mona-shul*, går om sommeren kun i deres særk og kappe; under den dølger de deres skam; i den svøber de deres unger. Og andre brave kvinder kan man se ligge og sove i dem eller lyske sig i solskinnet. Hårdusken, *glib*en, er også af det onde. Når tyven er i lovens fare, skær han enten sin glib af, så han bliver ganske ukendelig, eller han trækker den langt ned over sine øjne, så det bliver meget svært at skælne hans tyve-fjæs.

Alle disse forhold gør livet surt nok for Irerne indbyrdes, men endnu værre er Englænderne stedt overfor

dem. Det er ligeså vanskeligt for dem at få tag i Irerne som at holde en ål ved halen. Englænderne havde indført deres *common-law* i Irland. Det var en fejl, mener Spenser; lovene bør tilpasses efter det folks sæder og forhold, som de skal gælde, og ikke pålægges efter en abstrakt retsregel. Om en lov er retfærdig, må afgøres under hensyn til de onder, den skal hæmme, og til statens sikkerhed. Den engelske lov passer ikke for Irland. Jurysystemet f. ex. I Irland bliver de fleste nævninger naturligvis Irer; når der nu er en sag mellem en Englænder og en Irlænder eller mellem regeringen og en Irlænder, så er det på forhånd givet, at Irlænderen vil vinde. At juryen derved går mod sin ed, tager de sig ikke mere nær, end om de drikker mælk. Ligeså i andre forhold med de engelske. Og selv om de ikke åbent vil øve uretfærdighed, så er de meget snedige til at hitte på udflugter og rejse tvivl og vride loven, så man må undre sig over, hvor de uerfarne mennesker kan finde på alle de sindrigheder og fiffigheder. Og det nytter ikke, at øvrigheden vil sørge for at få Englændere eller pålidelige Irer til nævninger; dels er de ikke altid at få; dels vil Irerne da skrige op om partiskhed og klage, at de ikke får deres ret; de raser overhovedet altid mod de engelske love, som de siger, strider mod deres naturlige frihed. Selv om juryen imidlertid var god nok, hvad kunde det nytte, når de irske vidner i sagerne aldeles ikke er til at stole på; de sværger gladelig falsk, og deres herrer kan få dem til at sige, hvad det skal være; Spenser hørte en, der blev grebet i falsk ed, nok så rolig svare, at hans herre havde befalet ham det, og det var da det mindste, han kunde gøre for sin herre, at sværge for ham. En ærlig nævning, der gik mod en Irer, vilde iøvrigt få en ond tid bagefter; han måtte vente, at hans heste og køer kom til at gå sig en tur, om han selv ikke kom til at lide personlig overlast.

Også i andre tilfælde egner den engelske lov sig

dårlig for Irland. Efter *common-law* kan der ikke føres sag mod medskyldige, før hovedmanden er dømt. Nu hænder det tit i Irland, at en oprører eller fredløs stjæler noget gods, som han overgiver til en bonde eller gentleman, der måske væsenlig lever af sådan hælerforretning. Den bestjålne finder sit gods hos hæleren og kan bevise, hvem der har stjålet det, men han kan ikke få ret over hæleren, fordi tyven er over alle bjærge. — Hyppig sker det også, at en mand, der vil med i et oprør, foretager en skin-overdragelse af sit gods; går det ham galt, mister han kun sit liv; hans gods går til hans arvinger, istedetfor at hjemfalde til staten.

De statuter, der er givet Irland særlig, er heller ikke altid til både. Nogle er forældede og tåbelige som forbudet mod at bære overskæg og ikke hageskæg tillige. Andre kan synes fornuftige nok. Det var irsk skik, at en kreditor, når han havde krævet debitor for gælden og ikke fået betaling, kunde gå hen og tage noget af debitors gods eller kvæg og beholde det, til han fik sin betaling. Det var jo tydelig selvtægt, og den engelske lov har gjort det strafbart; men det er sikkerlig for hårdt, og skikken havde sin grund og rimelighed. — Det var sædvane, at en mand kunde søge natteleje i en anden mands hus eller gå ind i sine fæsteres hus og tage mad for sig og sine folk og foder til sine heste. Loven har gjort det til en forbrydelse af groveste art. Men også denne skik havde sin gode grund, da der ingen kroer er i Irland, og det var en af de ydelser, fæsterne fra gammel tid skyldte deres herre. En anden lov, *kin-cogish*, gjorde sept-høvdingen eller familiehovedet pligtig til at fremstille et medlem af septen eller familien, der skyldtes for en forbrydelse. Det syntes meget fornuftigt og nødvendigt, men det havde den skadelige følge, at høvdingens og familiehovedets magt og myndighed over septen og familien styrkedes, mens man netop burde have arbejdet på at svække den.

Hovedbrøsten i forholdet mellem England og Irland

var, at erobringen af Irland aldrig var gjort grundig og varig. Irland var som en halvtæmmet plag, man strax lod løs. Gang efter gang havde Englænderne gjort tog derover og kuet Irerne, men når der var bleven nogenlunde ro, vendte Englænderne deres tanke til hjemlige stridigheder eller krige mod udlandet og lod de irske forhold passe sig selv; når Irerne så atter var kommen til kræfter, gik det løs mod Englænderne med overfald og hærgninger og åbent oprør, hvis lejlighed gaves, til England atter måtte samle sig til et slag mod Irerne. Om Irerne, når de var bleven tvungne ned, gav løfter for fremtiden og sluttede aftaler og pagter med Englænderne, havde disse ikke synderlig nytte deraf; efter irsk tankegang kunde nutiden ikke binde eftertiden, og de nye slægter brød sig ikke det mindste om deres fædres løfter.

Englændernes herredømme var på den måde aldrig bleven grundfæstet i Irland. Udenfor landet om Dublin, *the Pale*, var deres myndighed ikke stor, når de ikke havde magt tilstede; og der var egne, hvor de sjældent kom og så godt som intet havde at sige. Og de Englændere, der under erobringstogene fra Henrik II.s tid af havde fået land i Irland, blev ikke England til både. Mange af dem er bleven mere lovløse og tøjlesløse end de vilde Irer og mere hadske mod England end Irerne selv. De anglo-irske stormænd førte private krige indbyrdes, og når en af parterne var ved at ligge under, trak de Irerne over på deres side for at styrke sig, men styrkede derved også Irerne. Og disse irske Englændere fik irske fostermødre[1] og giftede sig med irske kvinder, hvoraf følgen blev, at de og deres efterkommere blev helt forirskede; de talte irsk sprog og tog sig tit irske navne.

[1] Fostermødre synes at have haft meget at betyde i irske familier, og der var et inderligt forhold mellem dem og deres fostersønner. Spenser giver et exempel derpå: „I Limerick, da en kendt forræder, MURROGH O'BRIEN, blev henrettet, så' jeg en gammel kvinde, som var hans fostermoder, tage hans hoved, mens han blev parteret, og hun sugede alt det blod, som løb ud af det, og sagde, at jorden var ikke værdig at drikke det. og hun smurte det på sit åsyn og bryst og rev sig i håret og råbte og skreg græsselig".

Spenser dølger ikke, at mange af de Englændere, der i hans egen tid kom til Irland, tit gjorde ondt værre. Det var som regel ikke de bedste folk, der søgte til Irland som nybyggere, krigsmænd eller embedsmænd. Soldaterne plagede ofte de indfødte hårdt; mange officerer, høje og lave, tænkte mest på at mele deres egen kage og var ikke ivrige efter at bringe en krig til ende, der gav dem fortjeneste og beskæftigelse; leverandører snød, og embedsmænd udsugede folket. I den højere styrelse var der ingen enhed og fast plan; adskillige guvernører tænkte blot på at gøre sig arbejdet så nemt som muligt og vælte byrden over på deres efterfølgere.

De religiøse tilstande omtaler Spenser ganske kort. Irerne var jo alle papister; men på en helt blind og dyrisk måde. Ikke en af hundrede har mindste religiøst begreb; de kan måske plapre et *pater noster* eller *ave Maria*, men forstår ikke et ord af det. Og det kan ikke bedres, før der er bragt ro tilveje i landet; en borgerlig reformation må gå forud for en kirkelig: først lægen, så præsten. De irske præster er grumme uvidende og umoralske; og de engelske præster, som sendes derover, er dårlige folk, som ikke kender landets sprog; kaldene er usle og forholdene farlige, så det skal ikke lokke bedre folk.

De irske tilstande var da alt andet end lystelige og udsigterne temmelig fortvivlede. Der var dem, som mente, at himlen havde skabt Irland som et tugtens ris for England, og at man måtte ønske hele øen lå på havets bund. Der imod tager Spenser kraftig til orde: Det er menneskens skik, når de er falden i en dårskab eller deres handlinger ikke lykkes efter ønske, at give himlen skylden for at dække over deres egne tåbeligheder og brøst. En alvorlig rådgiver bør ikke tænke noget så hårdt og vanskeligt, at man ikke kan få bugt med det ved visdom; for „den vise mand skal herske over stjærnerne", meget mere over jorden.

Han har da også sin plan om, hvorledes der skal

bringes skik på Irland. Der skulde holdes en fast hær, godt lønnet og vel forsynet. Den skulde lægges i stærke garnisoner rundt om i landet. Inden de tog fat på at kue oprørerne, skulde der udstedes en opfordring til disse om at underkaste sig. De, der lød proklamationen, blev modtagne, også de, oprørerne skød fra sig: oldinge og børn, kvinder og syge; men de skulde da spredes og fordeles over andre egne i landet (hvorved sept-båndet vilde blive brudt). De trodsige og hårdnakkede rebeller, som blev i marken, skulde garnisonerne så tage fat på; der vilde ikke såmeget blive tale om kamp med dem; men de skulde jages ustandselig og skånselsløst navnlig om vinteren, kastes som tennisbolde mellem garnisonerne. Derved vilde man hindre dem i at dyrke jorden, og de vilde miste deres kvæg, og så hurtig gå til grunde. Når oprøret var kuet, skulde garnisonerne stadig holdes, men landet skulde selv lønne dem efter et nærmere udviklet system. Derpå kunde det civilisatoriske arbejde begynde. Misbrug skulde afskaffes og lovene forbedres; der skulde bygges byer og indføres engelske kolonister; agerdyrkning og håndværk skulde fremmes, og åndslivet højnes ved opdragelse og ved religionen.

Spenser's plan var ikke en digters utopier; den byggede sagtens på de engelske embedsmænds og officerers erfaringer og drøftelser, som han havde lært at kende i Irland. Helt lod den sig vel ikke gennemføre; men i meget gik man frem ad de veje, han viste. Da Lord MOUNTJOY i 1600 kom over for at tvinge de irske oprørere, fulgte han egenlig Spenser's garnisoneringsplan og kuede rebellerne ved at hærge deres land og sulte dem ud, og „Irland blev på den måde erobret, som det aldrig var bleven erobret før".

II

Under de første Stuarter var der temmelig roligt i Irland; for det 18. årh. kunde det stå som Irlands blomst-

rende tid. Mens STRAFFORD styrede, despotisk men dygtig, gik landet også frem i orden og velstand. Tilfredse var Irerne dog ingenlunde; dels blev modsætningen mellem katoliker og reformerte dybere; men navnlig harmedes Irerne bittert over de engelske kolonister, der trængte dem bort fra deres jord. Denne kolonisation var begyndt i MARIE den blodiges tid og fortsattes under hendes efterfølgere; men det blev især JAKOB I., der sendte en mængde skotske og engelske nybyggere ind i Tyrone's og Tyrconnel's konfiskerede lande.

Kampen mellem konge og parlament i England gav Irerne lejlighed til hævn. 1641 faldt de over nybyggerne i Ulster, forjog og mishandlede og myrdede dem i tusindvis. I England, hvor rygtet overdrev de dræbtes tal til 30,000, blev forbitrelsen dyb; og da kongen var slået ned, kom gengældelsen frygtelig med CROMWELL's tog; Irerne huggedes ned i massevis, 3 af de 4 irske provinser konfiskeredes og nye skarer af engelske indvandrere bredte sig. Under JAKOB II.s tog 1689 stod Irerne på hans side, men han blev slået ved Boyne og 1691 var Irland atter kuet.

Irerne var nu tvungne ned i stor elendighed; det var de indvandrede Englændere, som rådede: efter ordningen under KARL II. var $^2/_3$ af irsk land på de reformertes hænder. Man skulde da vente, at England af al kraft vilde støtte og fremhjælpe Anglo-Irerne; men det gik tvært imod; man handlede stadig med Irland som med et erobret land, skønt det gik ud over erobrerne; de engelske politikere var ivrige efter at udbytte det, og de engelske købmænd og godsejere vilde ikke have Irland til at gå dem i bedene. Kvægavlen, landets vigtigste indtægtskilde, blev stoppet ved Karl II.s love 1665 og 1680, der forbød indførsel til England af irsk kvæg og kvægprodukter. Irlænderne lagde sig da efter uldindustri, men den blev slået ned ved en lov 1699 med udførselsforbud. Skibsfart hæmmedes ved navigations-

loven, så Irlænderne havde ikke mere nytte af deres gode havne „end en mand i fængsel af en smuk udsigt". Bondealmuen levede i den yderste elendighed, halvnøgne, af ussel føde i ynkelige lerhytter. De store godsejere, der altid boede i England, lod deres forvaltere udpine fæsterne til den sidste hvid; de mindre herremænd udsugede også deres bønder, for at få penge til deres yngre sønner, som de ikke kunde få anbragt i embederne eller lade blive købmænd. De embeder, som gav noget af sig, fik folk fra England; en mængde penge gik til sinekurer for andre Englændere. Nøden på landet drev en masse tiggere og tyve til byerne.

Det billede, samtidige skrifter giver af de irske tilstande, er meget mørkt, måske noget for mørkt. Idel fattigdom kunde der dog ikke være, når der årlig indførtes vin for en £ 30,000 og te, kaffe og chokolade for 5 gange såmeget. Indførslen fra England af kniplinger, silke, bomuldstøj og klæde regnes til en £ 400,000. Uldindustrien vedblev da også trods forbudet; man drev en livlig smughandel på fastlandet med uldvarer; nogle år efter forbudet udførtes der på den måde 4 gange så meget som tidligere på lovlig vis. Alligevel havde Irlænderne grund nok til at klage; men de gjorde heller ikke videre end at klage. De ynkelige Irer havde naturlig nok ingen hu i sig; og Englænderne i Irland følte sig for afhængige af det engelske parlament, til at de turde rejse en virksom modstand mod undertrykkelsen.

Når en sådan kom, skyldtes det JONATHAN SWIFT. Han havde i de sidste år af dronning Annes regering været mægtig i England som pennefører for Toryministrene. Efter deres fald drog han i 1714 som en slagen mand til Irland for at røgte sit embede som domprovst ved St. Patrick i Dublin. Han fik ingen god modtagelse dér; byen var whig, og han måtte døje hån og overlast. Han var heller ikke glad ved Irland; han vilde dø derovre „som en forgiftet rotte i et hul"; Irlænderne kaldte han et folk af trælle, som enten var fæ eller slyngler.

Han passede nogle år sit hverv i stilhed; men politikeren i ham kunde ikke være ligegyldig overfor de irske forhold, som han nu levede sig ind i, og han skærpede sin pen til en kamp for Irland.

Det var ham sikkert en svir at få lejlighed til at fejde mod sine sejrrige modstandere, whiggerne og WALPOLE; men det var virkelig også statsmanden, der harmedes over misstyret i Irland, og borgeren, der krævede sin politiske ret, og under hans rolige logik og hvasse satire brændte der en ægte medfølelse med elendigheden i Irland.

Han kom frem 1720 med et lille anonymt skrift: „Et forslag om almindelig brug af irske manufakturer". Æmnet er væsenlig det engelske forbud mod udførsel af irske uldvarer. Tonen er meget stilfærdig og skikkelig; men meningen er kraftig nok; han vil ikke klynke, men slå igen: når vi ikke må bringe vore varer til England, lad os så blive enige om, at vi vil ikke bruge de engelske varer; lad os klæde os i vore egne uldvarer. Det var altså en slags boycotning, han foreslog. Regeringen vejrede strax fare i det lille skrift; bogtrykkeren blev anklaget, men juryen vilde trods dommerens ihærdighed ikke idømme straf for skriftet, og regeringen måtte lade sagen dø hen. Swift gentog senere atter og atter sit forslag, men det fik næppe større praktisk betydning: damerne vilde ikke opgive deres engelske pynt, og væverne vilde ikke forpligte sig til at yde godt irsk klæde.

Et par år efter åbnede Swift et nyt angreb med kraftigere virkning. Der klagedes over mangel på småmønt i Irland. I 1722 fik da en engelsk jærnhandler WOOD ved kgl. patent ret til at præge kobberpenge for £ 108,000 til brug i Irland (det vil sige: det var egenlig kongens elskerinde, hertuginden af KENDAL, som fik retten, men hun solgte den til Wood for £ 10,000). Efterretningen om denne bevilling vakte almindelig uro, misnøje og harme hos Irlænderne, og det irske parlament og stats-

råd nedlagde stærk indsigelse mod den. Walpole lod da en engelsk kommission undersøge sagen: den afviste de irske klagemål, der trods opfordring ikke blev godtgjorte, lod ISAAC NEWTON og andre møntkyndige prøve Wood's penge, der fandtes kontraktmæssige, og sammenligne dem med ældre irske kobbermønter, der også var prægede af private folk efter kgl. bevilling. Det bestemtes derhos, at Wood kun skulde udmønte for £ 40,000. Der blev alligevel det tilbage, at Wood's penge, selv om de var bedre end de ældre, var ringere end de engelske, at betalingen til hertuginden af Kendal, som var en offenlig hemmelighed, gav dem en ilde duft; men navnlig, at Irland ikke var taget med på råd i sagen og ikke fik lov selv at slå sin egen mønt.

Imidlertid var det venteligt, at Irlænderne, nu da England virkelig havde givet en hel del efter, vilde falde til føje: af *„poverty and lowness of spirit"*, af frygt for, at England vilde tvinge dem til at tage mod pengene, af mangel på indsigt i deres ret. Swift hindrede dette ved sine *„Drapier's letters"* (1724). Han trådte frem som „M. B., klædekræmmer", med et brev til menigmand i Irland. Det var skrevet jævnt og almenfattelig, med hans vante vægtige logik og journalistiske behændighed, solidt og faktisk. Han kastede sig over den ulykkelige Wood og hans penge og malede fanden på væggen i de mørkeste farver, hvis de usle kobbermønter kom ind i landet. Men det var der råd for. Wood's patent lød på, at hans penge „skulde modtages som kurante penge af sådanne, som skal eller vil, frivillig og af egen drift, og ej anderledes, modtage dem i det nævnte kongerige Irland". Det holdt klædekræmmeren sig til: „eders store trøst er, at ligesom Hs. Maj.s patent ikke nøder jer til at tage disse penge, således har lovene ikke givet kronen magt til at tvinge undersåtterne til at tage hvad penge kongen behager" (men kun guld og sølv). Lad derfor Wood beholde sine kobberskillinger; nægt at tage mod dem.

I de to følgende breve vendte han sig mod den engelske kommissions rapport, før og efterat den var offenliggjort, og gennemkritiserede og flænsede den af hjærtens lyst. Som i angrebet på Wood overdriver han her og vrider tingene til, men han gør det så tilforladelig, som om han gav urokkelige kendsgerninger. Tillige fører han kampen ud over de sølle halfpence til en mere principiel grund. At slå Wood ned er en underordnet sag, at hævde Irlændernes ligeret med Englænderne er det væsenlige. Som Shylock spørger han: „Var Irlands folk ikke fødte ligeså fri som Englands? Hvordan har de forspildt deres frihed? Er deres parlament ikke ligeså god en folkerepræsentation som det i England? Og har deres statsråd ikke ligeså stor eller større del i styrelsen af offenlige sager? Er de ikke undergivne den samme konge? Skinner den samme sol ikke på dem? Og har de ikke den samme gud til deres beskytter? Er jeg en frimand i England og bliver jeg en slave på 6 timer ved at tage over kanalen?"

I det 4. brev „til hele Irlands folk" går han videre ad samme vej. Han viser hen til, at kongens prærogativ har sine grænser; han indskærper Irlænderne, at „de bedste Englændere kun er vore med-undersåtter, ikke vore herrer". „En stor fortjeneste er jeg viss på vi har, som de af engelsk fødsel ikke kan gøre sig til af: at vore forfædre tvang dette rige til lydighed mod England; hvorfor vi", siger han bittert, „er bleven lønnet med et værre klima, med den forret at blive styret efter love, vi ikke har givet samtykke til, en ødelagt handel, et overhus uden myndighed, udelukkelse fra næsten alle bestillinger, og frygten for Wood's halvskillinger". Han protesterer hæftig mod, at Irland kaldes et „afhængigt" rige, og trættes ikke af, at „holde den ånd levende og frisk, der i så god tid er vakt iblandt jer, og at lade jer se, at I efter guds og naturens og nationernes og jert eget lands love er og bør være så frit et folk som eders brødre i England".

Det var et trompetstød, der blev hørt og gav genlyd. Regeringen prøvede sine magtmidler mod klædekræmmeren. Der lovedes 300 pund til den, der angav forfatteren; gud og hvermand kendte ham, men ingen vilde røbe ham. Trykkeren blev tiltalt, men stor-juryen frikendte ham med glans. Swift fortsatte med nye breve; røret lagde sig ikke; Wood's penge blev stadig afviste, og Walpole måtte tilsidst give sig og trække dem tilbage. Swift havde sejret, og han havde gjort mere: han havde samlet Irlænderne til modstand mod engelske overgreb og vakt en irsk nationalfølelse, som holdt sig.

Irlænderne paaskønnede den kamp, han havde ført for dem: klædekræmmeren havde frelst dem og lært dem at være patrioter; han blev æresborger i Dublin og andre byer; der blev slået medaljer med hans billed, og det vævedes på lommetørklæder; alle blottede hovedet, når han gik på gaden, og hans fødselsdag fejredes som en nationalfest. Lang tid efter kunde irske frihedskæmper påkalde hans ånd, og hans navn er stadig bleven holdt højt i ære af Irerne. Der fortaltes nylig om en irsk bonde, som kaldte sin hoppe *M.D.*; da man spurgte ham, hvor han havde det navn fra, undrede han sig meget over, at man ikke vidste, at saadan kaldte *the Dane* (*the dean*, domprovsten) sin veninde Stella (i brevene til hende).

Men igrunden var Swift slet ikke de keltiske Irers mand. Han kunde ikke andet end føle medlidenhed med deres ynkelige nød — den brænder under hans frygteligste satire, det „beskedne forslag" om, at Irerne skulde opdrætte deres børn til en billig og nærende nationalføde — men han følte lede og ringeagt for dem og ønskede dem anglicerede. I *Drapier's letters* (VII) kræver han, „at der skal gøres virksomme skridt til at civilisere den fattige slags af vore indfødte i alle de dele af riget, hvor der findes Irer i mængde, ved at indføre blandt dem vort sprog og vore sædvaner, i mangel af hvilke de lever i den yderste uvidenhed,

barbari og fattigdom og helt går op i dovenskab, griseri og tyveri". I overensstemmelse med denne tanke vilde de *Charter*-skoler virke, der grundlagdes en halv snes år senere „for at fri tusinder af fattige børns sjæle fra farerne ved papistisk overtro og afgudsdyrkelse og deres legemer fra dovenskaben og tiggeriets elendighed", — skoler, som vakte Irernes dybe forbitrelse. Swift var vel født i Dublin, men der var ikke irsk blod i ham; hans ånd og natur var udpræget engelsk. Den kamp, han førte, var, som han stærkt fremhæver, de engelske Irlænderes: „det er det ægte engelske folk i Irland, som vægrer sig ved at tage mod Wood's penge, skønt vi anser det for givet, at Irerne også vil gøre det". Og det var det engelske selvstyre-ideal, der fyldte ham i kampen mod England.

DET NORDISKE ELEMENT I IRLAND

AF

ALEXANDER BUGGE

NAAR JEG TÆNKER PAA IRLAND, DA MINDES jeg helst en færd op til Glendalough „de to sjøers dal" et stykke syd for Dublin. Luften er mættet med dis og væte, saa lys og skygge skifter ustanselig og gir landskapet et fortryllet, halvt uvirkelig præg. Sort næsten flyter elven dypt nede i den trange dal; paa begge sider og op over aasen vokser herlige løvtrær; sølvbøkens graahvite blad staar vidunderlig vakkert mot den grønne skog. Opover stammerne slynger vedbenen sig og breder sig ut over skogbunden, som er dækket av en næsten urskogsfrodig underskog med kristtorn, gyvel og andre eviggrønne planter og busker. Somme steder utvider synskredsen sig og vi ser aas bak aas i rosenrødt skjær av lyngblomsterne, som dækker fjeldsiderne fra dér hvor skogen holder op. Indtrykket av at vi reiser gjennem et fortryllet eventyrland blir endnu sterkere, naar vi kjører gjennem mennesketomme landsbyer — de blev forladt efter de store hungersaar i 1840aarene, da nær halvdelen av Irlands befolkning utvandret til Amerika. — Tilsidst kommer vi frem til den gamle munkeby, som er reisens maal. Endnu staar ved den stille sjø den mer end tusen aar gamle enkle stenkirke og det høie rundtaarn, som munkene flygted op i naar vikingerne kom forat herje og brænde. Men ogsaa her ligger alting øde. Ingen abbed messer i kirken. Ingen flittige munke skriver i vidunderlige billedprydede skindbøker, videnskapelige avhandlinger eller

fortællinger om fædrenes daad og med smaa vers indimellem om skjønheten ute i naturen og om fuglenes sang. Ingen eneboer bor længer i St. Kevins hule høit oppe over den anden lille sjø med dens mørkbrune vand dypt inde i skogen.

Menneskene har været haarde mot Irland. Først Irerne selv, hvis samfund like fra den ældste tid var tømret saa underlig løst og fuldt av splid og ufred. Men endda værre har de fremmede været. Vikingerne har herjet og plyndret, ranet kirker og klostre, ja skaanet end ikke de ærværdige heltegrave under jorden og førte Irernes blomstrende unge kvinder og mænd bort i trældom. Engelskmændene har heller ikke altid faret lempelig frem. Men det er ikke underlig at Erins grønne ø øver en dragning paa Nordens folk, som bare kan sammenlignes med Italiens, rik og blomstrende som øen tidlig i middelalderen var, fuld av skjønne kvinder og med en høi, aandelig kultur. „Lykkelig og rik er jorden", skriver GIRALDUS CAMBRENSIS i sin bok om Irland i slutningen av 1180-aarene, „det er det mest tempererede av alle land; næsten alle aarstider eier vaarens ynde". *„None other but a very Paradise, delicious of all pleasaunce, to respect and regard of any other land in this world"*, heter det i 1536. Her mindet de dype fjorde og dalene og fjeldene om hjemmet, kysten med dens ædle linjer, luften, veirliget og plantevæksten fik dem til at drømme om Syden. Derfor var det, at Nordmændene valgte sig Erin, da vikingetogenes rivende strøm begyndte.

Men hvad betydning har disse færder hat for Irland? I Nordengland faar vi et sterkt indtryk af, at Dansker og Nordmænd har været med at skape den britiske nation, og endda sterkere er dette indtryk paa øen Man med den runestener med billeder av aser og sagnhelter og paa Orknøerne og Shetlandsøerne, hvor det endnu for 150 aar tilbake blev talt „Norn" og hvor sproget den dag idag vrimler av norske ord. I Irland føler vi ikke

saa umiddelbart betydningen av det nordiske element. Nordboerne nævnes nok ofte i irske sagn. Rundt om paa øen findes der høider, som har været befæstet i forhistorisk tid og som kaldes *Danes' hills*. De har dog intet med Dansk at gjøre. Navnet er kommet ind paa grund av likheten med *Tuatha De Danann*, et mytisk folk som i forhistorisk tid skal ha boed i Erin og fordi Englænderne altid kalder vikingerne for Danes. Irerne bruker fremdeles navnet *Lochlannach*, en mand fra Lochlann eller Norge", men det de vet om Lochlanns mænd er ikke meget. Det fortælles, at de brygget øl av røslyng *(heather)* og man taler endda om *beoir*[1] *lochlannach* („norsk øl"). Det er omtrent det hele. Er det kanske rigtig som JOHANNES STEENSTRUP siger i sit grundlæggende verk „Normannerne" (II, s. 147), at „*Vikingetogene fremtræder paa Irland med en helt anden Karakter end i de angelsaksiske Lande*"? Er det sandt, at Nordboerne i Irland ikke levet som agerdyrkende fredens mænd, men bare i byerne av skibsfart og handel? Er dette rigtig, da kan vi forstaa, at vikingetogene og de nordiske riker i Irland spiller en saa liten rolle i moderne irsk historieskrivning og selv av de bedste kjendere som Mrs. GREEN i det interessante arbeide „The Making of Ireland and its Undoing" bare nævnes som noget forbigaaende, som ikke har sat dypere spor efter sig.

Der er ting, som tyder paa, at vikingefærderne til Irland er begyndt længe forut for den saakaldte vikingetid. Stedsnavn viser, at Nordmænd alt paa 600- og 700 tallet maa ha sat paa Orknøerne og Shetlandsøerne; irske annaler fortæller, at konger i Skotland i 579, 681 og 708 gjorde hærtog til Orknøerne, uten tvivl for at vinde dem tilbake.

Arkæologiske fund synes at vise, at Nordmændene alt før vikingetiden har sat bo paa Hebriderne. Den 17. april 617 blev klostret paa øen Eig i de sydlige Hebrider „fuldstændig herjet av en flaate som kom over

[1] Irsk *beoir* „øl" er laant fra det ensbetydende oldn. *bjórr*.

havet" og abbeden dér dræpt med 150 munker. Herfra fulgte flaaten nordkysten av Irland til Tory Island, som ifølge irske annaler samme aar blev herjet av en stor „flaate fra havet". Denne flaate, som i 617 herjet ved kysterne av Skotland og Irland, kan ikke ha tilhørt Pikterne; for de var alt blit kristne. Den maa ha kommet enten fra Norge eller fra Orknøerne. Men varige spor har disse ældste vikingefærder ikke efterlat sig. — Et nyt avsnit i Irlands saga begynder i 794. Da blev, fortæller de samtidige Ulsterannaler, „alle Britanniens øer herjet av hedninger". Aaret efter melder de om herjinger ved kysten nord for Dublin og snart følger slag i slag en endeløs række bud om, at vikingerne har gjort overfald paa kysterne av Irland. I førstningen kom de bare for at herje og plyndre, men for hvert aar vokser deres skarer; de kommer mest fra de skotske øer, seiler op over elvene ind til de herlige bygder i Mellem-Irland og sætter sig fast ved alle havnene rundt kysten. Det heter i en gammel krønike: „Sjøen spyet op floder av fremmede over Erin, saa der var ingen havn, ingen landingsplass, ingen fæstning, ingen borg, intet vern uten flaater av vikinger og sjørøvere". Der gik ikke lang tid før vikingerne hadde sat sig fast og bygget skanser ved alle de store sjøene inde i Irland fra Lough Neagh og syd til Lough Derg, og derfra sværmet de ut over hele øen. Ved kysten grundet de borger og byer; Dublin i 841, Limerick ved omtrent samme tid, Cork litt før 848; Waterford, Wexford og Arklow følger efter.

Vikingerne hadde i førstningen opereret uten samlet plan, hver under sin høvding. Men nu kommer det orden og plan i ledelsen. Den gamle krønike om „Irernes kamp med de fremmede" („War of the Gaedhil with the Gaill"), som er en hovedkilde til vikingefærdernes historie i Irland, fortæller for omkr. aar 838: „Derefter kom der en stor kongelig flaate til det nordlige Irland under TURGES og han tok kongedømme over de frem-

mede i Irland". Turges blev med andre ord den første konge over vikingerne i Irland. Han er det, som bygger borgen i Dublin. Hans maal var at vinde hele Erin og gjøre det til et hjem for asadyrkere. I Armagh, den fornemste helligdom i Erin, jog han abbeden bort og gjorde kirken til et hedensk gudehov; han forestod selv ofringerne dér og OTTA (d. e. *Ottkatla?*), hans hustru, i Clonmaenois, den anden helligdom i Erin. Det saa næsten ut som om Odin og Tor skulde fortrænge den hvite Krist. Men tilsidst blev Turges fanget og druknet i Lough Owel (845). Turges er det, som har grundlagt vikingernes vælde i Irland. Han naadde vel ikke sit maal at vinde hele Erin. Men efter hans tid finder vi Nordboer bosat langs hele østkysten av Irland med hovedstad i Dublin og flaatestationer og nybygder oppe i Ulster og sydover i Arklow og Wichlow, langs sydkysten med midtpunkter i Waterford og Cork, langs vestkysten med hovedsæte i Limerick og inde i landet særlig i det sydlige, i Munster og Tipperary. Ingen under, at Turges eller Turgesius levet længe i mindet i Irland. Historieskriveren Giraldus Cambrensis (Gerald de Barri), som HENRIK II sendte over til Irland for at studere øen, har i 1188 skrevet en „Irlands topografi" *(Topographia Hibernica)*, et av de mest underholdende skrifter i engelsk literatur fra middelalderen. Dér fortæller han bl. a., at Turgesius har undertvunget Irland og rundt om paa øen bygget skanser og borger, som endda vises. Navnet *Turges* svarer til oldnorsk *þurgestr* (Torgest). I de islandske sagaer kaldes han derimot *þorgils* og gjøres til søn av HARALD HAARFAGRE. Dette maa komme av, at sagaskriverne eller snarere deres hjemmelsmænd har hørt navnet i dets irske og ikke i dets gammelnorske form. „Gjengivelsen av *Turges* med oldn. *þorgestr* blir", siger prof. MARSTRANDER, „ogsaa fra et sproglig synspunkt let forstaalig, om man antar, at *Turges* ogsaa har dannet en gen. *Turgis*, dat. *Turgis* efter irsk mønster". Der er en merkelig likhet mellem

Giraldus' fortælling om Irlands undere og den tilsvarende skildring i „Kongespeilet", dette vigtige norske kulturdokument fra 1200-tallet. Forfatteren av „Kongespeilet maa ha hørt de samme fortællinger om Irland som Giraldus og har da ogsaa hørt om Turges; derved er han blit kjendt i Norge og saa kommet ind i Heimskringla. Søn av Harald Haarfagre kan han efter tiden ikke ha været. Mulig har han tilhørt Ynglingeætten; det gjorde ialfald, synes det, de senere konger i Dublin. Hans hjem var dog næppe Vestfold, men snarere det sydvestlige Norge, Hordaland eller Rogaland. At han og de vikinger, som kom med ham, var Normænd, fortæller Giraldus Cambrensis efter traditionen paa hans tid. Det ældste irske navn paa vikingernes hjemland er *Hiruath*; det svarer til det ældste angelsaksiske navn derpaa, *Hereðaland*, og forklares som en omformning av *Hǫrðar*, indbyggerne av Hordaland i det sydvestlige Norge. Siden blir *Lochlann* det almindelige land; det forklares som en omformning av *Rogaland*, Hordalands nabofylke i syd. Dette stemmer med de sproglige resultater som professor Carl Marstrander er kommet til i sit grundlæggende arbeide „Bidrag til det norske sprogs historie i Irland"[1].

Som Resultatet av hans undersøkelser siger Marstrander: „Av dansk sprog har det ikke lykkes mig at finde noget sikkert spor i irsk. Derimot viser materialet en række sproglige eiendommeligheter som ikke alene er fuldt avgjørende for sprogets norske karakter, men som endog tillater os at bestemme det som *et typisk sydvestnorsk maalføre, nær beslægtet med de norske dialekter paa de skotske øer, Færøerne, Jæren og Agder*". I ældre skrifter brukes foruten *Lochlannach* ogsaa ordet *Gall*, som egt. betyr en Gallier; efter 1170 brukes dette navn ogsaa om en Engelskmand. Da vikingetogene begyndte, fandtes det ingen norsk nationalitet. Men det er merkelig, at her i Irland begyndte

[1] Skriftet utgit av Videnskaps-Selsk. i Kristiania, 1915, hist.-fil. kl., s. 128.

Nordmændene tidligere end i hjemlandet at føle sig som et eget folk i motsætning til Danskerne. Som vi nedenfor skal høre, var det fra 848 av og ned gjennem hele aarhundredet strid mellem Dansker og Nordmænd om herredømmet i Irland. Fra denne tid lærte ogsaa Irerne at skjelne mellem de to folk; Danskerne kaldte de „de sorte fremmede" *(Dubh Gaill)*, Nordmændene „de hvite fremmede" *(Finn Gail)*. Det maa efter slutningen av det 9de aarh. være kommet ikke saa faa Dansker over til Irland og ha bosat sig dér. For i flere gamle krøniker kaldes Nordboerne i Irland *Danair* (Daner) og *Danmarcaig* (mænd fra Danmark); i Munster blev navnet *Danair* brukt langt ned i tiden. Men i hovedsaken var det Nordmænd, som kom til Irland. Derfor er det urigtig, naar selv Mrs. Green bare taler om „Danish invasions".

At vikingefærderne til Irland hadde en anden karakter end i England, faar vi heller ikke noget indtryk av, naar vi ser, hvor tidlig og stærkt Irerne blev paavirket av de norrøne erobrere. Erin med dets klaner og vrimmel av smaa og store riker, var et land, hvor høvdingerne hadde al magt og de smaa blev undertrykt. Det var derfor gjæring og misnøie. Vi hører fra 800-tallet om, at „plebeierne", det vil sige bønderne, reiste sig mot sine herrer, og vi ser i Irland det merkelige skuespil, at mange Irer forlater sin kristendom og antar vikingernes tro og sæder. „Dødens sønner" kaldes de. De var, heter det i et gammelt annalbrydstykke („Three Fragments of Irish Annals"), „folk som hadde opgit sin daab. De blev vanlig kaldt Nordmænd; for de hadde Nordmænds sæder og var fostret av dem. Og om Nordmændene selv fór ilde frem mot kirkerne, saa var disse meget værre, hvor i Irland de kom". Vi møter disse Vikinge-Irer — *Gall-Gáidel* som irske, og *Vikinga-Skotar* som nordiske kilder kalder dem — baade ved de store sjøer mitt i Irland og i gode nordiske bygder mellem Waterford og Cork. De bærer dels nordiske,

dels irske navn og maa ha talt et underlig blandingsmaal. Irerne hørte med foragt paa deres stammende tale, *giggog* som de kaldte det (efter Marstrander av norsk *gigga* „vakle, stavre i gangen" og *gugga* „ikke faa ordene frem, gumle paa ordene"). Tilsidst blev vikinge-Irerne en ren plage og norske og irske høvdinger slog sig i slutten av 850-aarene sammen om at tilintetgjøre dem. Helt utryddet kan de dog ikke være blit. Mellem mænd, som før 1200 skjænket jordegods til Kristkirken i Dublin, nævnes en *Galgedeall*, søn av Gillabrida, og i Waterford nævnes en *Michael Galgeyl* ved 1310. Paa de skotske øer og i det vestlige Skotland hører vi efter aar 1000 ogsaa ofte om disse Fremmed-Gæder, og et helt landskap dér, Galloway (sagaernes *Gaddgeðlar*) er opkaldt efter dem, vel fordi det dér har bodd en blandingsrase av Kelter og Nordboer.

Naar vikingerne ikke vandt hele Irland, da kom det sikkert mest av striden mellem Dansker og Nordmænd. Efter kong Turgis's eller Torgests død blev det forvirring og opløsning. Irerne vandt baade Armagh og Clonmacnois tilbake.

Dette benyttet Danske vikinger sig av, seilet over til Irland og overrasket den norske flaate i en av fjordene i Ulster. I de følgende aar tok de Dublin og vandt 851 en stor seir ved Carlingford Lough. 5000 Nordmænd laa paa valen og den ene av deres halvkonger, JERNKNÆ, faldt. Men alt i 853 kom OLAV, søn av kongen av Lochlann, til Erin „med en stor kongelig flaate" og „alle fremmede i Erin gav sig under ham og Irerne gav ham skat".

Olav blev med andre ord overkonge over vikingerne i Irland som Torgest hadde været. Derfor kalder ogsaa de irske krøniker ham *Amlaib Conung* (Olav konge) — *Conung* er gl. norsk *konungr* „konge".

Ogsaa Danskerne bøiet sig for Olav; nogen blev i Dublin, nogen gik i irsk tjeneste „av frygt for at overvældes av Lochlann's krigslist", men de fleste forlot

Erin og Orm, deres konge, faldt snart efter (855). Ellers er denne tids historie dunkel og uklar. Olav Konge var Nordmand og vel i slægt med kong Torgest. Man mener at han er den samme som Dublinkongen Olav Hvite, som de islandske sagaer taler meget om og som efter Are Frode var av Ynglingeæt. Han forlot tilsidst Irland i 870 og drog hjem til Lochlann for at hjælpe sin far. Flere har ment, at han kjæmpet mot Harald Haarfagre ved Hafrsfjord. Han styret den meste tid i Irland sammen med Ivar, som ogsaa kaldes „Conung", og efter én kilde var hans bror, og gjorde sammen med ham store hærtog til Skotland. Nu ved vi, at Lodbrokssønnerne ogsaa ved denne tid herjet i Skotland, og det er desuten av andre grunde sandsynlig, at Ivar ikke har været bror til Olav, men søn av Regnar Lodbrok og den samme som den navngjetne søn Ivar Benløs, som efter sagaerne var den ypperste av brødrene. Det er ogsaa merkelig, at de samtidige Ulsterannaler kalder Olav konge av Lochlann, men Ivar „Normannernes konge" *(rex Normannorum)*; „høikonge over de fremmede" kaldes han ogsaa. Olav har da maatte anerkjende Ivar som sin medkonge, og de danske og norske vikinger i Vesterlandene har alle forenet sine kræfter. Kong Ivar døde i 873. Efter ham fik Olavs søn Oistin eller Øistein (sagaernes Torstein) magten, men han faldt i Skotland (877). Det var kanske grunden til, at en anden av Lodbrokssønnerne prøvet at vinde herredømme i Irland, nemlig Halvdan, som før hadde været konge i York. Men han faldt i 877 oppe i Ulster i en kamp mod „de hvite fremmede" under førerskap av Baard. Snart skulde dog Lodbrokssønnerne paany faa herredømmet. I 887 kom det til Irland „en uhyre stor kongelig flaate under Ivars sønner". De kaldes som faren „konge over Normannerne" og maa ha været overkonger over alle vikingerne dér vesterpaa. At de har været av Lodbroksætten og saaledes tilhørt den danske kongeæt og ikke været i slægt med Olav Konge

og Torgest, ser vi av navne paa dem og deres efterkommere, som SIGFRED, SIGTRYG og RAGNVALD. Ragnvald, Ivars sønnesøn, kaldes ogsaa „konge over de sorte fremmede" (d. e. Danskerne). Den gamle norske kongeæt vedblev dog at leve og endda paa førstningen av 900-tallet møter vi medlemmer av den. Men alt dette gjorde, at det stadig var strid og ufred i Dublin baade mellem høvdingerne og deres mænd; tydeligvis mellem det danske og det norske parti; som en følge derav forlot i 892 en stor del av vikingerne Dublin og drog til Skotland under Sigtryg, søn av Ivar. Striden svækket nordboernes magt, saa Irerne i 901 tok Dublin og drev de fremmede helt ut av Erin, fortælles det. Irland hadde nu fred for vikingerne i 13 aar og kunde endog hjælpe Engelskmændene mot dem. Men uvenskapet mellem Dansker og Nordmænd var likevel ikke glemt. I 914 stod det et stort sjøslag ved Man mellem BAARD, søn av OTTAR (av den gamle norske kongeæt), og RAGNVALD, Ivars sønnesøn, som vandt seir. Dette er sidste gang vi hører om strid mellem Dansker og Nordmænd paa de Britiske Øer. Alle vikinger dér vesterpaa hyldet fra nu av Lodbroksætten som sine overherrer; og denne kom i den følgende tid til at herske baade i York og i Dublin. Den gamle kongsæt i Dublin hører vi ikke mere om, men sønner av de senere Dublinkonger bærer navne fra den. — Saaledes hadde OLAV KVAARÁN en søn med det sjeldne navn *Gluniarn*, en irsk oversættelse av det norrøne *Jarnkné*[1], som først blev baaret av en av Nordmændenes konger, som faldt mot Danskerne i 851.

Med freden i Irland var det snart forbi. I 914 kom det en stor flaate og satte sig fast i Waterford, i de følgende aar kom nye skarer, ført av Ivars sønnesønner og vristet i 916 Dublin „av Erins haand". En af dem, RAGNVALD, blev i 919 konge i York og vandt det rike, som hans farfar og HALVDAN, dennes bror, hadde grundet.

[1] Navnet „Jernknæ" er egentlig tilnavn og kommer av, at den, som bar det, hadde jernskinner paa benene.

Saalænge Lodbroksætten hadde York, brukte den ældste av ætten at sitte dér og yngre medlemmer i Dublin. Derimot lykkedes det den ikke at samle alle vikingerikerne i Irland under sig, som Olav Konge og Ivar hadde gjort. Dublinriket hadde lydriker Wexford og Waterford. Nybygderne i Ulster maa derimot være kommet under irsk overhøihet. I Cork var der et litet vikingerike, som sjælden nævnes, men som stod under sine egne høvdinger helt til Engelskmændene kom til Irland. I Limerick ved Shannon reiste der sig ved 920 et andet vikingerike, som styret av kraftige konger bredte sit vælde over store deler av det sydvestlige Irland.

Over hele Munster, fra Limerick i nord og til Cork i syd og fra Dun Manus bugten i vest og til Tipperary i øst, ja helt inde ved Cashe, sat det i første halvdel av 900-tallet Nordboer. „Og saa stor var", heter det, „de fremmedes undertrykkelse over hele Erin at de hadde en konge over hvert landskap, en høvding over hver stamme, en abbed over hver kirke, en foged over hver landsby og en brynjeklædt soldat (*suartleach*, d. e. oldn. *svartleggr*)[1] i hvert hus, saa det var ikke nogen mand i Erin, som hadde magt til at gi saa meget som melken af sin ko eller en haandfuld eg av én høne til hjælp eller i venskap til en gammel mand eller en ven, men var nødt til at gjemme dem til de fremmedes foged, sysselmand eller soldat"

Høvdingerne i Dublin blev rædde for Limerickrikets voksende magt og i 937 gjorde de et tog dit og tok kongen, OLAV SKURVEHOVED, til fange. — De vilde sikre freden i Irland, før de seilet over til England for at hjælpe Olav Kvaaran i hans strid mot kong ÆTHELSTAN. Striden endte med Æthelstans navnkundige seir ved Brunnanburh (937). Nordboernes nederlag virket ogsaa tilbake paa Irland. Irerne begynder efter denne tid at samle sig og prøver at avkaste vikingernes aag. I 944

[1] „Sortlægg" peker hen paa jernskinner paa benene, likesom navnet *Jarnknê*.

drog arvingen til Irland og flere andre fyrster mot Dublin og indtok byen, saa skalden stolt kunde synge, at „sverdomgjordet Dublin fuldt av skjolde og av arner blev herjet, og Tors stamme maatte kvaler lide". Ved denne tid traadte der i Irland frem en mand av dem, som stundom fødes i haarde tider i et folk, nemlig BRIAN, søn av CENNEDIGH. Hans bror MATHGAMHAIN var konge over Dalcassierne, en stamme i Munster, nord for Shannon; han blev tilslut nødt til at slutte fred med vikingerne i Limerick og finde sig i deres voldsherredømme. Brian vilde derimot ikke bøie sig, men drog som Alfred den store ut i skogene og førte en utrættelig smaakrig med vikingerne. Tilslut hadde han bare femten mand igjen, da broren sendte bud efter ham. Brian ægget ved sine flammende ord Mathgamhain til motstand og enden blev, at Dalcassierne begyndte krig med vikingerne. Kong Ivar i Limerick samlet hjælp fra alle kanter, Nordboer og Irer, krigere fra Munster og fra Suderøerne. Men vikingerne blev slaat, Limerick indtat i 968 og kong Ivar jaget bort. Snart blev ogsaa Waterford nødt til at bøie sig, og Mathgamhain var i seks aar eneherre og overkonge i Munster. Men Ivar vendte snart tilbake og sluttet sig sammen med misfornøide irske stammehøvdinger, og disse myrdet Mathgamhain i 976. BRIAN med tilnavnet *Borumha* („av tributerne") fulgte efter ham som konge over Munster. Han hevnet snart sin bror, slog og dræpte Ivars søn og gjorde Limerick til et lydrike under kongen av Munster (978). Avhængigheten synes dog at ha været noksaa løs.

Med riket i Dublin begyndte det ogsaa at gaa tilbake. Olav Kvaaran hadde nu snart i en menneskealder været konge i Dublin, efter at han hadde mistet York. Ingen vikingekonge i Vesterlandene mindes saa ofte som han baade i sagaerne og i krøniker og sagn og digt i England og Irland. Hans tilnavn *Cuarán*, betyr en slags sandal, et stykke skind, som blev viklet om foten og

holdt fast med remmer. Nordboerne kaldt ham *Skorinn* „Skoen" og med det tilnavn *(Inscoa)* mindes han ogsaa i irske skrifter. Nu tok han til at bli gammel og til nærmeste nabo, i Meath, hadde han faaet en kraftig fyrste, MAELSECHLAINN, som i 979 var bli konge av Tara og dermed overkonge over Erin. Opflammet av Brians forbillede tok Maelsechlainn straks kampen op mot Nordmændene i Dublin og vandt en avgjørende seir ved Tara (979). Efter seiren drog han mot Dublin og laa i tre dagar utenfor byen, befriede Erins gidsler og kundgjorde, at enhver Irer, som var i de fremmedes rike som træl eller livegen, frit kunde drage til sit eget land og nyte fred og lykke. Olav Kvaaran drog paa pilgrimsfærd til Jona og døde dér efter et hellig levnet og bod! Ni aar efter lagde Maelsechlainn sig paany utenfor Dublin og fik tilslut løfte paa hver juledag at faa en unse guld av hver gaard i Dublin.

Mellem Brian og Maelsechlainn hadde det i disse aar været litet venskap. Men i 998 sluttet de fred og anerkjendte hverandre som herrer over hver sin halvdel av Irland. Derefter drog de sammen mot mændene i Leinster og Dublin og slog dem ved Glenmama i Wicklow (1000); 12,000 Nordboer skal være faldt i kamp. Derefter drog Brian ved juletider til Dublin og var dér en hel uke. Borgen blev plyndret og Tors hellige lund like nord for byen brændt og nedhugget. „Like hvasst og rapt falder huggene, som i Tors skog, da syv fylkinger hug den ned", siger Brians tjener under slaget ved Clontarf 14 aar senere til sin gamle herre. Olav Kvaarans søn SIGTRYGG SILKESKJÆG flakket et helt aar landflygtig om i Irland; tilslut kom han til Brian, underkastet sig og fik Dublin tilbake. Brians magt vokset saa høit som ingen irsk konges før ham. Maelsechlainn blev avsat som overkonge, og hele Erin hyldet Brian og gav ham skat, deriblandt „fra Dublins folk, fra Olavs jernklædte æt tre ganger femti fat vin" og „fra Limericks brynjeklædte mænd en tønde rød vin hver eneste dag".

Dublin var sunket ned til at bli et irsk lydrike. Endda var dog Nordboerne ikke virkelig kuet, men sat rundt paa øen i sine byer og borge og var rike ved handel og skibsfart. Det trængtes en sidste en avgjørende kamp. Det blev gjennem lang tid rustet paa begge sider. Sigtrygg Silkeskjæg drog rundt til alle vikingnybygderne paa de Britiske Øer for at faa hjælp og de kom fra alle kanter, fra Orknøerne, Hjaltland og Katanes, ja til og med fra Færøerne, Island („Sneens land") og Norge, fra Suderøerne, Argyll, Sembrokeshire i Wales og fra Cornwall og England, ja endog fra Normandie. Langfredag 23. april 1014 møttes hærene ved Clontarfs fiskevær straks nord for Dublin. Mere end 20,000 mand stod paa hver side. Kampen varet hele dagen. Det endte med, at vikingerne led nederlag og næsten alle deres høvdinger faldt, deriblandt orknøjarlen SIGURD LODVESSON og Broder, jarl fra York. Men ogsaa Brian faldt og hans mænd gik svækket ut av striden.

Følgen av dette var, at Dublin ikke blev indtat, men vedblev at bestaa som selvstændig rike helt til Engelskmændene kom til Irland. Men baade det og de andre norrøne riker paa øen er efter denne tid henvist tll sig selv, de faar ingen hjælp utenfra og gaar mere op i det løst tømrede irske statssamfund, som de selv tilfører øket styrke og endda større materiel velstand. Sammensmeltning mellem Irer og Nordboer var tidlig begyndt — vi mindes Vikingeirerne —. Alt paa 800-tallet hadde vikingehøvdinger ægtet irske kongedøtre. I det følgende aarhundred blir dette endnu mere almindelig; baade Olav Kvaaran og Sigtryg Silkeskjæg hadde irske hustruer og irske navn begynder at bli almindelige baade i kongeætten i Dublin og i Waterford. Det ældste eksempel, jeg kjender, er *Uathmaran*, søn av BAARD jarl i 921. Hvor intim forbindelsen mellem de irske og de norrøne kongeætter var, ser vi av et vers av den navnkundige digterinde, dronning GORMFLAITH, datter av høikongen FLANN SINNA (død 916) og efter hverandre

gift med tre irske konger — den sidste døde i 919 —. Hun synger: „Død er sønnen av Hebridernes[1] konge, han, søn av Olav av Arann; Olavs søn brukte at sitte paa mit knæ som en elsket søn". Nordboerne i Irland var til henimot aar 1000 ivrige asadyrkere. Især var det Tor, som blev dyrket. Irerne kalder Dublins mænd for „Tors folk" og høvdingerne dér for „Tors gode (ɔ: høibaarne) mænd". I gudehovet i Dublin gjemtes Tors ring, og nord for byen bortimot Clontarf var Tors skog. I Meath laa Torsland *(Tír Tornhair)* jord, som tilhørte Torshavet i Dublin og det bodde dér en stamme, som kaldes Tors ætter *(Clanna Tómoir)* og maa ha utledet sin herkomst fra Tor. I Munster nævnes en anden nordisk stamme *Clann Balldair* „Balders æt", og saa ellers har vi vidnesbyrd om, at Balder blev dyrket i Irland. Men litt efter litt begyndte kristendommen at vinde indpas. Olav Kvaaran var døpt i England og hadde datteren *Maelmaire* (Marias tjener), en kongesøn i Waterford, som døde i 983, het *Gilla-Padraigh* (Patriks tjener). Og Olav Kvaaran døde, mindes vi, i munkeklæder paa den hellige ø Jona. Efter aar 1000 — ialfald efter 1014 — blev kristendommen den herskende religion ogsaa hos Nordboerne i Irland, og Nordboer begyndte at studere ved irske høiskoler. Det blev likevel ikke den irske munkekirke[2], som blev statskirke, men Romerkirken. Dublin fik en stund efter Clontarfslaget sin egen biskop; men han blev indviet av erkebiskopen i Canterbury. Biskop DONAT og kong Sigtryg lagde i 1038 grunden til domkirken i Dublin; den blev viet til den hellige Treenighet og kaldes „Kristkirke" *(Christchurch)*, uten tvil efter domkirken i Canterbury, som ogsaa fra den ældste tid heter Christchurch og er viet til Treenigheten. Da Waterford i slutningen av det 11te aarh. fik sin egen biskop, blev ogsaa han indviet i Canterbury og domkirken, som blev bygget efter plan av den i Dublin,

[1] Irerne kaldte Hebriderne *Innsi Gall* „de fremmedes øer".
[2] Den irske kirke sluttet sig først i det tolvte aarh. til Romerkirken.

blev ogsaa en Kristkirke. Men ogsaa med den norske kirke var der nært sambaand. Domkirken i Nidaros er jo likeledes en Kristkirke. Hellig Olavs dyrkelse kom tidligere til Irland end til noget andet land. Mellem de relikvier, som biskop DONAT gav sin kirke, var „stykker av hellig Olavs klæder"; Waterford fik ogsaa sin kirke, som endnu staar, viet til hellig Olav.

I politisk henseende er Dublinriket efter 1014 en del av Irland, snart uavhængig, snart staar det under irske fyrster eller irsk overhøihet. KNUT DEN MÆCTIGE utstrakte aldrig sit vælde til Irland. HARALD HAARFAGRE i Norge tænkte visst paa det. MAGNUS, hans søn, TORFIN Orknøjarl og Dublinmændene gjorde i 1058 sammen et hærtog til Wales. MAGNUS BARFOT optok farfarens store planer. Paa sin første Vesterhavsfærd (1098) knyttet han Suderøerne og Man fast til Norge. Paa sin anden færd kom han til Dublin i 1102, blev hyldet av Østmændene dér og sluttet fred med overkongen i Erin, MURCERTACH, som gav sin datter til SIGURD, Magnus's unge søn. Men alt 24. aug. 1103 faldt Magnus oppe i Ulster, „Magnus, konge av Lochlann og øerne, den mand, som hadde prøvet at sætte sig fast i hele Irland, blev dræpt paa et herjetog av Ulstersmænd", siger de irske aarbøkerne. Magnus Barfot levet længe i sagn og digtning i Irland. Han blandedes ind i Ossiandigtenes sagnkreds og blev gjort til samtidig med Finn, Oisin (Ossian) og Oskar. Gamle kvad synger om Magnus den store *(Maghnus mir)*, som kommer seilende for at underlægge sig Erin med ild og sverd. Men Finn og hans mænd verger landet og Magnus's planer blir til intet. Den dag idag kalder Irerne havet for „Magnus's vei" *(bothar Manius)*.

Magnus's drøm, at knytte alle de norrøne nybygder i Vesterlandene fast til Norge, blev ikke til virkelighet. Men Østmændene[1] i Dublin glemte ikke, at de var

[1] Fra slutten av 1100-tallet er Østmænd *(Oustmanni*, av gl. norsk *Austmaðr)* det almindelige navn paa Nordboerne i Irland.

Nordmænd og moderlandet glemte dem heller ikke. Da Dublin i 1170 blev tat av Engelskmændene, flygtet kongen dér, AASKELL TORKELSSON, ut av landet. Aaret efter kom han tilbake med hjælp fra Man, Suderøerne og Norge. Hans vigtigste stridsfælle var JOHAN „den gale" fra Orknøerne, som kaldes nevø av kongen av Norge.

Da Engelskmændene i 1169 og 1170 kom over til Irland, er det Østmændene, som gjør den sterkeste motstand. Wexford og Waterford tas med stormende haand og især i Waterford er blodbadet stort. Mændene fra Cork under anførsel av GILBERT, søn av TORGEIR *(Gillebertus filius Turgerii)*, holder sjøslag med Engelskmændene i havnen ved Lismore (1173), og først efter nederlaget overgiver Cork sig. Limerick blir ikke tat før i 1175. Mest dramatisk er kampen om Dublin. Engelskmændene tar Dublin i 1170 og kong Aaskell flygter. Men aaret efter kom han, som nævnt, tilbake. De norrøne krigere var klædt i brynjer og bar røde, runde skjold, „jernhaarde var deres sind som deres vaapen", siger Giraldus Cambrensis, som har fortalt om erobringen. Johan „den gale" *(þe Wode)* faldt efter at øvet vidundere av tapperhet. Aaskell selv blev fanget. Han vilde ikke la sig løse ut. „Denne gang er vi kommet med en liten flok og har bare begyndt. Beholder jeg livet, skal I snart se mig igjen med en ny og større hær", svaret han stolt. Saa hug de hodet av ham. Slik endte nordboernes vælde i Irland paa ægte vikingevis. — Niti aar senere laa HAAKON HAAKONSSON paa sit Skotlandsfærd i 1263 ved øen Gigha utenfor Kintyre; da kom det, fortæller hans saga, sendemænd fra Irerne, som bød sig til at gaa under ham, hvis han vilde fri dem fra Engelskmændenes vold; „for de hadde alle de bedste stæder ved kysten". Kongen sendte SIGURD SUDRØING til Irland for at faa vite, hvad Irerne bød, om han kom dit. Det blev intet av færden, for kong Haakon døde paa Orknøerne. Men i Irland var han ventet og aar-

bøkerne skriver, „Ebledhonn (d. e. Haakon), konge av Lochlann, døde paa Orknøerne paa vei til Erin". — Disse Irer, som hadde alle de bedste steder ved kysten (ɔ: havnebyerne), maa ha været Østmændenes efterkommere, som saa paa Nordmændene som sine stammefrænder og endda talte sine fædres sprog. — I 1180-aarene var ialfald norrønt maal endda ikke utdød i Irland. Det lærer vi av Giraldus Cambrensis, som kjendte Irland bedre end nogen anden utlænding paa den tid. Giraldus fortæller, mindes vi, at Østmændene kom fra Norge, og fortsætter: „De kaldes Østmænd i sit eget sprog, som er en slags forvansket saksisk *(lingua ipsorum corrupto quodam Saxonico)*". Giraldus har med andre ord skjønt, at det sprog, Østmændene talte, var i slægt med saksisk eller oldengelsk. Likheten mellem de to sprog var jo ogsaa paa 1100-tallet meget større end nu. En Nordmand og en Engelskmand skulde dengang ikke ha saa vanskelig for at forstaa hverandre. — Mange andre vidnesbyrd taler i samme retning.

En runeindskrift i væggen i en kirke et stykke syd for Limerick maa være fra 12. aarh. Enø ved kysten av grevskapet Dublin heter nu Irelands Eye, d. e. „Irlands øie". Dette underlige navn maa være kommet op slik, at da Engelskmændene først kom til Irland, hørte de Nordmændene sige *Iralands Ey* („Irlands ø", en oversættelse av øens irske navn, *Inis Ereann*). Men *ey* ligner i lyd det engelske *eye* „øie", og derfor blev navnet misforstaat. Det kan ogsaa nævnes, at Giraldus Cambrensis i Nordboernes navn, *Oustmanni*, bruker diftong (= oldn. *Austmenn*), mens det siden av Englænderne skrives *Ostmanni, Estmanni.*

Dertil kommer, at irske haandskrifter fra de sidste aarhundreder av middelalderen indeholder en forbausende mængde norrøne laaneord, som ikke findes i ældre tekster. Dette hadde ikke været mulig, hadde ikke norrønt maal endda paa 1100-tallet været levende i Irland. Ja, jeg tror endog, at sproget blev talt et godt

stykke ind i 1200-tallet, ja, kanske like til slutten av aarhundredet. Dette er i sig selv ikke saa underlig. Paa Hebriderne og paa Man bodde det jo fremdeles norsktalende mænd, og runeindskrifter fra Cumberland og Furness lærer os, at det selv i disse egne, hvor vi hører saa litet om Nordboerne, ved 1200 blev talt nordisk sprog. Sikker er min formodning selvsagt ikke. Der er ikke bevaret nogen sprogminder eller direkte oplysninger om det sprog, Østmændene talte paa 1200-tallet. Men vi kan indirekte slutte det. Saa sent som i 1283 og 1311 kaldes Østmændene i Waterford *Oustmanni* ikke *Ostmanni*. I aktstykker fra 1200-tallet forekommer det i forbindelse med person- og stedsnavn merkelig mange nordiske ord, f. eks. *bonde, sun* („søn") som i flere familienavn veksler med det ensbetydende irske *mac, stræti* („stræde, gate")[1] og *by* (d. e. oldn. *býr*, „gaard") — nær Limerick var det i 1261 en *Sywaldeby* og nær Dublin ved samme tid et *Turkelby* —. I Dublin og Waterford nævnes mellem 1200 og 1250 en række Østmænd baade med norrøne døpenavn og med tilnavn som *litalprud* (d. e. *litilpruðr*, nedladende, litet stolt), *leysing* („en frigiven træl"), *utlag* og *wiking*. Dublins havn, hvor skibene lagde til, kaldtes *Steinn* efter en bautasten, som stod dér. Et fransk digt om engelskmændenes erobring av Irland taler om *le Stein*, og endda i 1267 brukes formen *Steyn*. Men i 1315 er navnet blit angliseret til *Stanes*. Endda mere overbevisende er navnet paa tingplassen ved Dublin. Den kaldes i brev fra 13. aarh. vanlig *Teggemuta* (d. e. *þingmót)*, men én gang litt efter 1250 heter det i et latinsk brev *in Tengum* (d. e. oldn. *þingum*, med den gamle endelse for dativ flertal paa *-um*). Jeg tror ikke, at alle disse ord og ordformer hadde kunnet leve, hadde ikke det gamle norrøne maal fremdeles været et levende maal.

Endda længer bevaret Østmændene i Irland sin egen

[1] I Limerick nævnes en gate *Syvardestrath* (d. e. Sivardsstræti). *Strath* maa gjengi engelsk uttale av oldnorsk *stræti*, ikke av engelsk st.

nationalitet. Engelskmændene behandlet dem godt og saa paa dem som sine stammefrænder i motsætning til Irerne. Det var jo fra gammel tid nær forbindelse mellem de nordiske riker i Irland og den engelske kirke. Efter Engelskmændenes erobring fik Østmændene i Dublin, Waterford, Cork og Limerick sin egen bydel at bo i og sit eget herred utenfor byen, som de hadde som een direkte under kronen. I Dublin var Østmændenes bydel stærkt befæstet av volde og grave og blev kaldt Østmændenes by. I de ældste aktstykker om den — fra 1192 — skrives navnet *Østmanneby* (d. e. oldnorsk *Austmannabýr*), endda et vidnesbyrd om at norrønt maal da maa ha været levende; for før Engelskmændenes erobring kunde det jo ikke være tale om en særskilt Østmændenes bydel. Saa sent som i 1488 finder vi navnet *Ostmantown* i bruk, og den dag idag kaldes denne del av Dublin Oxmantown. Østmændenes land laa nord for Dublin, i det distrikt, som endda kaldes Fingall („de fremmedes land"), i nærheten av Sivards og var av størrelse som et vanlig ridderlen og betalte i 1229 41 sh. til kronen. Helt til 1264 nævnes Østmænd i og udenfor Dublin og det var, kan vi, mange norske godseiere i grevskapet Dublin og i det tilgrænsende Meath.

Som før nævnt var det andet litet vikingerike i Waterford. Høvdingerne dér kaldtes ikke konger, men *armænd*. — *Ármaðr* bruktes i Norge om kongernes lavættede gaardsbestyrere. Men paa Orknøerne og ellers i Vesterlandene hadde ordet en finere klang og svarer mere til sysselmand eller til engl. sheriff. — Aarmændene i Waterford (*armand* kaldes den sidste av dem i 1170) har sikkert staat under Dublinkongens overhøihet. Værdigheten gik i arv i ætten MAC GILLEMORY, som første gang nævnes i 1134 og skal være indvandre fra Devonshire (vel fra en av vikingenybygderne dér). Efter Engelskmændenes erobring fik Østmændene i de første aar lov til at bo inde i Waterford. Men i 1174 gjorde

de opstand og siden maatte de flytte ut og grundet sin egen „Østmændenes by". De hadde likesom i Dublin sit eget distrikt og nøt, de fleste av dem, samme rettigheter som Engelskmændene og dømtes efter engelsk lov. De levet mest som bønder og forpagtere og stod dels under ætten Le Poer (Poe), som hadde faaet grevskapet Waterford i len og dels direkte under kongen og bodde i det distrikt, som endda kaldes Gaultiere (*tér nan-Gall*, „de fremmedes land"). Østmændenes friheter i Waterford blev sidste gang stadfæstet i 1283 og av en retssak fra 1311 kan vi se, at de endda mindedes sin herkomst og følte sig som noget for sig selv.

I Wexford, som hørte sammen med Waterford, bodde Østmændene ikke bare inde i byen, men ogsaa ute paa landet. De levet helt for sig selv, og følte sig som utlændinger og mindedes, at de var kommet fra et andet land. I en indberetning fra omkr. 1250 heter det, at det i begyndelsen av aarhundredet i grevskapet var over hundrede utenlandske Østmænd *(Oustmanni forinseci)*, som var meget rike og eiet flere stykker kvæg; men nu var det bare 40 Østmænd, som eiet litet gods og 12, som tjente Englændere og andre for sin føde og ikke eiet noget gods. I Cork og i byerne deromkring utgjorde likeledes Østmændene endnu i anden halvdel av 1200-tallet et eget samfund. Det ser vi av en retssak fra 1260 om en kvinde med det nordiske navn Ragnhild *(Rachenild)*, som i Dungarvan hadde dræpt Kristine Østmandkvinde *(Ostmanna)*. Men særlig sterkt var det nordiske element i det gamle kongerike Limerick, hvor de utenfor byen hadde sit eget herred (engl. *cantred*).

I 1212 blev det optat en matrikel over de eiendommer, som tilhørte bispestolen dér, og ved denne leilighet afkrævet vidnesbyrd av 12 Engelskmænd, 12 Østmænd og 12 Irlændere. Saa sent som i 1311 nævnes Østmænd i Limerick. Men merkeligst er en retssak fra 1295 om tre engelskmænd, som anklages fordi de med uret har

tilegnet sig en gaard, som tilhørte *Willielmus le Teynturer* („Viljam farver"). De anklagede paastaar sig fri for al tiltale, fordi den forurettede er Irlænder og derfor ufri. Men Viljam Farver siger selv, at han er en Østmand *(Houstmannus)*, nemlig en Mac Maccus (Magnusson) fra Limerick og en fri mand. Og nu viser det sig det merkelig, at Viljam Farvers far virkelig var irsk og bodde i Inishannon i grevskapet Cork. Men efter hans død drog enken, som var ræd for at sønnen skulde føres tilbake til farens trællestand, til Limerick og kjøpte sig indi Østmændenes frihet, og siden er sønnen stadig blit regnet for en „fri Østmand". Østmændenes stilling i Limerick var saa sterk at den dømte de anklagede til at gi saksøkeren hans gods tilbake og betale skadeserstatning, og det tiltrods at han egentlig var irsk og de tiltalte Engelskmænd.

Hvor langt ned i tiden Østmændene i Irland bevaret sin nationalitet, er ikke godt at sige. Men det maa ha været længe. Historieskriven DUALD MAC FIRBIS skriver i 1650: „Og med hensyn til den større del av kjøbmændene i Ath Cliath (Dublin) helt til denne dag, saa stammer de fra Olav Kvaaran og fra SADB, datter av Brian Borumha; hun var hans hustru, da slaget ved Clontarf stod, og — føier han til — efterkommere av denne Olav Kvaaran indtar endda en fiendtlig stilling mot Goidelerne i Irland (d. e. de indfødte Irer)".

Endda findes der i Irland en mængde nordiske navn. Selv ordet Irland (engl. Ireland), som nu brukes i alle sprog, er nordisk (Iraland). Ingen kjender ute i Europa det gamle navn Erin. Likedan er det med navnene paa de tre store irske provinser, Ulster, Munster og Leinster. Paa irsk kaldes de *Uladh*, *Munnhain* og *Laighin*. De nu brukelige engelske navn stammer dog ikke direkte fra disse, men fra de navn som Østmændene brukte. Ulster kaldes paa oldnorsk *Ulaztér* (d. e. *Ulaðs têr*, navnet *Uladh* med genitivsendelse og tilføielse av det irske *tér*, „land"), og paa samme maate maa de to

andre navn være dannet. Vi kan næsten si, at det er Nordboerne, som har gjort Irland kjendt ute i Europa.

Seiler vi langs kysten av Irland fra Copelandøerne (sagaernes *Kaupmanna eyjar*) utenfor indseilingen til fjorden ved Belfast og rundt kysterne helt til Elven Shannon møter vi en mængde nordiske stedsnavn. Længere nord ved vestkysten og ved nordkysten findes det derimot næsten ingen av dem; for dér vandt vikingerne aldrig fotfæste. Først og fremst dr det navn paa byer. Dublin, Cork og Limerick er i sin oprindelse keltiske navn; men de er omformet av Nordboerne. — I sagaerne kaldes Dublin *Duflin* og Limerick *Hlejmrek*. Irerne kaldte derimot Dublin *Ath Cliath*, „Vidjevadestedet", Cork kaldte de *Cocach* og Limerick *Leimnech*, Waterford (*Veðrafjǫrðr*, „Vindenes fjord"), Wexford *(Veisufjǫrðr)*, Wicklow *(Víkingaló)* og Arklow *(Arnkesløø)* er derimot norrøne navn. Sidste led i de to første navn er vort „fjord"; *ló*, som er sidste led i Arklow og Wicklow brukes endnu i Norge om lavtliggende engsletter ved en vandbred; det indgaar bl. a. i Oslo. Arklow har mulig navn efter en mand Arnkel; første led i Wicklow er vistnok genitiv flertal av *víkingr*, „viking".

Men især er det fjorde, odder, øer og holmer, som bærer norrøne navn. Begynder vi længst nord ved østkysten av Irland, har vi i nærheten av byen Larne i Antrim den gamle borg *Olderfleet Castle*. Olderfleet var engang navn paa hele fjorden; det er en forvanskning av *Wulfricheford* som den kaldes i middelalderlige dokumenter. Det ser ut som en sammensætning av mandsnavnet *Ulfrekr* og *fiǫrðr*, „fjord". Men i virkeligheten er det en forvanskning av fjordens gamle irske navn *Ollarbha*. Ogsaa *Strongford Lough* like syd for fjorden ind til Belfast maa være sammensat med „fjord". Det samme er tilfældet med *Karlingford Lough* litt længer syd paa grænsen mellem Armagh og Down. Vi kan se, at vore forfædre kaldte fjorden *Kerlingarfiorðr* („Kjerringfjorden"); men i virkeligheten er dette

navn ogsaa en omformning av dens gamle irske navn *Cairlinn*.

I Grevskapet Dublin, *Dyflinarskéri* som sagaerne kalder det, finder vi endda flere norrøne navn. Længst nord har vi *Skerries*, som er navn paa nogen smaa holmer og paa et litet fiskerleie; dette navn, som forekommer flere steder i Irland, kommer av vort „skjær" (oldn. *sker*). Længer syd har vi *Lambay* („lammeøen") av oldn. *Lambey*, og *Holmpatrick*, som nu er navn paa et gods og en titel (Lord Holmpatrick); i middelalderen stod der et kloster dér. Den lille ø kaldtes av Irerne „Patricks ø" *(Inis-Padraice)*; men Nordboerne ombyttes det irske ord for ø med sit eget „holme" *(holmr)*, og derved opstod det moderne navn. Det kan merkes, at byen Peel paa øen Man av vore forfædre ogsaa blev kaldt Holmpatrik. Videre kommer vi til *Irelands Eye*, som vi før har talt om, og derfra til forbjerget *Howth* paa nordsiden av indseilingen til Dublin. Navnet skrives i gamle brev *Houete*, *Houeth*, *Hofda*, d. e. nominativ og dativ av gl. norsk *hǫfði*, som ofte brukes i stedsnavn om en fremstikkende odde eller fjæld; *hǫfði* er en avledning av *hǫfuð*, „hoved", som ofte brukes i samme betydning.

Den ytterste pynt av Howth heter *Nose of Howth* „næsen" (oldn. *nos*). Paa sydsiden av indseilingen har vi Dalkey (en omforning av øens gamle navn Delginis) og havnen Bullock (ældre *Blowike*, d. e. *Blóðvik*?). I grevskapet Carlow, paa grænsen av Wexford, ligger en markedsplass, som heter Clonegall (d. e. *Cluain nan-Gall*, „de fremmedes markedsplass"). Paa nordsiden av fjorden ind til Wexford ligger *Raven point* (Nordmændene kaldte det visst *Rafnseyrr*, „Ravnsøre", like ens som Ransøre ved mundingen av Humberfloden i England); længer syd har vi *Greenore* og *Carnsore* (sidste led er oldn. *eyrr*, som vi bl. a. har i Helsingør og i Bratøren ved Trondhjem, og som betyr „øre, banke av grus eller sand"). Like utenfor byen Wexford ligger

Selsker kloster (navnet betyr et skjær, hvor sælen holder til og findes ogsaa i *Selskar Rock*, en holme ved kysten dér). I grevsk. Waterford har vi i baroniet *Gaultiere* (de „fremmedes land"), som før er nævnt, sognet *Crooke* (ældre *Crocum*, dativflertal av oldn. *krókr* „krok, krumning") og en odde *Swineshead* (oldn. *Svínshǫfuð* „svinehovedet"). Et kirkesogn i Gaultier heter *Ballygunner* („Gunnarsby"). Utenfor kysten ligger *Coning more* og *Coning beg* („store og lille konge", av oldn. *konungr*). Ved indseilingen til fjorden ved Dungarvan i grevskapet Cork har vi en odde, som heter *Helvick Head*; Helvik findes ogsaa i Norge, som stedsnavn og er enten sammensat med *hella* („fladt bjerg") eller *heilagr* („hellig") og *vík* („bugt, fjord"). Vestenfor byen Cork har vi to uthavne med nordiske navn *Skibberen* (navnet maa hænge sammen med „skib") og *Glandore*. Længt i vest ved „verdens ende" som en Østmand ved navn MAURITS MACOTERE (Ottarsson) kaldte det, da han i 1290 søkte om likesom sine forfædre at faa engelsk borgerret, ligger det ved siden av hverandre flere øer, som har fornøilige navn. Først har vi *Dursey* (oldn. *Þórsey*), med en holme utenfor, som heter *Calf* („kalven"). Ved sydspidsen av Isle of Man ligger den lille *Calf of Man* og utenfor Malmøen ved Kristiania har vi Malmøkalven. Siden har Engelskmændene diktet videre og kaldt naboøerne *The Cow* og *The Bull*.

I Kerry finder vi ogsaa nogen nordisk stedsnavn, først og fremst en vik og en havn, som heter *Smerwick* (Smørviken); navnet findes ogsaa ved Mjøsen og andre steder i Norge og forklares som et rosende navn. Et litet stykke indenfor havnen er det en landsby, som bærer navnet *Balynagall* (*baile nan-Gall*, d. e. „de fremmedes eller Østmændenes by"). Det har tydeligvis her været en liten nordisk nybygd. Oppe ved Shannon er det flere steder, hvor det fanges laks, som endnu kaldes *Laiweir* („laksevær"). Litt nord for Shannon er det en odde, som heter *Donegal Point* (d. e. *Dún nan-Gall*,

„de fremmedes borg"). Her maa det engang ha staat en vikingeborg. — En slik borg har ogsaa git navn til et helt grevskap, *Donegal* i det nordvestlige Irland. Men naar vikingerne satte sig fast dér, vet vi ikke.

Som vi ser, er det en lang række nordiske stedsnavn, og alle er ikke nævnt, for ikke at tale om, at det i ældre tid fandtes mange flere, som nu er forsvundet. Det er intet tilfælde, at vi finder de fleste av disse navn ved kysten. Irerne hadde nemlig før vikingetiden ingen byer omgit av volde og grave som i England og Frankrike. Deres byer var aapne flækker og de vigtigste av dem laa inde i landet. Nordboerne var de første, som bygget borger og muromgivne byer efter europæisk mønster i Irland. Den første stenborg i Irland nævnes i 866 nær Cork, og murene om Dublin, Waterford og Limerick nævnet alt paa 900-tallet. Irerne saa med beundring paa disse byer og taler ofte om „vikingernes gaarde" *(garda nan-Gall)*. Dublin og Limerick var, tør vi tro, anlagt efter forbillede av London. De ligger jo alle tre et stykke oppe ved floden. Det var som i det gamle Nidaros én hovedgata, som gik parallelt med elven og blev kaldt *stræti* („stræde"). — Ordet er fra oldnorsk gaat over i irsk *(stráit)*; det kommer av latinsk *(via) strata* („en brolagt vei"). — Dublin var, kan vi se, delt i „avdelinger" (vel i fjerdinger) og hadde paa 1100-tallet av offentlige bygninger foruten kirker og kongeborgen „et stort hus", hvor raadsforsamlingerne holdtes; det skal ha ligget i Winetavern-street, mellem Kristkirken og Liffey. Selv i Englændernes øine var Østmændenes byer anselige. Giraldus Cambrensis kalder Waterford en „ædel by" *(nobilis urbs)* og om Limerick siger han, at den var „sterkt befæstet og hæderlig prydet med bygninger". Av de gamle fæstningsanlæg i Waterford staar endnu en levning i det saakaldte *Reginalds Tower* (Ragnvalds taarn), som alt nævnes i slutningen av 1100-tallet. I Waterford var det flere slike taarne; ett, som kaldtes „Turgesius's taarn" (efter den

gamle kong Turges eller Torgest) skal ha staat paa hjørnet ved Barrowstrand Church. I disse taarne bodde høvdingerne omtrent som i de italienske stæder i middelalderen.

Østmændenes byer blev snart midtpunkter for alt økonomisk liv og rørelse i Irlang. Irerne hadde tidligere ikke præget mynter, og handel og skibsfart paa utlandet var det merkelig litet av. Saa merkelig høi som Irernes aandelige kultur var i den ældre middelalder, likesaa primitiv synes den materielle kultur at ha været. I Dublin blev de første mynter i Irland præget under Sigtryg Silkeskjæg. Ogsaa de vidner om den nordiske kulturs selvstændighet og livskraft her i vikingnybygderne; paa nogen av dem er indskriften ikke latinsk, men norrøn, idet Sigtryg kalder sig ikke *rex*, men med det ensbetydende norrøne *cununc (honungr)*. Sigtrygsmynterne er fundet rundt om i de nordiske lande, ikke mindst paa det fjærne Gotland; Gotlændingerne, som var store handelsmænd, har sikkert i vikingetiden gjæstet Irland. Fra Østmændenes byer seilet alt i vikingetiden skibe til Bristol og nord til Island og Norge. Forbi England gik seilasen til Flandern for at hente klæde, sydover gik den til mundingerne av Loire og Garonne, ja helt til Spanien. I Vestfrankrike hentet Østmændene vin og i Spanien silke og andre kostbare tøier. Vinhandelen var alt ved aar 900 saa betydelig, at en paalitelig irsk skribent fra denne tid, den lærde kong CONNAC av Cashel[1], kan tale om „sjølove" i handelen mellem Nordboer og Franker. Og Dublin, Waterford og Limerick var ned gjennem hele middelalderen midtpunkter for en blomstrende handel og skibsfart. Den dag vidner norrøne laanoerd i irsk om, at vore forfædre har været med at udvikle handelslivet i Irland, ord som *pinginn* („penning"), *marc, margad* („marked", oldn. *markaðr*), *mangaire* („høker" av det ensbet. oldn. *mangari*) og *biosamaid* („bismervægt", oldn. *bismari*). I endda større

[1] Cashel var det gamle kongesæte i Munster.

gjæld til Nordboerne staar Irernes skibsfart. Det er faa irske ord for skibe, skibsdeler og sjøfart, som er keltiske. Nogen faa, som *long* (d. e. *navis longa*) stammer fra latin, om da ikke long er en oversættelse av „langskib". Men de allerfleste er norrøne ord. Ord i vort sprog som „leding, viking, knar (handelsskib), gl. norsk *karfi* (et slap skib), *lypting* (det ophøiede guld i akterenden av skibet), tofte, tilje, styresmand" og mange andre lever endda i irsk. Irerne skjønte selv dette. Giraldus Cambrensis, som selv gjæstet Irland lik efter erobringen og hadde talte baade med Irer og Østmænd, fortæller, at Nordmændene efter Turges's død paany kom til øen ikke med fiendeflaate, men som fredlige folk og under paaskud av at drive handel. De besatte ogsaa straks havnepladsene i Irland og reiste med samtykke av fyrsterne i landet forskjellige stæder ved dem". Mac Firbis fortæller, mindes vi, at endnu paa hans tid var kjøbmændene i Dublin av norrøn æt. Sagnet mindes ogsaa Østmændenes skibsfart. Ved Glandore fjorden i Kerry ligger ruinerne av en borg, som kaldes *Caslean Jomhair* („Ivars borg"); den skal ha navn efter en mand av dette nordiske navn, som var kjendt videnom som farmand; længe efter hans død saa folk hvert syvende aar hans skib komme seilende ind fra havet.

Vikingerne kom til Irland for at herje og røve. I det løst sammensatte irske samfund øket de spliden og banet derved vei for Englændernes erobring. Men de har ogsaa bygget op, skapt handel, skibsfart og økonomisk liv. Clonmacnois ligger i ruiner; Armagh er en smaaby; men de byer, Nordmændene grundet, er den dag idag mittpunkter for livet i Irland.

IRLANDS HARPE

AF

KAI FRIIS-MØLLER

NÆPPE NOGET ANDET FOLK BESIDDER ET Rigssymbol, hvis Symbolik er saa stedse gyldig som det irske Vaabens: Guldharpen paa grøn Bund. Hvad Erin end har maattet se synke og smuldre under sit rige Grønsvær, saa har den gyldne Harpe ukueligt funklet og tonet over Ruinerne. Dette Folk af Hyrder og Krigere har gennem alle Tider tillige været et Folk af Sangere og Spillemænd.

„Ingen Fjende taler med Ringeagt om irsk Musik", skrev engang Patrioten og Digteren THOMAS DAVIS, „og ingen Ven behøver at være bange for at gøre sig til af den. Den har ingen Rival." Det samme kunde siges om den irske Poesi, hvadenten den synger i gaelisk Mundart eller i engelsk, som naiv Middelalderballade eller som Nutidens bevidst forfinede anglo-irske Kunstlyrik. Ingen Folkedigtning har en rigere Kolorit end Kvadene i den gammelirske „Ulstercyclus" om Sagnkongerne Cuchulin og Conchubar og om hin skønne og skæbnesvangre Deirdre, der er den irske Helena. Og i ingen moderne romantisk Omdigtning af et Middelalderpoem er Emnet saa fint uddybet som i en W. B. YEATS' Behandling af Ulsterkvadets Deirdre-Tragedie. Af de mellemliggende Tidsaldre har kun faa været sangløse; naar man dog med Rette kan tale om, at Irland i vore Dage har oplevet en „poetisk Renæssance", ligger det i, at først i de sidste femogtyve Aar er Poesien i Irland blevet Genstand for en bevidst Kultus og Kultivering, et Forædlingsarbejde med det dobbelte Maal: dels at forny den gaeliske Digtning og dels paa

engelsk at tolke de raceprægede Ideer og Stemninger, der hidtil kun har fundet adækvat Udtryk paa det gamle Sprog. Idealet har W. B. Yeats formuleret saa tidligt som i 1899 i Profetien om et Irland, som „talende mere og mere paa gaelisk med sig selv, men paa engelsk til fremmede Lande, vil føre mange, der er syge af Teorier og triviel Stemning, hen til nogle søde Kildespring af oprindelig Poesi". Indadtil er dette Ideal allerede delvis naaet, idet mange af Dr. HYDE's gaeliske Sange i Vestirland er vandret fra Mund til Mund imellem Almuen, der har tillempet dem til ældgamle Folkemelodier, hvorved de er blevne levende selv for de mest uvidende, som synger dem, mens de ikke vilde være i Stand til at læse dem. Ved at tilstræbe dette inderlige Forhold til Folket er „den irske Renæssance"s Mænd i Overensstemmelse med Landets digteriske Tradition: Irland var alle Dage de vandrende Barders Ø. Sagnets Ossian var en saadan syngende Vandrer, og Yeats fortæller, at der saa sent som i det attende Aarhundrede fandtes et Gæstgiversted i Limerick, over hvis Dør man læste en gaelisk Inskription paa Vers, som hilste alle farende Sangere velkommen, „hvadenten deres Lommer var fulde eller tomme". De tomme Lommer har sandsynligvis været i de fleste; i hvert Fald maatte den liberale Vært, som selv var en navnkundig Digter, ende sine Dage i Pjalter, ansat som Hønsevogter hos en gammel Bondekone. Blandt hans Gæster fandtes Sangere med saa karakteristisk irske Navne og Tilnavne som O'SULLIVAN den røde, O'SULLIVAN den gaeliske og O'HEFFERMAN den blinde, — hvis Sange var ligesaa nationale som deres Navne og bidrog til i en Fornedrelsens Tid at holde Mindet om fortidig Storhed levende i det irske Folk.

Paa dette Tidspunkt havde det engelsktalende Irland endnu ingen Digtere fostret, i hvert Fald ingen, hvis Røst lod sig skelne fra det toneangivende Parnas i London. En THOMAS PARNELL's Oversættelse af Ho-

mers „Batrachomyomachia" vilde næppe være blevet anderledes, om han havde tilbragt hele sit Liv i Bath, hvor han boede en Sommer sammen med selve POPE, og hverken ROSCOMMON's eller DENHAM's versificerede Essays om den poetiske Oversættelseskunst kan friste nogen irsk Patriot til at forsøge sig i denne Kunst med en gaelisk Gengivelse. Den sidste stod ganske vist paa de irske Oprøreres Side under Borgerkrigen, men lod sig hurtigt tage til Fange, og den Flodbred han efter Tidens Sæd vidtløftigt og sirligt beskriver i *Coopers Hill* er ikke „Ernes bølgende Banker", men det engelske Thamesscenerí.

I det nittende Aarhundrede fik det engelske Irland sin første Digter i BYRON's Ven THOMAS MOORE. Med dennes Irskhed er det dog kun saa som saa. Af Gaelisk kendte han ikke en Glose, og da han i sine sidste Aar en Smule letsindigt havde paataget sig at skrive en „Irlands Historie" til Gardners Cyclopaedia, forfærdedes han ved i Trinity College's Bibliotek at blive konfronteret med den uhyre gaeliske Literatur, der burde have været hans Kilder, men som var lutter lukkede Bøger for ham. Sin nationale Inspiration har han fundet i den irske Musik, som han søgte at omsætte i Ord i sine *Irish Melodies*. Det er dog væsentlig Musiken, der har bevaret disse Sange, af hvilke kun faa er fuldtud poetiske. Et ganske enkelt er til Gengæld høj Poesi og af en Art, som varsler om Sjælfuldheden i den senere irske Digtning:

At the mid hour of night, when stars are weeping, I fly
To the low vale we loved, when life shone warm in thine eye;
And I think oft, if spirits can steal from the regions of air
To revisit past scenes of delight, thou wilt come to me there,
And tell me our love is remembered even in the sky!

Then I sing the wild song it once was rapture to hear
When our voices, commingled, breathed like one on the ear;
And as Echo far off through the vale my sad orison rolls,
I think, O my love! 'this thy voice from the kingdom of souls
Faintly answering still the notes that once were so dear.

I denne Sangs bølgende Rytmik, der ene er bestemt af Stemningens Aandedrag, møder man for første Gang det særlige irske Vers, hvis Prosodi er forskellig fra den gængse engelske, mindre klassisk, men mere umiddelbart musikalsk.

Afgørende Betydning for den spirende anglo-irske Poesi fik de Gendigtninge fra gaelisk, som skyldes CALLANAN, en yngre, men tidligere afdød samtidig af Moore, der efterfulgtes af en Række Oversættere. Denne nationale Stræben, der ikke udelukkede, snarere fremelskede den artistiske Finfølelse, omformedes hos „Det unge Irland"s Digtere til en bevidst Nationalisme, som gjorde Verset til et blot Redskab for den patriotiske Ide. Derfor blev Thomas Davis, skønt stor som Menneske, aldrig en stor Digter — med mindre dette er stor Poesi:

Let Britain boast her British hosts,
About them all right little care we;
Not British seas nor British coasts
Can match the Man of Tipperary!

Mere respektable er Davis' historiske Ballader, skønt for tydeligt paavirkede af saavel SCOTT som MACAULAY, men helt poetiske er kun de ømme Kærlighedssange som „The Girl of Dunbwy" eller „Oh! The Marriage":

We meet in the market and fair —
We meet in the morning and night —
He sits on the half of my chair,
And my people are wild with delight;
Yet I long through the winter to skim,
Though Eoghan longs more I can see,
When I will be married to him
And he will be married to me.
Them, Oh! the marriage, the marriage,
With love and *mo bhuachaill* for me,
The ladies that ride in a carriage,
Might envy my marriage to me.

Enkelte af hans Samtidige og politiske Meningsfæller fik en nok saa frugtbringende Indflydelse paa den engelsk-irske Poesi. Ikke just GRIFFIN, der vel kunde vælge et nationalt Thema, saaledes i Sangen om „Hy-Brasail", Kelternes Atlantis, men hvis hele Versbehandling var altfor tydelig præget af den herskende literære Mode i London; derimod Urtekræmmersønnen JAMES CLARENCE MANGAN, et mankeret Geni, forfalden til Drik og Morfin, men tillige saa lidenskabeligt hengiven til dette tredie store Beruselsesmiddel, Literaturen, at hans uregelmæssige Livsførelse ikke hindrede ham i at udfolde en betydelig Produktivitet som Lyriker og i Særdeleshed som lyrisk Oversætter. Kun i denne sidste Egenskab lykkedes det ham at skabe det helt harmoniske, idet han, fyldt af Skønheden i det fremmede Vers, tabte sin egen usalige Skæbne af Syne, som derimod fyldte hans originale Digtning med en Bitterhed, for personligt voldsom til at kunne afklares æstetisk.

Dog er der stundom ved just denne ublufærdige Voldsomhed en egen Undergangens og Desperationens Patos, som Læseren ligesom modstræbende gribes af; saaledes i Digtet „The nameless one", — paa samme Tid en Bekendelse og en Apologi:

Roll forth, my Song, like the rushing river,
That sweeps along to the mighty sea;
God will inspire me while I deliver
My soul to thee!

Tell thou the world, when my bones lie whitening
Amid the last homes of youth and eld,
That there was once one whose blood ran lightning
No eye beheld.

Tell how his boyhood was one drear night-hour,
How shone for *him*, through its griefs and gloom,
No star of all heaven sends to light our
Path to the tomb.

. . . .

And tell how trampled, derided, hated
And worn by weakness, disease, and wrong,
He fled for shelter to God, who mated
His soul with song —

. . . .

Go on to tell how, with genius wasted,
Betrayed in friendship, befooled in love,
With spirit shipwrecked, and young hopes blasted,
He still, still strove.

Till, spent with toil, dreeing death for others,
And some whose hands should have wrought for *him*
(If children live not for sires and mothers,)
His mind grew dim.

And he fell far through that pit abysmal
The gulf and grave of Maginn and Burns;
And pawned his soul for the devil's dismal
Stock of returns.

. . . .

And lives he still, then? Yes! Old and hoary
At thirty-nine, from despair and woe,
He lives enduring what future story
Will never know.

Him grant a grave to, ye pitying noble,
Deep in your bosoms! There let him dwell!
He, too, had tears for all souls in trouble,
Here and in hell!

En Mangan helt modsat literær Type er Sir SAMUEL FERGUSON, af Livsstilling høj Embedsmand og adlet for sine Fortjenester som saadan, i sin Digtning mere Epiker end Lyriker. Som Mangan var han en flittig Oversætter af den oldgaeliske Digtning, hvis Aand og Stil prægede hans egen, og han var en fuldkomnere Artist. Hør denne Strofe af „The fair hills of Ireland":

A plenteous place is Ireland for hospitable cheer
Uileacan dubh O!
Where the wholesome fruit is bursting from the yellow
barley ear;
Uileacan dubh O!

There is honey in the trees where her misty vales expand,
And her forest paths in summer are by falling waters fanned;
There is dew at high noontide there, and springs i' the yellow sand,
On the fair hills of holy Ireland.

Der er i dette jublende Vers saa umiddelbar en Tone og saa tvangfri en Stil, at ingen for et Øjeblik vilde ane, at det er en Oversættelse, hvis ikke en lille Note under Titlen tvang ham til at tro det.

Ferguson har viet Thomas Davis et storladent Mindedigt, der munder ud i Bønnen om et mandigt, frit og retfærdigt Irland —

And if God grant this, then, under God, to Thomas Davis
Let the greater praise belong.

Med al Højagtelse for Davis' rene og ranke Personlighed tør man nok vove den Paastand, at ingen af hans oprigtige Fædrelandssange formaar, takket være deres altfor pædagogiske Tone, at fylde den uvildige Læser med den Ømhed for Irland og dets Folk, som Fergusons ovenfor citerede Vers, der dog kun er en Oversættelse, uvilkaarligt smitter os med, — fordi det er, hvad Davis' nationale Digte aldrig blev: ren Kunst.

En fuldendt Kunstner var ogsaa WILLIAM ALLINGHAM, en udsøgt Lyriker, der formaar, som ingen anglo-irsk Poet før ham, at uddybe og forevige den allerflygtigste Stemning. Læs dette ene Vers, der er som et Emblem paa hans Kunst:

Four ducks on a pond,
A grass-bank beyond,
A blue sky of spring,
White clouds on the wing:
What a little thing
To remember for years —
To remember with tears!

Allingham, der ogsaa magtede den historiske Ballade, har maaske sit fornemste Særkende i denne Evne

til igennem Bagatellen at aabne et Perspektiv mod Uendeligheden — netop ved at behandle den med suggestiv Faamælthed, hvor den ringere Kunstner vilde være smeltet hen i vidtløftig Sentimentalitet.

AUBREY DE VERE's grubleriske Vers har altid, hvadenten Formen er Vise eller Sonet, en uforlignelig melodisk Charme, men han ejer ikke den Nøjagtighed i det visuelle Billede, der gør Allinghams Vers som levende i Læserens Erindring. Han forholder sig til hin omtrent som Lamartine til Gautier. Yeats har vittigt sagt om ham: „Man behøver, for fuldtud at nyde ham, en Dominikanerdragt, et Kloster og et Breviar". Ikke desto mindre er det Yeats' irske Symbolisme, de Veres ypperste Vers peger frem til, e. g. Visen om „The Little Black Rose", der neppe er til at fortolke, men heller ikke til at glemme:

The Little Black Rose shall be red at last,
What made it black but the March wind dry,
And the tear of the widow that fell on it fast?
It shall redden the hills when June is nigh.

The Silk of the Kine shall rest at last;
What drove her forth but the dragon-fly?
In the golden vale she shall feed full fast,
With her mild gold horn and her slow, dark eye.

The wounded wood-dove his dead at last!
The pine long bleeding, it shall not die!
This song is secret. Mine ear it passed
In a wind o'er the plains at Athenry.

Profetien i denne Sangs første Linje blev i en vis Forstand opfyldt allerede i Halvfemserne, da i hvert Fald det irske Aandsliv undergik det Mirakel, at „den lille sorte Rose", Symbolet paa Erins Fortrykthed, med eet blev blussende rød i „den irske Renæssance"s Digtning, der var ligesaa bevidst national som bevidst artistisk. Det er altid en dristig Simplificering, naar man vil behandle et Lands eller en Tidsalders Skønliteratur

som en selvstændig Organisme, helt udskilt fra de øvrige intellektuelle Bestræbelser, med hvilken den er samtidig. Og Dristigheden bliver lovlig stor, naar Talen er om det moderne irske Aandsliv, hvis forskellige Elementer er ikke blot samtidige, men intimt samhørige: forskelligartede Udslag af en nys vaagnet national Energi.

Den Energi har paa det landøkonomiske Omraade sat Blomst i *The Irish Agricultural Organisation Society*, der ledes af den lærde Nationaløkonom Sir HORACE PLUNKETT og Tænkeren GEORGE W. RUSSELL, der er som et Symbol paa Enheden ved tillige — under Pseudonymet Æ — at være en navnkundig Lyriker.

Den har i forbavsende kort Tid affødt en sociologisk Videnskab, der har klarlagt det fundamentale irske Spørgsmaal, Jordspørgsmaalet, med statistisk Nøjagtighed.

Endelig har den systematiseret Arbejdet for en national Alméndannelse ved Stiftelsen af „den gaeliske Liga", der beflitter sig paa at vedligeholde og tildels genoplive det gamle Irlands Tungemaal, dets Danse, dets Sange og dets Folklore.

Den anglo-irske Digtning virker dels i Kontinuitet af denne Ligas Arbejde, og dels som en Modvægt til det, Den er i sit Emnevalg udpræget irsk, hvadenten den henter sine Sujetter fra Fortidens gaeliske Sagnverden eller fra Nutidens irske Almueliv. Men dens Sprog er det engelske — fordi en moderne gaelisk Literatur kun vilde blive et Indendørsforetagende, medens den nye Digterskole just ønsker at være den Tolk, ved hvis Hjælp Irland faar Verden i Tale: „Det er vort Haab", skrev Yeats omkring Aarhundredskiftet, „at vi forbereder den Dag, da Irland indenfor sine Grænser taler paa gaelisk ligesaa meget som Wales taler paa Walisisk, men, om muligt, taler til andre Folkeslag paa Engelsk om de Sandheder, der er blevet det meddelt, da

„Han afstak Nationernes Grænser . . .", som Dionysius Areopagiten har skrevet".

Den Pleïade, paa hvis Vegne Yeats her taler, tæller mange klare Stjerner: een stor Dramatiker, „The Playboys" Digter, JOHN MILLINGTON SYNGE, og talrige fine Lyrikere som den katolsk tænkende LIONEL JOHNSON, den fromme Idylliker KATHARINE HINKSON og først og fremmest den før nævnte Æ, hvis Poesi er Udtryk for en Mysticisme, der er helt hans — og helt vesterlandsk, ikke personlighedsopløsende, men karakterdannende:

We must pass like smoke or live within the spirit's fire;
For we can no more than smoke unto the flame return.
If our thought has dranged to dream, our will unto desire
As smoke we vanish though the fire may burn.

Sin største Sanger fik dog det engelsktalende Irland i W. B. Yeats selv, hvem G. K. CHESTERTON endog har udnævnt til hele Imperiets største. Yeats, som tillige er Bevægelsens førende Teoretiker, forbinder med en dybt personlig Inspiration en artistisk Kræsenhed i Formgivningen, der tvinger ham til gentagende — ofte med Aars Mellemrum — at revidere og omarbejde sine Vers. GEORGE MOORE, den irske Skoles Apostata, har et Steds i sine særdeles fængslende, men lovlig irreverente Erindringer drilagtigt skildret, hvorledes Yeats under et Ophold hos sin Veninde, Mrs. GREGORY, kunde komme ned fra sit Værelse efter en lang Arbejdsformiddag og veltilfreds melde, at han havde skrevet syv, otte Linjer. Moore spiller her for Galleriet: Ifald han havde anført, hvilke otte Linjer der var Tale om, vilde hans Vittighed sandsynligvis have mistet sin Brod. Det kan have været for Eksempel denne lille Sang, der blev til just i de Aar — omkring Aarhundredskiftet — da Moore gjorde den irske Muse sin Opvartning:

Havde jeg Himlens baldyrede Klæder,
Indvirket med gyldent og sølvernt Lys,
De blaa og de graa og de dunkle Klæder
Af Mørke og Lys og det dæmrende Lys —

Jeg bredte de Klæder ud for din Fod:
Men jeg, der er fattig, har blot mine Drømme;
Jeg har bredt mine Drømme ud for din Fod;
Træd sagte, du træder jo paa mine Drømme.

Skønt han er den fuldendte Artist — eller hvem ved det, maaske netop, fordi han er det — forfalder Yeats aldrig til „Parnas-Digteren"s Vildfarelse: at underordne Livet Kunsten. Digtningen er for ham Fortolkning af Livet, imod hvis uvilkaarlige Skønhed Kunsten forekommer ham famlende og uvis:

O cloud-pale eyelids, dread-dimmed eyes,
The poets labouring all their days
To build a perfect beauty in rhyme
Are overthrown by a womans gaze
And by the unlabouring brood of the skies:
And therefore my heart will bow, when dew
Is dropping sleep, until God burn time,
Before the unlabouring stars and you.

Andre otte Linjer, som godt kan have kostet en Formiddag, uden at andre end Mr. Moore vil føle sig oplagt til at smile.

I sin Fortolkning af den Livets „fuldkomne Skønhed", han hylder i dette Vers, hvis egen Skønhed er fuldkommen, gaar Yeats Mystikerens Vej. Han har været Rosenkreutsernes Adept og han er til Stadighed paavirket af Visionerne i BLAKE's profetiske Bøger. Endelig er hans Stil ofte — for den fremmede Læser — vanskeligt tilgængelig paa Grund af hans flittige Brug af den gammelirske Folklores Lignelser. Dog rummer hver af hans Digtsamlinger Poesier, der begribes uden enhver Ledetraad, fordi de udtrykker en elementær Stemning eller Tanke med de elementæreste Ord.

I uforglemmelige smaa Sange har han med Elskerens Myndighed udsagt de evige bittersøde Sandheder om Kærligheden paa en saadan Vis, at de derigennem vinder en ny Evighed. Med hvilken Intensitet i al Sagtmodigheden har han ikke tolket den mandlige Angst for

Kvindesjælens utæmmelige Uro i Verset „Han ønsker, hans Elskede var død":

„Blot Du laa kold og død, og Lysene blegnede i Vest, da vilde du komme hid og bøje dit Hoved, og jeg vilde lægge mit Hoved paa dit Bryst; og du vilde mumle ømme Ord og tilgive mig, fordi du var død: Og du vilde ikke bryde op og ile bort, endskønt du har de vilde Fugles Hu, men vide, at dit Haar var vundet og bundet rundt om Stjernerne og Maanen og Solen: O, min Elskede, blot du laa under Syrebladene i Jorden, medens Lysene blegnede eet efter eet."

Og hvor ny har han ikke i følgende Vers gjort den gamle Sandhed, at man i Kærlighedens Kamp kun taber ved at elske altfor helt:

Never give all the heart, for love
Will hardly seem worth thinhing of
To passionate women if it seem
Certain, and they never dream
That it fades out from kiss to kiss;
For every thing that's lovely is
But a brief, dreamy, kind delight.
O never give the heart outright,
For they, for all smooth lips can say,
Have given their hearts up to the play.
And who could play it well enough
If deaf and dumb and blind with love?
He that made this know all The cost,
For he gave all his heart and lost.

Vers som dette, der mest af alt erindrer om søde Sange fra Elisabethtiden, er ikke irske i den udvendigt paaviselige Forstand, hvori en Davis' Digte var det, men de er det paa intimere Vis ved selve Sindet i deres Musik, der er helt gennemtrængt af den særlige Vemod, som MATTHEW ARNOLD kaldte „den keltiske Melankoli" — en mandig Melankoli, saa sund og ren som Duggen i det høje Græs.

Men Yeats har ogsaa skrevet talrige Digte, der ved første Øjekast røber hans Nationalitet: Han har gen-

tagende hentet pittoreske Lignelser fra den gaeliske Folklore; han har i Digte som „The Fiddler of Dooney“ og „The Cap and Bells“ videre udviklet den folkelige Balladeform, han har hentet Emnerne til sine smaa, sjælfulde Versdramer fra den nationale „Ulstercyklus“, og han har uden al patriotisk Pomp givet Irlænderens Kærlighed til sin Ø et baade subtilt og enfoldigt Udtryk i de vidunderlige Vers om „Innisfree“:

> I will arise and go now, and go to Innisfree,
> And a small cabin build there, of clay and wattles made ...

I tre korte Strofer har Yeats givet den mest fuldendte digteriske Syntese af den elementære Kærlighed til Hjemmet, der bringer Ordene *the old country* hyppigere frem i Samtalen mellem irske Emigranter end mellem andre.

Yeats har da Grund til at tilegne selve Irland sin Digtning med de værdige Linjer:

> Know, that I would accounted be
> True brother of that company,
> Who sang to sweeten Irelands wrong
> Ballad and story, rann and song.

IRLÆNDERNE PAA FRONTEN

AF

JOHN REDMOND

DENNE KRIG ER EN BEFRIELSESKRIG, OG dens Feltraab er Menneskehedens Ret og Frihed. Fra Stridens første Øjeblik har mine Kolleger i det irske Parti og jeg selv benyttet enhver Lejlighed til i Parlamentet, paa Talerstole og i Pressen at bibringe den irske Race hjemme og i Udlandet denne Opfattelse, og det er stadig vor urokkelige Overbevisning, at Irlands højeste Interesse ligger i en hurtig og overvældende Sejr for England og de Allierede.

Verden over har den irske Race med vidunderlig Iver imødekommet vor Opfordring til at rejse sig til Forsvar for Civilisationen og Friheden. Eksemplet blev givet af Irland selv.

Ved Krigens Udbrud manede jeg det irske Folk og i Særdeleshed Irlands mandlige Ungdom til at markere den dybe Forandring i Forholdet mellem Irland og Imperiet ved af al Magt at støtte de Allierede i Felten. Jeg fremhævede, at langt om længe, efter Aarhundreders Misforstaaelser, havde Storbritanniens Demokrati definitivt og uigenkaldeligt vedtaget at tilstaa Irlænderne Selvstyre; og jeg manede Irland til at vise, at Tilstaaelsen af denne Frihed vilde faa samme Virkning i vort Land, som den har haft i alle andre Dele af Imperiet, og at Irland fra nu af vilde blive en Styrke i Stedet for en Svaghed. Yderligere understregede jeg, at Krigen var fremkaldt ved Tysklands utaalelige militære Despoti, at den var en Krig til Forsvar for de smaa Nationaliteter, og at Irland vilde være utro imod sin Historie og sine Traditioner saavel som mod Ære,

Loyalitet og egne Interesser, hvis det ikke fulgte min Opfordring.

Den Tilslutning, som min Opfordring fik, er en af de mest forbavsende Kendsgerninger i Historien. I et Øjeblik, der var svangert med de frygteligste Følger for hele Imperiet, oplevede dette Kongerige for første Gang, saa længe Forholdet mellem Storbritannien og Irland har bestaaet, at de irske Nationalist-Medlemmer, der repræsenterer det store Flertal af Irlands Befolkning, var i Stand til at erklære sig for England. De gjorde det med aabne Øjne. De vidste, hvilke Vanskeligheder, de udsatte sig for. De kendte — bedre end nogen — den Mistænksomhed overfor britisk Loyalitet, der i Fortiden havde været saa godt som almindelig i Irland. De var paa det rene med, at Selvstyret ikke var blevet definitivt tilstaaet deres Land. De kendte den traditionelle Fjendtlighed, hvormed man mange Steder i Irland mødte Tanken om at give Rekruter til den britiske Hær. Stedt overfor disse Ting og alle de Farer, de medførte, sagde de Irland og dets Sønner i det fremmede, at det var deres Pligt at forene sig om at støtte de Allierede i en Krig, der førtes til Forsvar for Frihedens og Civilisationens Principer. Vi havde Heldet langt mere med os, end vi havde ventet eller blot haabet i Førstningen.

Dette er en notorisk Kendsgerning. Der er i Irland en oprigtig Entusiasme for de Allieredes Sag. Jeg har talt de Allieredes Sag for store folkelige Forsamlinger i enhver Provins i Irland og udtalt Ønsket om en udpræget irsk Hær bestaaende af Irlændere, ført af Irlændere og indøvet hjemme i Irland. Med dyb Taknemmelighed anerkender jeg den storslaaede Opfyldelse, Landet har givet dette mit Ønske. For første Gang i Englands Krigshistorie er der en mægtig irsk Hær i Felten. Denne irske Hærs Bedrifter har dækket Irland med Hæder i Verdens Øjne og har faaet vore Hjerter til at skælve af Stolthed. Nord og Syd har kappedes om

at gribe til Vaaben, og med Guds Vilje vil de Ofre, de Side om Side har bragt paa Slagmarken danne det sikreste Bindeled i en forenet irsk Nation i Fremtiden.

Fra selve Irland har i Følge de sidste officielle Tal 173,772 Irlændere meldt sig til Tjeneste i Hæren og Flaaden, repræsenterende alle Klasser og Trosbekendelser i vort Folk. Omhyggelige Undersøgelser, foretagne gennem Kirkerne i Nord-England og Skotland og med andre Kilder viser, at i Tilgift i det mindste 150,000 Sønner af den irske Race, for Størstedelen fødte i Irland, har stillet sig under Storbritanniens Banner.

Det er en patetisk Omstændighed, at disse Irlændere i ikke-irske Regimenter næsten er glemte, undtagen naar deres Navne dukker op i Listerne over faldne og saarede. Nogle af de irske Dagblade har, for lang Tid siden, offentliggjort særlige Lister over „faldne og saarede Irlændere i britiske Regimenter". En af disse Lister, taget rent i Flæng og offentliggjort 1. November 1916, indeholder 225 Navne, alle udpræget irske — O'Brien, O'Hanlon, Donovan etc. Disse Mænd var spredte i 32 ikke-irske Regimenter.

For at vise, i hvilken Grad de skotske Regimenter ved Fronten bestaar af Irlændere, citerer et Blad fire hundrede Navne fra Tabslisterne for fire paa hinanden følgende Dage i samme Uge. Alle Navnene er irske, alle Adresserne er skotske, og i blot henved tyve Tilfælde var Mændene indrullerede i irske Regimenter, i alle de andre i skotske. Disse sørgelige Meldinger viser, hvor mange Tusinder af Irlændere i ikke-irske Regimenter, der aldrig regnes Irland tilgode, naar man vil vurdere dets Rolle i Krigen, førend deres Navne dukker frem i Tabslisterne.

Udover disse frivillige Kontingenter til den britiske Hær fra Irland og dets Sønner i Storbritannien, erfarer jeg fra den sikreste Kilde, at tyve til femogtyve Procent af alle Tropperne fra de oversøiske Besiddelser er Mænd af irsk Blod.

General BOTHA sendte mig dette Telegram fra Sydafrika: „Jeg kan uforbeholdent skrive under paa Deres Opfattelse, at denne Sejr" — han sigter til sin store Sejr over Tyskerne i deres Kolonier — „skyldes den engelske Politiks Hævdelse af Friheden og Anerkendelse af de nationale Rettigheder i denne Del af Imperiet". General Botha stod overfor umaadelige Vanskeligheder, alvorligt Race-Fjendskab og bitre nationale Minder. Vil nogen rettænkende Mand paastaa, at General Botha kunde have overvundet disse Vanskeligheder, som han gjorde, hvis Krigen var brudt ud umiddelbart efter Anerkendelsen af de nationale Rettigheder, han nævner, og førend man havde set dem praktiseret? Irlands nationale Rettigheder er anerkendte, men de er ikke praktiserede endnu. Dog er det sandt, at for første Gang i Historien er det irske Folks Følelser i overvejende Grad for Imperiet. Denne Kendsgerning er af uberegnelig Værdi. Denne Indflydelse har gjort sig gældende i Imperiets fjerneste Udkanter. Hvis det irske Folk hjemme ikke havde følt med England i denne Krig, vilde man have sporet en deprimerende og lammende Virkning allevegne i de selvstyrende Besiddelser. Irland selv har ydet en storslaaet Indsats, og Resultatet er det, at en Bølge af Begejstring har bevæget alle irske Hjerter Imperiet over. Jeg modtog et Nytaarskort fra den øverstkommanderende og de andre Officerer i et Regiment, der var dannet i Vancouver, kommanderet af Irlændere og bestaaende af Irlændere. De kalder sig *The Vancouver Irish Fusiliers.* Da havde for ikke længe siden i Kapstaden General Bothas Hustru — et Medlem af den historiske Emmetslægt — skænket grønne Faner til et Regiment, som var dannet der. Disse Kendsgerninger er det slaaende Resultat af de Bestræbelser, vi fandt os forpligtede til at gøre for at bringe Følelsen i Irland med Hensyn til Krigen i Plan med dem, der raadede i Resten af Imperiet. Saa er der den bemærkelsesværdige irske Bataillon i den kana-

diske Ekspeditionshær, *Irish Canadian Rangers*, som er sammensat af irske Katoliker og irske Protestanter i ligeligt Antal, kommanderet af Officerer, af hvilke mere end Halvdelen er Katoliker og med baade en katolsk og en protestantisk Feltpræst. Denne Bataillon, der er uden Lige iblandt de Hærenheder, der er dannede hjemme og ude under Krigen, og som er en pragtfuld Samling Mænd, gjorde i Januar 1917 paa Vejen til Fronten en Rejse igennem deres Races gamle Fædreland og fik i Dublin, i Belfast, i Cork og i Limerick den mest overstrømmende Modtagelse af Befolkningen.

Irland er meget stolt af disse Sønner af den irske Race, der i alle Imperiets Dele har fulgt det Eksempel, som det selv har givet ved at gøre den Sag til sin, som det altid har sympatiseret med og altid har støttet: Ret *versus* Magt. Den irske Race er i denne Krig repræsenteret af mindst en halv Million Mand, der frivilligt har meldt sig under Fanerne,

Deres glorrige Bedrifter har sendt en Bølge af Bevægelse igennem Landet. St. Patricks Dag 1916 sagde Kongen i en Tale til en Bataillon af den irske Garde:

„Idag, St. Patricks Dag, da Irlændere Verden over forener sig for at højtideligholde Mindet om deres Skytshelgen, er det mig en stor Glæde at inspicere min irske Gardes Reservebataillon og at bevidne den min Anerkendelse af den Tjeneste, Regimentet har ydet i denne Krig. . . . . Jeg mindes med Taknemmelighed 1ste Bataillons heroiske Udholdenhed i det haarde Tilbagetog fra Mons, og igen ved Ypres hin kritiske 1. November, da, som Lord CAVAN, Deres Brigadegeneral har skrevet, de, der levnedes, viste Fjenden, at man maa regne med den irske Garde, hvor haardt den end er ramt. Efter otte og tyve Dages uafladelig Kamp kom Bataillonen ud af Linjen, knap et Kompagni stor og med kun fire Officerer — en glorrig Tribut til irsk Loyalitet og Udholdenhed. . . . . Ved at give Victoriakorset til Underkorporal, nu Løjtnant, MICHAEL O'LEARY, den første i

den irske Garde, der vandt denne meget attraaede Udmærkelse, var jeg stolt af at hædre en Daad, som ved sin frygtløse Dødsforagt illustrerer Aanden i min irske Garde. Ved Loos modtog 2den Bataillon Ilddaaben og fastslog det høje Ry, som 1ste Bataillon allerede havde vundet".

I en Artikel af 18. Marts 1916 skrev *Daily Telegraph*: „Der gives een Nøgle til Irlands Sjæl, det er Ordet *Frihed*. Det blev indset øjeblikkeligt, at denne Krig fra de Allieredes Side ikke var nogen dynastisk Krig, ikke en Kamp for materielle Maal, men en Strid paa Liv og Død for Tænke- og Handlefrihed. Fra det Øjeblik, Sammenhængen var tydeliggjort, har Irlænderne — med den hvidglødende Lidenskab, som Synet af Uretfærdighed indgyder dem — kastet sig ind i Kampen. Fjenden har siden faaet irsk Staal at føle og er faldet for irske Kugler. Hvad Fremtiden end maa have i sit Skød, saa vil det britiske Folk aldrig glemme det ædle Blod, som Søsternationen har ofret paa saa mange omkæmpede Valpladser siden Verdenskrigen begyndte".

Jeg er ligesaa stolt af Ulsterregimenterne som af de nationalistiske Regimenter. Jeg vil ikke prale af deres Tapperhed. Vi Irlændere er tilbøjelige til at betragte den som noget selvfølgeligt. Disse irske Regimenter, de unionistiske saa vel som de nationalistiske, hævder blot vor Races Tradition. Men jeg siger, at Lord KITCHENERs Ord bliver staaende — de Ord, han skrev til Vicekongens Rekrutteringskonference i Dublin i 1915, da han sagde, at med Hensyn til Rekruttering „har Irlands Ydelse været storslaaet". Lad mig stille enhver ærlig Mand dette Spørgsmaal: Hvis nogen for fem Aar siden havde forudsagt, at i en stor Krig, hvori Imperiet deltog, vilde Irland stille 173,772 Mand, og at der vilde staa mere end en halv Million Irlændere under Fanerne, vilde han da ikke blive betragtet som afsindig? Det er Irlands frie Gave. Den maa i Sandhed betragtes som en stolt og forbavsende Rekord!

INDEX

HER ENDER BOGEN OM IRLAND, SKREVEN AF
NORDISKE OG IRSKE FORFATTERE. OMSLAGS-
TEGNINGEN OG VIGNETTERNE ER TEGNEDE
AF AXÉL NYGAARD OG UDFØRT I CHR.
NØHRLINDS REPRODUKTIONSAN-
STÀLT. DET HELE ER TRYKT
I H. H. THIELES BOG-
TRYKKERI I LØBET
AF SOMMEREN
MCMXVIII